

ANGST ALS REELE IN HET PSYCHOANALYTISCH DISCOURS AAN DE PRAXIS VOORAFGAANDE VRAGEN

DEEL DRIE
ANGST IN DE GESPREKKEN VOORAFGAAND AAN ELKE
MOGELIJKE FREUDIAANSE ANALYSE

GEDIFFERENTIEERD PLAN, NOTEN, BIBLIOGRAFIE,
FIGUREN

LIEVEN JONCKHEERE

Promotor : Prof. Dr. J. QUACKELBEEN

RUG - Faculteit der Psychologische en Pedagogische Wetenschappen
Academiejaar 1987 - 1988

Verhandeling ingediend tot het behalen van de graad van doctor in de Psychologische
en Pedagogische Wetenschappen, richting ontwikkelings- en klinische Psychologie

ANGST ALS REELE IN HET PSYCHOANALYTISCH DISCOURS AAN DE PRAXIS VOORAFGAANDE VRAGEN

DEEL DRIE
ANGST IN DE GESPREKKEN VOORAFGAAND AAN ELKE
MOGELIJKE FREUDIAANSE ANALYSE

GEDIFFERENTIEERD PLAN, NOTEN, BIBLIOGRAFIE,
FIGUREN

LIEVEN JONCKHEERE

Promotor : Prof. Dr. J. QUACKELBEEN

RUG - Faculteit der Psychologische en Pedagogische Wetenschappen
Academiejaar 1987 - 1988

Verhandeling ingediend tot het behalen van de graad van doctor in de Psychologische
en Pedagogische Wetenschappen, richting ontwikkelings- en klinische Psychologie

DEEL DRIE

**ANGST IN DE GESPREKKEN
VOORAFGAAND AAN ELKE MOGELIJKE
FREUDIAANSE ANALYSE**

OM TE BEGINNEN	3
EEN ETHISCHE POSITIE TEGENOVER DE ANGST	
 HOOFDSTUK EEN	5
ANGST DER ANALYTICUSWORDING	
1. Diagnostische cultus van de eigen angst = vermijding van de angst der analyticuswording = horreur tegenover de analytische act	5
2. Herhaling van het angstwekkend einde der eigen analyse bij het begin van elke nieuwe analyse = analytische act	6
2.1. Energieke analyticus	6
2.2. Verraste analyticus	7
2.2.1. Freud en de dode vader van de Rattenman	8
2.2.2. Lacan en de verrassing in het analytisch discours	9
3. Geen voorafgaande gesprekken zonder analyse	11
 HOOFDSTUK TWEE	13
ANGST DER ANALYSANTWORDING	
1. Analysantwording vanuit een reëel probleem	13
1.1. Freud tegenover Breuers paniek : '(...) assurément il le désangoisse'	13
1.2. Miller : typische sequensen van het begin van een analyse	13
1.2.1. Paniek : imaginaire symptoom (S ₂) → reëel symp- toom ((a) → §) als wilde doorsteek van het fantasme	14
1.2.2. In de analyse wordt de symbolisering van het symptoom of S ₁ gezocht	15

2. Analysantwording vanuit een geïmaginariseerde symbolische oplossing	16
2.1. Vraag naar analyse als meesterdiscours	16
2.1.1. Vraag naar analyse vanuit de verrassing tegenover een eerste lapsus	16
2.1.2. Vraag naar analyse als onbewuste formatie : een tweede lapsus	17
2.1.3. Ontvankelijkheidsverklaring van de vraag naar analyse : overdrachtsbetekenaar $S_t \rightarrow$ willekeurige betekenaar S_q	17
2.2. Decanteren of creëren van $S_t \rightarrow S_q$ als ontvankelijke vraag naar analyse	18
2.2.1. Dora : een voorafgaandelijk dialectiserende Freud	18
2.2.2. Homoseksuele : een voorafgaandelijk construerende Freud	20
2.2.3. Hans : de angstwerende & dialectiserende Freudiaanse mythe vooraf	21
2.2.4. Wolfsman : geduldige opvoeding & ongeduldige tijds-limitering	22
2.2.5. Rattenman : Freuds voorafgaande vrijheden	23
2.3. Angstwerende $S_t \rightarrow S_q$ als constructie van het- $\$$ in de voorafgaande gesprekken — angstwekkende object (a) in de eigenlijke analyse	27
2.4. Voorbeelden van de angstwerende $S_t \rightarrow S_q$	29
2.4.1. Milleriaans paradigma : wolf $\rightarrow$ mevrouw	29
2.4.2. Terug tot de Freudiaanse gevalsstudies	30
OM TE BESLUITEN :	35
...	

OM TE BEGINNEN

EEN ETHISCHE POSITIE TEGENOVER DE ANGST

We hebben de angst gesitueerd en gevolgd, zowel langs de kant van de analyticus als van de analysant.

Langs de kant van de analyticus hebben we, met Freuds angst en met de tegenoverdracht van zijn postfreudianen, aan de horizon eigenlijk niets anders gevisceerd dan het verlangen van de analyticus. In welke staat moet deze qua verlangen verkeren, om zich in het analytisch discours te handhaven, om niet terug te deinken voor de analytische act, om zijn horreur daarvoor niet te cultiveren in een of andere tegenoverdrachtstheorie.

Langs de kant van de analysant hebben we, met de angstneurose en de fobie, twee momenten van angst onderscheiden waarin het subject zijn psychisch leven begint. Vooreerst is dat de angst waarin het tot zijn verlangen komt. En vervolgens is er de angst waarin dat verlangen zijn regulering vindt. Dat zijn twee structurele momenten van angst waar het subject nooit meer zonder valt.

In de beste schoolse tradities zouden we nu kunnen terugschouwen. We zouden de vruchten van ons werk op een rijtje kunnen zetten, om ze vervolgens, op de markt der ideeën, in de culturele uitverkoop aan te bieden. En dit teneinde het wetenschappelijk forum ervan te overtuigen dat we erin geslaagd zijn om onze stelling te bewijzen. We doen dat niet.

Jaren geleden, toen we dit werk aanvatten, hadden we immers een andere bedoeling voor ogen dan het leveren van een bijdrage tot de universitaire eruditie of theoretische stellingen over de angst. Onze bedoeling was terzelfdertijd bescheidener en ambitieuzer. Onze studie van de angst maakt deel uit van onze strategie om voor onszelf een bij uitstek angstwekkende of onmogelijke positie op één of andere wijze toch mogelijk te maken. En dat is het analytisch discours. Het ander deel van die strategie is uiteraard een eigen analyse. Maar daarvan hoeven we hier niet te getuigen. Samen met die eigen analyse moet deze verhandeling ons dus, in onze beginnende analytische kliniek, een ethische stellingname tegenover de angst toelaten. Beide moeten toelaten van de angst niet uit de weg te gaan. Een ethische stellingname eerder dan een geheel van theoretische stellingen over de angst. Dergelijke theoretische stellingen over de angst lijken ons immers slechts het gevolg te kunnen zijn van een jarenlange analytische kliniek waarin men de angst niet uit

de weg is gegaan. Zonder zulke voorafgaande ethiek voor de kliniek, geen analytische theorie.

Het analytisch discours of als analyticus een patiënt tot analysant maken : dat is echter niet een vanzelfsprekend gevolg van een voldoende ver doorgevoerde eigen analyse en dito literatuurstudie. Beide zijn slechts noodzakelijke voorwaarden en geen voldoende voorwaarde. Slechts doorheen de voorafgaande gesprekken kan men, telkens opnieuw, analyticus worden en kan men vanuit die positie iemand tot analysant maken. Zonder voorafgaande gesprekken geen analyticus, geen analysant, geen analyse. Over die gesprekken voorafgaand aan elke mogelijke analyse willen wij het hier afsluitend hebben.

Voor ons zijn ze van cruciaal belang. Immers : de analyticuswording en analysantwording zijn twee structurele momenten van angst die de gesprekken voorafgaand aan elke mogelijke analyse scanderen. Ons devies daarbij : geen analyse zonder de angst der analyticuswording en der analysantwording. Het is vaak op dat angstwekkende moment waarop een psychotherapeut tot analyticus zou moeten worden, dat hij de patiënt mededeelt dat hij niets meer voor hem kan doen. En dat hij hem dus moet doorverwijzen (naar een instelling, het ander geslacht, het medicament, zijn eigen analyticus, ...). En het is evenzeer op het angstwekkend moment waarop hij tot analysant zou kunnen worden dat de patiënt het op allerlei wijzen laat afweten (niet terugkeren, psychotisch worden, zelfmoord, analyticus gaan spelen, ...). Er worden meer "analyses" afgebroken dan analyses begonnen. Dat wil enkel zeggen dat men in die zogenaamde "analyses" eigenlijk nooit tot analyse is gekomen. (1)

HOOFDSTUK EEN

ANGST DER ANALYTICUSWORDING

1. Diagnostische cultus van de eigen angst = vermijding van de angst der analyticuswording = horreur tegenover de analytische act

In verband met het verkeerd gebruik der eerste angstopwellingen van de analyticus herinneren we eraan dat het postfreudianisme die ofwel onderdrukt (obsessieel-conformistische egoanalyse) ofwel als diagnostisch instrument cultiveert (hysterisch-authentieke analyse). Deze cultus, waartoe we hier onze kritiek zullen beperken, kan zich op twee niveau's situeren.

Vooreerst kan de analyticus vanuit de eigen tegenoverdracht nagaan of een bepaalde patiënt, zelfs of een bepaald type patiënt hem wel ligt. Wie niet in staat blijkt om zijn eerste tegenoverdrachtsgevoelens of -angsten tegenover een bepaald type te analyseren, die zal nooit in staat zijn om de overdracht van dat type te analyseren. Aan een bepaald type patiënt is een bepaald type analyticus aangepast. En dat is de analyticus die zijn tegenoverdrachtsangsten, als uiting van zijn onaangepastheid aan dat type patiënt, kan autoanalyseren en bijgevolg ook kan opheffen. Geen analyse dus zonder voorafgaande autoanalyse van de eigen angst bij de analyticus. Dit is een indicatie die we kunnen puren uit bijvoorbeeld Tower en, vooral, Gitelson.

De vraag is dus niet meer : welke pathologische structuren zijn geschikt voor het analytisch discours. Wel : welk type pathologie is geschikt voor welk type analyticus. Die nieuwe vraag impliceert enerzijds een vervaging van structurele onderscheiden in de pathologie en anderzijds specialisaties van de analyticus. Ons lijkt in elk geval een analyticus, die zich vanuit bepaalde niet analyseerbare angsten wel moest specialiseren in bijvoorbeeld de dwangneurose nog het minst van al in staat om de dwangneurose als structuur te doorschouwen.

Maar ook op een tweede punt hebben we de diagnostische cultus van de angst van de analyticus leren kennen. En curieus genoeg als sleutel in de diagnostiek van een nieuw type pathologie, waarvan de wereld slechts dank zij een meer gespecialiseerde psychoanalyse voor ons zoude zijn open gegaan. En dat is de zogenaamde borderlinepersoonlijheidsstructuur. Borderline, zegt een analyticus als Kernberg, dat is wat mij beangstigt.

We menen die borderline-diagnose voldoende kritisch te hebben doorge-licht, alsook het gebruik van de angst van de analyticus daarbij. We herhalen hier kort onze kritiek. In de voorafgaande gesprekken wordt de analyticus, in een eerste tijd, bevangen door een horreur tegenover de analytische act. Dat is de horreur dat enkel hij verantwoordelijk is voor de hysterisering van de patiënt, voor diens mutatie tot analysant. Wij beschouwden dat als de traumatische angst inherent aan de positie, aan de act of het verlangen van de analyticus. Als gevolg van die horreur wordt de hysterie buiten de speeldruimte der analytische kuur gejaagd. Ze wordt niet in de overdracht toegelaten. De *gewone* ('gemeine') neurose wordt niet door een overdrachtsneurose vervangen. Zo zou Freud dat beoordeeld hebben. Er wordt niet binnen de overdracht herhaald, maar erbuiten. Voor Lacan is dat een hysterische acting-out, als appel op interpretatie. En het is tenslotte als miskenning van dat appel, van dat aandringend hysterisch verlangen, dat de analyticus zijn angst als diagnostisch instrument voor de borderline gaat cultiveren.

2. Herhaling van het angstwekkend einde der eigen analyse bij het begin van elke nieuwe analyse = analytische act

Die twee vormen van diagnostische cultus van de eigen signaalangst in de voorafgaande gesprekken (welk type analyticus voor welk type patiënt — borderline-diagnose), beide houden ze de psychotherapeut verwijderd van de traumatische analyticuswording. Die traumatische analyticuswording of die horreur voor de analytische act, dat is een kaap die men op het eind der voorafgaande gesprekken, tegenover elke nieuwe analyse-vrager opnieuw moet passeren. Men wordt wel analyticus bij gratie van het eindpunt van de eigen analyse, daar leert men voor het eerst die horreur kennen. Maar dat eindpunt fungeert slechts als een beginpunt. Het is een mythische eerste keer, die de herhaling van de analyticuswording of de analytische act in elke particuliere analyse telkens opnieuw moet mogelijk maken.

2.1. Energieke analyticus

Een schoon getuigenis van de horreur tegenover de analyticuswording of de analytische act op het einde der voorafgaande gesprekken, vinden we bij Favez. Dat getuigenis is des te schoner in de mate dat het in de mond van een niet Lacaniaan toch hypertypisch Freudiaans klinkt.

Iedereen heeft zo zijn eigen stijl, aldus Favez, om aan de patiënt de vrije associatie voor te stellen. Om dus de patiënt tot analysant te maken. *Indien U niet meent, of toch niet op dat moment, dat de vrije associatie tot angst leidt, zal de keuze van uw toon ongedwongen zijn, gemakkelijk, zorgeloos (...) Uw toontje zal hoogstens wat geaffecteerd klinken, een greintje pretentius (...) Maar gij weet dat er op zijn minst het risico bestaat dat de ontwikkeling van de kuur vroeg of laat langs de angst passeert. Uw toon zal die mogelijkheid dan ook verraden. Niet dat men in zwaarwichtige toonaarden moet gaan zingen, en nochtans schuilt iets zwaarwichtigs in het project van om het even wie om zich aan een analyse te onderwerpen. En als men anderzijds ook niet autoritair uit de hoek hoeft te komen, dan zal de toon van de analyticus toch niet ontdaan zijn van enige autoriteit, van enige vastberadenheid, met kennis van zaken (...) Wil men dat of niet, de toon waarop de analyticus het deel aangeeft in de analyse van degene die ze wil ondergaan, verradt de analyticus en zijn mening over de aanwezigheid en de macht van de angst in de kuur.*

Op dit punt verwijst Favez naar de energieke en vastberaden wijze waarop Freud iemand tot analysant maakt. In "Die Freudsche psychoanalytische Methode" (1904) 'fordert er die Kranken auf' zich in hun mededelingen te laten gaan, 'er schärft ihnen (...) ein' alles te zeggen wat hen door het hoofd passeert. De Rattenman (1909) wordt 'verpflichtet auf' de enige voorwaarde voor de kuur. En ook in zijn "Zur Einleitung der Behandlung" (1913) bezigt Freud kloeke taal, wanneer hij de patiënt dicts maakt dat hij de grondregel van de psychoanalytische techniek 'zu beobachten hat'. (2)

Wanneer men zich in de analytische positie tegenover een patiënt plaatst, door deze tot analysant te maken via de vrije associatie, dan wordt men weer geconfronteerd met dat punt van horreur waarop men als analysant in de eigen vrije associatie ooit zelf is geëindigd. Die belofte van een finaal rendez-vous met de angst, vanuit de eigen ervaring met de vrije associatie, die belofte contrasteert met wat de psychogenetiserende egoanalyticus te bieden heeft. Deze stelt de kandidaat analysant op zijn gemak. "De angst waarmee gij gekomen zijt, vormt slechts een voorbijgaande ontwikkelingsfase. Gij zult niet weer in angst vertrekken. Kijk maar naar de analyticus, hoe die voor U zit, na zijn analyse."

2.2. Verraste analyticus

De angst der analyticuswording is een structurele scandring der voorafgaande gesprekken. De energieke wijze waarop Freud de patiënt tot de vrije associatie brengt of tot analysant maakt, is daar een uiting van. Fenomenolo-

gisch een andere interessante variant van die angst is de verrassing waarvoor de analyticus in de loop der voorafgaande gesprekken kan komen te staan. Vaak is het pas vanuit die eerste verrassing, als een soort teken dat men in de analytische positie is terechtgekomen, dat men de patiënt de vrije associatie kan voorstellen.

Na die eerste verrassing van de analyticus kan het echter nog heel wat voeten in de aarde hebben vooraleer de patiënt het tot analysant schopt. We zien straks hoe de analyticus bijvoorbeeld eerst moet wijzen op de paradoxen van de *hysterie van de goede ziel*, waarin de vraag naar analyse kadert. Alsook hoe hij daarin de overdrachtsbetekenaar met zijn implicatie van een willekeurige andere betekenaar moet zien te isoleren. Dat betekenaarskoppel, met zijn paradoxale imaginarisering, is immers een angstwering voor die patiënt.

2.2.1. Freud en de dode vader van de Rattenman

Voor een schoon & hypertypisch getuigenis van die eerste verrassing der analyticuswording kunnen we eens te meer terecht bij Freud. En dat in een gevalsstudie die tot nog toe weinig aan bod is gekomen : de Rattenman. Voor ons is die gevalsstudie van de Rattenman één der interessantste Freudiaanse gevalsstudies voor wat betreft de voorafgaande gesprekken en de angst daarin. We kunnen er Freud immers dag aan dag volgen in de beginfase van wat een analyse zou moeten worden. Freud heeft immers niet alleen het verslag gepubliceerd, in de gevalsstudie, van de eerste zeven sessies met de Rattenman. Hij heeft ons tevens de nota's nagelaten van de eerste vier maanden van die één jaar durende analyse. Een lapsus : hij heeft voor één keer nagelaten van zijn nota's te vernietigen.

Daaruit leren we dat de Rattenman *zich meldt als lijdend aan dwangvoorstellingen, reeds sedert de kindertijd, maar bijzonder erg sedert vier jaren, hoofdinhoud van zijn lijden zijn de vrezen ('Befürchtungen') dat twee personen die hij zeer bemint, iets zou kunnen overkomen, zijn vader en een dame die hij zeer vereert*. Het is pas de sessie daarna, in de eerste eigenlijke sessie, dat Freud tot zijn *verbazing* ('Erstaunen') leert dat die vader reeds lang gestorven is. In de derde sessie informeert Freud nader; de vader is gestorven toen de Rattenman pas 21 jaren oud was. Dat weten we enkel uit de nagelaten nota's. De uitgever daarvan, Hawelka, wijst er verder op dat Freud, in de vierde sessie, die vader, dank zij een rekenfout, iets later laat sterven.

Die verbazing-met-lapsus over de Dood-des-Vaders is het enige affect dat Freud bij zichzelf vermeldt in de eerste gesprekken met de Rattenman. We weten van welk kapitaal belang de dode of symbolische vader is voor Freuds positie als analyticus. Die verbazing is er de uiting van dat Freud tot het be-

sef is gekomen van de plaats die hij als analyticus in de overdracht van de Rattenman kan innemen. (3)

2.2.2. Lacan en de verrassing in het analytisch discours

“Gardez-vous de comprendre” — “Complicite ouverte a la surprise”

Die verrassing, verbazing, verwondering kan in verband gebracht met twee Lacaniaanse bepalingen van de positie waarin de voorafgaande gesprekken de analyticus moeten brengen. In Lacaniaanse middens is de eerste bepaling is even bekend als de tweede onbekend is.

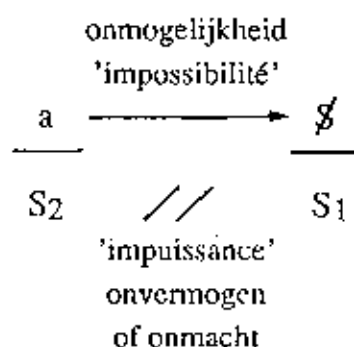
Welke Lacaniaan heeft zich er nooit door zijn gelijken voor horen waar-
schuwen om te begrijpen. Dat is immers één der eerste vormen van ethiek
van het analytisch discours als ingaand tegen elke vorm van fenomenologie.
Dit ‘gardez vous de comprendre’ is niets anders dan de paradoxale & bijbel-
se imperatief : Weest op elk moment bereid om U te laten verrassen. (4)

Maar wie heeft ooit gehoord van Lacans latere bepaling van het verlan-
gen van de analyticus als *medeplichtigheid die openstaat voor de verrassing*
(‘complicité ouverte à la surprise’). Wat Lacan verduidelijkt als *het onver-
wachte dat het veld van het verwachte doorkruist* (‘l’inattendu traverse le
champ de l’attendu’). Het is in dit spel van verrast worden in zijn mede-
plichtigheid of zijn afwachting, het is in dit traumatisch moment aan gene zij-
de van de angstverwachting, dat we het verlangen van de analyticus moeten
beschrijven. Verder in het Sém. XII, waaruit wij deze verrassende bepaling
van het verlangen van de analyticus halen, had Lacan reeds betreurd dat de
postfreudiaan de kunst van de verwondering is verleerd. Ze hebben de ver-
wondering verdrongen, ze weten vooraf wat er binnen de grenzen van de ana-
lyse kan gebeuren. Datgene waarover die postfreudiaan zich toch nog ver-
wondert, valt voor hem buiten de grenzen van de analyse. Met die verdron-
gen verwondering is hij ook de mogelijkheid verloren om, in de voorafgaan-
de gesprekken, in een analytische positie te geraken, om als afsluiting daar-
van tot de analytische act te komen. (5)

Er zijn uiteraard gelukkige uitzonderingen bij die postfreudianen. In ver-
band met die verrassing en verwondering als bepaling van de analytische po-
sitie horen we Lacan vaak verwijzen naar het boegbeeld der lekenanalyse,
Theodor Reik. Diens boekwerk “Der Ueberraschte Psychologe”, dat eindigt
op het artikel “Der Mut nicht zu verstehen”, lijkt ons de aangeraden literatuur
telkens men weer een reeks voorafgaande gesprekken aanvat. (6)

Onmacht

We kunnen ook proberen om de verrassing als structureel gegeven in het analytisch discours te situeren. Brengen we eerst het matheem van dat analytisch discours in herinnering.

De verhouding analyticus — analysant wordt door het analytisch discours op twee verschillende wijzen bepaald. Tussen de analyticus die, als verlangen of agens, de schijn van het object (a) ophoudt en de analysant die daarvoor als subject gedeeld wordt op de plaats van de Ander (\$), tussen beiden heerst een onmogelijke verhouding ($\longrightarrow$). Dat is de onmogelijke verhouding tussen de analyticus als reële (object (a)) en de analysant als reële (\$). Onderzijds heerst in het analytisch discours een verhouding van onmacht of onvermogen (//) tussen twee symbolische elementen: de meesterbetekenaar (S₁) als product bij de analysant en het verzamelde weten (S₂) als waarheid bij de analyticus.

Die onmacht van de analyticus willen wij benoemen als zijn verrassing. De patiënt zegt iets (S₁) wat de analyticus niet verwacht (S₂). Men heeft iets te veel de neiging, in Lacaniaanse middens, om die meesterbetekenaar bij de analysant en de onmacht of verrassing waarvoor deze bij de analyticus zorgt, om deze alleen te situeren op het einde van de analyse. We kunnen slechts waarschuwen tegen dergelijke chronologiserende interpretatie van de structuur van het analytisch discours. Het analytisch discours evolueert niet in de loop van de analyse. De analyse start vanaf het moment, vanaf elk moment dat de structuur van het analytisch discours in al zijn elementen is geïnstalleerd. En in die structuur is de aanvankelijke verrassing van het onvermogen misschien wel het allerbelangrijkste structureel gegeven. In principe begint én eindigt de analyse met éénzelfde, met een structureel gelijkwaardige verrassing.

3. Geen voorafgaande gesprekken zonder analyse

We zijn verre van exhaustief geweest in onze benadering van de angst van de analyticus in de voorafgaande gesprekken. Openen we toch nog één interessante én problematische invalshoek, aler ons langs de kant van de analysant te begeven. En dat is de doorverwijzing.

Geen analyse zonder voorafgaande gesprekken. Om ethische redenen zouden we die stelling ook graag omgekeerd zien : geen voorafgaande gesprekken zonder analyse. In principe zou men in staat moeten zijn om iemand een analyse te bieden na de voorafgaande gesprekken. Al te vaak zien we immers dat psychologen, en vaak juist de besten onder hen, zo goed hun werk doen dat hun patiënt rijp wordt voor een analyse. Op dat moment echter menen ze té ver te zijn gegaan. Dat is een moment van paniek, ze laten de patiënt vallen, besluiten overhaast tot doorverwijzing. Enkel de analytisch geschoolde kan zich dus veroorloven om in de voorafgaande gesprekken tot de grens van elke vorm van psychologie te gaan. Die grens van de psychologie is het punt waarop men tot analyticus wordt en de patiënt tot analysant kan maken.

We zien echter ook vaak die zogenaamd analytisch geschoolde op het einde der voorafgaande gesprekken tot doorverwijzing overgaan. Dat kan uiteraard aan éénzelfde angst beantwoorden als aan die van onze psychologen. Die doorverwijzing heeft dan evenzeer het karakter van een passage à l'acte, van een vlucht voor de analytische act. Maar onze analytisch geschoolde kan nog om andere redenen tot doorverwijzing overgaan. Hij ziet het begin van de analyse wel haalbaar doch niet het einde. Dat kan zowel betekenen dat hij bang is om door die analyse iemand te verliezen (wat inderdaad het enige einde van een analyse is) ofwel dat hij bang is om juist door die analyse van iemand niet meer af te geraken (de oneindige analyse). De analyticus kan de patiënt ook doorverwijzen vanuit de diagnose van psychose. Naast allerlei andere mogelijke redenen om door te verwijzen, is er natuurlijk ook het reële der praktische omstandigheden, dat zeer sterk de doorverwijzingspolitiek kan bepalen.

Vanuit de ethiek van het analytisch discours willen wij echter een pleidooi houden om in geen enkel van de hierboven aangegeven gevallen al te snel door te verwijzen. Zelfs tegenover de psychose mag de analyticus niet op de vlucht slaan : vaak ontlukt immers de waan voor het eerst in het teken van de angst van de Ander die de analyticus voor de psychoticus is. Wie met de voorafgaande gesprekken begint, die moet bereid zijn, die moet voorbereid zijn om tot het einde van de analyse te gaan.

HOOFDSTUK TWEE

ANGST DER ANALYSANTWORDING

1. Analysantwording vanuit een reëel probleem

1.1. Freud tegenover Breuers paniek : "(...) assurément il le désangoisse"

Het gebeurt wel eens, maar niet zo vaak, dat iemand totaal in paniek bij een analyticus binnenvalt. Op dat moment staat die analyticus slechts één ding te doen : hij moet proberen die angst weg te nemen. Dat doet hij echter, bij voorkeur, niet om het even hoe. Die eerste crisisinterventie is immers bepalend voor zijn verdere analytische mogelijkheden.

Wanneer katharticus Breuer totaal in paniek bij Freud binnenvalt, na aan het hysterisch kraambed van zijn Anna O. (Bertha Pappenheim), tegenover het reële van haar genot daarin, zijn symptomatische illusie over haar aseksualiteit te zijn kwijtgespeeld, dan vangt de psychoanalyticus Freud hem als volgt op. Althans in Lacans reconstructie, vanuit de eerste overdrachtstheorie die Freud aan die dramatische samenloop van omstandigheden overhoudt. *Maar allee gij! Trek U dat toch niet aan! De overdracht, dat is gewoon de spontaneïteit van het onbewuste van die Bertha. Niet dat van jou, niet jouw verlangen — ik weet niet of ze elkaar tutoyeerden, waarschijnlijk wel — het is het verlangen van de Ander. En daarmee meen ik dat Freud Breuer als een hystericus behandelt, hij zegt hem immers — jouw verlangen, is het verlangen van de Ander. Vreemd genoeg verontschuldigt hij hem niet, maar hij ontangst hem in elk geval. (7)*

1.2. Miller : typische sequensen van het begin van een analyse

Om die interventie te begrijpen, én om te begrijpen wat men beter niet kan doen op zo een moment, bekijken we eerst op structurele wijze die staat van paniek bij de patiënt. We doen dit aan de hand van Jacques-Alain Miller. Miller is een naam die wij nog herhaaldelijk zullen tegenkomen in verband met de voorafgaande gesprekken. Hij is het immers die Lacans schaarse aanwijzingen terzake maximaal heeft geëxploiteerd en die, onder het motto

dat de ethiek niet alleen een kwestie is van het einde maar ook van het begin van de analyse, theoretisch onderzoek en klinische getuigenissen in die richting heeft gestimuleerd. Het zal niemand verwonderen van te horen dat Miller aanstuurt op een logische formalisatie van de analysantwording bij het begin van de analyse. En dat als tegenhanger van de 'passe', die de formalisatie is van de analytiscuswording op het einde van de analyse. In een *Kliniek onder Overdracht* ("Clinique sous Transfert ou C. S. T.") wijst hij op de functie van de *overdrachtsbetekenaar* S_1 ('signifiant du transfert'). Daarover straks meer. (8)

Maar eerst dus die paniek waarin de patiënt één enkele keer wel eens bij de analytiscus toekomt.

1.2.1. Paniek : imaginair symptoom (S_2) $\longrightarrow$ reëel symptoom ((a) $\longrightarrow$ S) als wilde doorsteek van het fantasma

In den beginne is vaak geen vuiltje aan de lucht. De patiënt is met zijn symptoom thuis in de realiteit. Het symptoom is miskend. Het valt merendeel immers samen met de dagdagelijkse realiteit van de patiënt, het komt er dus niet mee in oppositie. Het symptoom geeft de realiteit zelfs juist zin. Miller noemt dit het imaginair statuut van het symptoom.

Maar op een gegeven ogenblik krijgt het symptoom, nog steeds volgens Miller, een statuut van reële. De patiënt valt niet meer volledig samen met zijn symptoom. Dit keert zich tegen hem, als een vreemd lichaam. Hij identificeert er zich niet meer mee, hij verliest dus zijn geloof erin. De wereld verliest haar zin. Dat is een moment van paniek.

Voor ons is dit de geschikte gelegenheid om nog eens op de proppen te komen met de sequens die als een rode draad doorheen de diepte van onze verhandeling loopt : $S_2 \longrightarrow (a) \longrightarrow \S \longrightarrow S_1$

Daarin is S_2 het imaginaire. Of eigenlijk : een imaginarisering van het symbolische, het symbolische als totaliteit of Gestalt. Het symptoom staat borg voor die imaginarisering, Gestalt, volledigheid, continuïteit.

Vervolgens vormt (a) $\longrightarrow$ $\S$ één moment van reële. Dat is de paniek wanneer de kloof in het symbolische zich opent, bij desimagarisering van dat symbolische. De routine der realiteit wordt doorbroken, in een ontmoeting met het reële. Of in een conceptueel zuiverder formulering, die ons mocht toelaten van verder te redeneren : het symptoom als reële is in oppositie gekomen met de fantasmatische realiteit.

Die panische doorbreking van het fantasma kan in verband gebracht met de *doorsteek van het fantasma* ('traversée du fantasme') op het einde van de analyse, in de zogenaamde 'passe'. Dit betekent dat men in principe, dat men structureel om éénzelfde reden, in éénzelfde angst naar de analyse vlucht als

de reden waarom of de angst waarin men mogelijks met zijn analyse stopt (én analyticus wordt). Het fantasma wordt geschreven als $\$ \Diamond a$. De eerste doorbreking of doorsteek van het fantasma, die naar de analyse drijft, wordt op dezelfde wijze geschreven als de bovenste helft van het analytisch discours waarin de analysant op het einde van zijn analyse komt te verkeren : $a \longrightarrow \$$. De analyticus heft slecht die eerste paniek op met de impliciete belofte van het subject er ooit, bij het einde van zijn analyse, weer aan over te leveren.

1.2.2. In de analyse wordt de symbolisering van het symptoom of S_1 gezocht

Het laatste element in onze discourssequens is S_1 , als angstwerende meesterbetekenaar, als meesterbetekenaar die de paniek indijkt. In het geval van Freud bijvoorbeeld is dat de formule van de trimethylamine waarop zijn *Ir-madroom* eindigt. Daaruit besluit Freud immers dat de sleutel tot de oplossing van zijn problemen schuilt in de talig gestructureerde seksualiteit van het onbewuste. In het geval van Breuer biedt Freud als angstwerende meesterbetekenaar een bepaalde, gehalveerde visie op de overdracht. Die visie valt samen te vatten in de Lacaniaanse of, beter, in de Hegeliaanse formule : *jouw verlangen is het verlangen van de Ander*. Dat is de waarheid, doch slechts half. Net zoals het antwoord trouwens van de talige structuur van het onbewuste, dat Freud zichzelf gaf. (9)

De patiënt die in paniek toekomt, zoekt dus een meesterbetekenaar om zijn verdeeldheid te dichten, om de angst voor zijn verlangen te verlichten. Op dat moment kan de analyticus even psychologisch verantwoord optreden. Hij kan de patiënt een halve en dus geruststellende waarheid verklappen. Als voorlopige meesterbetekenaar lijkt ons die halve waarheid nog meer toekomst te hebben, beter dialectiseerbaar en dus minder afsluitend te zijn dan bijvoorbeeld het voorschrijven van een medicament of het opplakken van een diagnostisch etiket. Als meesterbetekenaars kunnen die immers eveneens een spectaculair therapeutisch of sederend effect hebben op de paniektoestand van de patiënt.

Wat met die eerste, analytisch verantwoorde crisisinterventie beoogd wordt, dat is eigenlijk niets anders dan het herstel van het geloof in het symptoom. Het wordt weer in overeenstemming gebracht met het fantasma, het fantasma wordt weer in zijn integriteit hersteld. Met dat verschil dat de analyticus nu als het ware zelf de sleutel ervan in handen houdt. Miller noemt dat het symbolisch statuut van het symptoom. (10)

2. Analysantwording vanuit een geïmaginariseerde symbolische oplossing

Eindeloze reeks van in elkaar hakende angsten, als de wagons van een trein tsjoek tsjoek.

(H. Brusselmans, Het zinneloze zeilen, p. 39)

"De angst is mij ingebakken", mompelde hij, "de symptomen zijn aanwezig. Staren, sterren zien, beven, mompelen, droge mond, hartkloppingen, zweten, symptomen opnoemen. Angst, angst, angst. Maar een psychoanalyse duurt zeven jaar en kost een klein fortuin".

Voor zichzelf gaf hij de afmetingen aan van het fortuin, door beide handpalmen een eindweegs van elkaar te houden. Hij manoeuvreerde met de palmen tot hij de heel exacte afmetingen had. Een meting moet precies zijn, vond Louis, anders heeft het geen enkele zin.

(H. Brusselmans, De man die werk vond, p. 71)

2.1. Vraag naar analyse als meesterdiscours

2.1.1. Vraag naar analyse vanuit de verrassing tegenover een eerste lapsus

In de meeste gevallen heeft de patiënt echter zelf reeds voor een symbolische oplossing (S_1) van zijn reële paniek ($(a) \rightarrow \$$) gezorgd. En heeft hij dus van daaruit weer de imaginaire continuïteit in zijn beleving, zijn realiteit of fantasma hersteld. Het symptoom valt dan weer samen met zijn realiteit (S_2). Op één lijn : $S_2 \rightarrow (a) \rightarrow \$ \rightarrow S_1 \rightarrow S_2$ of IRSI. Wanneer zulke "aangepaste" patiënt in analyse komt, en dat is het meest courante geval, dan is dat slechts ter versteviging, ter betere imaginarisering van zijn basale $S_1 \rightarrow S_2$ articulatie, waarmee hij zich beschermt tegen het angstwekkende reële ($(a) \rightarrow \$$).

Dergelijke patiënt is ergens verrast geworden : zijn gedeelde subjectiviteit ($\$$) is toch nog ergens verschenen tussen die angstwerende articulatie $S_1 \rightarrow S_2$. Bijvoorbeeld ter gelegenheid van een lapsus. In extreme gevallen is die verrassing tegenover dergelijke lapsus, als onbewuste formatie, vaak nauwelijks te onderscheiden van de paniek bij de doorbreking van het fantasma. Toch zal de patiënt in het laatste geval eerder naar de analyse vluchten

vanuit het gevoel dat de hele wereld haar zin verliest. In het eerste geval daarentegen is hij verrast geworden door een nieuwe, voorheen verborgen zin. Van wat hem overkomen is, wil hij dan ook weten wat het betekent. Hij wil die zuivere betekenaar invoegen in het geheel van wat hij denkt zijn voorafgegeven betekenissen te zijn. (11)

2.1.2. Vraag naar analyse als onbewuste formatie : een tweede lapsus

Niemand verbiedt de analyticus om in die extreme gevallen van verrassing ook weer even psychologisch verantwoord, dit is sussend op te treden. Dat make hem echter niet zelf doof voor het feit dat de patiënt zich tot hem richt, niet vanuit de reële onzin van de doorbreking van zijn fantasma, wel vanuit de symbolische zin van een onbewuste formatie. Die onbewuste formatie is een eerste lapsus, én die kan de patiënt slechts ongedaan maken door een tweede lapsus. Die tweede lapsus dat is het feit dat en vooral de wijze waarop de patiënt naar de analyticus toekomt. In die tweede onbewuste formatie staat de analyticus op een bepaalde plaats. We gaan nu meteen na welke die plaats is.

2.1.3. Ontvankelijkheidsverklaring van de vraag naar analyse : overdrachtsbetekenaar ($S_1 = S_t$) $\rightarrow$ willekeurige betekenaar ($S_2 = S_q$)

Wat de analyticus in de voorafgaande gesprekken met dergelijke aangepast lijkende maar eigenlijk in een kettingreactie van lapsussen vastgeroeste of gealiënerde analyse-vrager te doen staat, dat is dan in wezen ook iets anders dan het sussen met een halve waarheid. Hij wijst de patiënt op de symptomatisering van diens hele bestaan, dat één aaneenschakeling van paradoxen is geworden. Als eindresultaat daarvan moet de analyticus de structurerende basisarticulatie $S_1 \rightarrow S_2$ zien op te diepen. De laatste en voor hem meest belangwekkende manifestatie van die basisarticulatie is het feit dat de patiënt juist hem is komen opzoeken.

In die vraag naar analyse wordt de S_1 , waaronder de patiënt zijn verdeeldheid identificeert, door Lacan benoemd als de *overdrachtsbetekenaar* ('signifiant du transfert', door ons geschreven als S_t). De betekenaar, waaronder de patiënt de analyticus als subject onderstelt, heet dan de *willekeurige betekenaar* ('signifiant quelconque', door Lacan geschreven als S_q). (12) Vanaf het moment dat die overdrachtsbetekenaar S_t van de patiënt in zijn onmogelijke verhouding tot de willekeurige betekenaar S_q voor de analyticus is verschenen, vanaf dat moment kan de vraag naar analyse ontvankelijk verklaard. De analyse kan een aanvang nemen. Volgens Miller exploiteert Lacan zo-

doende reeds in 1967 de structuur van het meesterdiscours als discours van het onbewuste, om rekenschap af te leggen van de entree in de analyse. Het is pas in het Sém. XVII (1969-1970) dat het meesterdiscours, als centraal, in zijn verhouding tot de andere discours zal worden gearticuleerd.

Straks hebben we het meer concreet over de verhouding tussen die overdrachtsbetekenaar S_t en die willekeurige betekenaar S_q . Volgen we echter eerst de analyticus in de verschillende voorafgaande operaties waarin hij beide decanteert, teneinde in de eigenlijke analyse klare wijn te kunnen schenken.

2.2. Decanteren of creëren van $S_t \longrightarrow S_q$ als ontvankelijke vraag naar analyse

2.2.1. Dora : een voorafgaandelijk dialectiserende Freud

Een eerste dergelijke operatie is de aanwijzing, op een bepaalde wijze, bij de patiënt, van de paradoxen waarvan diens vraag naar analyse deel uitmaakt. En wie kunnen we daarin beter volgen dan Freud. Temeer Lacan ons daarin stap voor stap is voorgegaan in Freuds allereerste grote gevalsstudie. En dat is het *brokstuk* ('Bruchstück') van een hysterie-analyse, Dora in de analytische volksmond (1906).

Brokstuk inderdaad, van analyse in de Lacaniaanse betekenis van het woord, is naar onze mening bij Dora geen sprake. Het betreft enkel de voorafgaande gesprekken, ook weer in de zeer ruime betekenis die Lacan eraan hecht. Op het eind van die voorafgaande gesprekken, wanneer Dora rijp dreigt te worden voor analyse, begaat Freud een technische fout en Dora trapt het af. We kunnen zulks vaak zien gebeuren : dat de patiënt een technische fout van de analyticus uitbuit om de analysantwoordig, om het dreigend begin van de analyse te ontvluchten.

Wat haalt Freud dan eigenlijk wel uit met Dora in die voorafgaande gesprekken. Hij stelt er aanvankelijk een schoolvoorbeeld van hoe het moet. We laten Lacan aan het woord. *Ik heb reeds lang het Hegeliaans procédé onderstreept van die omkering van de posities van de goede ziel ('Schöne Seele', belle âme) met betrekking tot de realiteit die ze aanklaagt. Men moet die ziel niet aan die realiteit gaan aanpassen, maar haar enkel tonen dat ze er maar al te goed aan is aangepast, vermits ze bijdraagt tot de fabricatie (het verzinsel) ervan. Bedoeling van dat Hegeliaans procédé is wel de introductie van de patiënt tot een eerste lokalisatie ('repérage') van zijn positie in het reële (...) de rechtzetting van de verhouding van het subject tot het reële.*

Volgens Lacan gedraagt Freud zich dus tegenover hysterica Dora als een Hegeliaans dialecticus. In dat brokstuk van een hysterie-analyse zou Freud de psychoanalyse tot een dialectische ervaring maken. Wij mogen stellen dat Freud enkel de voorafgaande gesprekken tot een dialectische ervaring maakt. Voor Freud evenmin als voor Lacan valt immers de eigenlijke analyse te herleiden tot de Hegeliaanse dialectiek. Integendeel. Concreet zien we Freud twee keer de verhouding tussen Dora's realiteit en reële recht zetten. Twee keer riposteert hij met een dialectische omkering op Dora's ontwikkeling van de waarheid in haar ficties. Daardoor verschijnt Dora telkens een fragment van die waarheid.

Vooreerst beschuldigt Dora haar omgeving, en vooral haar vader ervan, een onschuldig wicht als zichzelf overgeleverd te hebben aan de vuige lusten van ene meneer K. Freud: "Ik wil U wel geloven, maar wat is Uw aandeel in die wanorde waarover gij zo bitter doet." Wat bij Dora, in een tweede tijd, de waarheid doet verschijnen dat zij niet zozeer het slachtoffer is als wel het brein achter de verhouding tussen haar vader en mevrouw K.

Tot haar eigen stomme verbazing gunt ze haar vader uiteindelijk echter die verhouding niet. Wat fijn dat hij een betere vrouw dan haar moeder gevonden heeft, maar ze kan er niet tegen. Freuds dialectische omkering: "Gij gunt Uw vader zijn mevrouw K. niet, omdat gij Uzelf op de plaats van die mevrouw K. zet." Daarop verschijnt de waarheid van Dora's fascinatie door mevrouw K.

Op dat moment laat Freud echter de gelegenheid tot dialectische omkering voorbijgaan. Maar blijkbaar is dat ook niet wat Lacan op dit punt van zijn Freud verwacht. Freud moest er wel met een eerste interpretatie van de overdracht op de propen gekomen zijn. Hij blijft die interpretatie echter uitstellen, hij stelt dus het begin van de analyse uit. En Dora vertrekt. In ons deel één hebben we die stagnatie in de dialectiek der voorafgaande gesprekken besproken in termen van tegenoverdracht. Die tegenoverdracht bepaalden we daar als het naturalistisch vooroordeel dat De Vader het antwoord is op het probleem van De Vrouw. (13)

Besluitend voor de gevalsstudie van Dora. Met die voorafgaande dialectische omkeringen doet Freud eigenlijk niets anders dan terzelfdertijd na te gaan of hij wel met een geval van neurose te doen heeft én, desgevallend, de patiënt voor analyse klaar te stomen. Hoe luidt immers Freuds definitie van de neurose, helemaal in het begin van de gevalsstudie van Dora. *Het onvermogen van de zieke tot geordende inscenering ('Darstellung') van zijn levensverhaal in zoverre dat met de ziektegeschiedenis samenvalt.* (14) Heerst er geen wanorde, of antwoordt de patiënt op de dialectische omkeringen in zijn wanorde niet met een ontwikkeling van zijn waarheid, dan meent Freud niet met een geval van neurose te maken te hebben.

2.2.2. Homoseksuele : een voorafgaandelijk construerende Freud

Ook vanuit zijn andere gevalsstudies krijgen we enig idee van Freuds krachtdadige voorafgaande aanpak. De jonge homoseksuele (1920), die met de al even jonge en gynekofiele Dora bovendien nog gemeen heeft van ervoor gezorgd te hebben dat ze niet rechtstreeks doch slechts via haar reële vader met Freud in contact komt, ook die jonge homoseksuele komt niet tot de eigenlijke analyse. We zagen hoe Freud, met zijn passage à l'acte van de doorverwijzing naar een zijner vrouwelijke volgelingen, abrupt een eind maakt aan haar voorafgaande gesprekken.

Diverse factoren in het vaderlijk discours doen Freud a priori reeds twijfelen of de dochter wel bij een analyse gebaat kan zijn. Freud verklaart zelfs zich *onbehaaglijk* ('unbehaglich') te voelen bij dat vaderlijk verzoek. Afgezien van de onmogelijkheid om de vader niet te ontgoochelen, bestaat voor Freud het eigenlijke probleem erin dat de homoseksualiteit van de dochter geen psychische ziekte is. Ze klaagt immers niet over een innerlijk conflict, waaraan ze rond haar homoseksualiteit zou lijden. Freud moet dan ook niet verhoppen van beweging te krijgen in haar overdracht door te wijzen op de paradoxen in haar klacht.

Toch aanvaardt hij het meisje in een *proefbehandeling* ('Probebehandlung') gedurende enige weken of zelfs maanden zorgvuldig te bestuderen. Voorafgaande gesprekken dus. Zij is immers nog voldoende onbevredigd in haar hoofse liefde tot een oudere dame; en belooft ze niet mee te werken "omwille van haar ouders" ? In de loop der voorafgaande gesprekken blijkt dat "omwille" dubbel : uit liefde, maar ook én vooral om zich des te wreder op haar vader & zijn konvulten (zoals Freud) te kunnen wreken.

Bij wijze van voorafgaande gesprekken informeert Freud bij haar. Hij raadt aan om hoofdzakelijk de patiënt te laten spreken en deze niet meer *uitleg* ('Aufklärungen') te verstrekken dan onvermijdelijk om zijn verhaal op dreef te houden. Tegenover zijn jonge homoseksuele blijkt echter dat Freud daarbij zelf uitvoerig aan het woord komt. Vooreerst maakt hij haar bekend met de vooronderstellingen & postulaten der psychoanalyse. Vervolgens, en zeer vreemd vanuit ons hedendaags perspectief, ontwikkelt hij voor haar meteen een constructie van het ontstaan van haar "lijden". De eigenlijke analyse zou op gang moeten komen na die voorafgaande gesprekken : wanneer de analysant met dat door de analyticus geleverde materiaal iets aanvangt. In die onderneming zal hem de analyticus bijstaan via de interpretatie van zijn weerstand.

De voorafgaande gesprekken zijn voor Freud de voorbereiding tot de reis der eigenlijke analyse. We zagen dat Freud zijn homoseksuele op het laatste

moment nog van de analytische trein zet. En dat niet omdat ze niet zou gereageerd hebben op zijn voorafgaande interventies, maar wel omdat ze verkeerd reageerde. Omdat ze tot Freuds grote angst, ten aanschouwe van zijn op het perron verzamelde volgelingen, de verkeerde richting uit wou met zijn analytische trein.

Wanneer Freud niet in de gelegenheid wordt gesteld om de overdracht te dialectiseren vanuit de paradoxen in de klacht, dan probeert hij op een andere wijze beweging in de overdracht te krijgen. Hij confronteert de patiënt met een constructie of één zijner Freudiaanse mythes. Daarmee moet de patiënt dan in het reine zien te komen als analysant. In de vrije associatie moet deze de afstand ervan exploreren tot de eigen mythes of fantasmatisaties. (15)

2.2.3. Hans : de angstwerende & dialectiserende Freudiaanse mythe vooraf

Eenzelfde voorafgaande strategie zagen we in het geval van Hans : “Lang voordat gij op de wereld kwaamt, wist ik dat gij een Oedipuscomplex zoudt hebben”. En vanaf dat moment neemt Hans de leiding van zijn “analyse”. Zijn “analyse” begint, hij is “analysant” geworden.

Met Hans hervinden we tevens de angst in de voorafgaande gesprekken. Vooral bij Freud te belanden, had de homoseksuele, in een *paniektoestand* (‘Verzweiflung’), een zelfmoordpoging ondernomen (wat we bespraken als *passage à l’acte*, waarmee ze een punt tracht te zetten achter haar homoseksuele acting-out). Maar bij Freud zelf komt ze angstvrij toe. Dat blijft zo gedurende het hele verloop der voorafgaande gesprekken. Dat Freud geen beweging in haar krijgt, betekent dan ook dat ze geen teken van angst meer vertoont rond haar homoseksualiteit. Geen angst, geen analyse : dat lijkt hier Freuds ethiek.

Helemaal anders de situatie in het geval van Hans. Als deze voorafgaandelijk zijn Freudiaanse Oedipusmythe krijgt aangeboden, dan is dat als remedie tegen zijn niet aflatende fobische angst. (16) Na Freuds aanbod gaat zijn angst zienderogen slinken, en dat in een proliferatie van mythes of fantasmatisaties waarmee Hans op asymptotische wijze de autoritaire Freud-mythe benadert. Uiteindelijk stuit Hans zo op het finaal fantasma waarmee hij definitief zijn castratie-angst de baas zou moeten blijven.

De voorafgaande constructie kan dus zowel dienen om angst te “wekken” waar die ontbreekt, als om de angst in te dijken waar hij overheerst. In dat laatste geval heeft ze dus een soort therapeutische functie voorafgaand aan elke mogelijke analyse.

Een ander verschil met de homoseksuele : tegenover Hans slaagt Freud erin om, met zijn constructie, alsnog een soort vraag naar analyse te scheppen & op zich te trekken.

2.2.4. Wolfsman : geduldige opvoeding & ongeduldige tijdsimitering

Teneinde een mogelijk misverstand te vermijden rond dat "angstwekkende" van die constructie, volgen we Freud even in wat ons zijn voorafgaande gesprekken met de Wolfsman lijken. In de eerste jaren van zijn analyse blijft die Wolfsman onaantastbaar verschanst achter een instelling van gedweë onverschilligheid. "Dat kan allemaal wel waar zijn, maar wat gaat mij dat aan." Net als tegenover zijn homoseksuele blijkt Freud ook tegenover zijn Wolfsman uitvoerig aan het woord te komen met de vooronderstellingen van zijn analyse en zijn constructies of mythes. Dat klaarstomen voor de analyse noemt hier een lange *opvoeding* ('Erziehung') om de patiënt te bewegen tot zelfstandige medewerking. Een opvoeding dus om de passieve patiënt tot actieve analysant te maken.

We zagen dat de Wolfsman zijn analyse pas van start gaat, dat hij pas in zijn analyse ontwaakt, bij de herinnering van zijn infantiele wolvendroom. Uit die wolvendroom was hij toendertijd vol angst ontwaakt. Het eerste deel van die analyse, blijkt achteraf beschouwd, slechts waarde van voorafgaande gesprekken gehad te hebben. Pas na die droomherinnering blijkt de gespleten persoonlijkheid van de Wolfsman, laat zich het hysterisch subject in zijn libidinale *versplintering* ('Aufsplitterung') analyseren. Vanaf dat moment is de Wolfsman van een passieve patiënt tot een actieve analysant geworden.

Blijft uiteraard de onverkwikkelijke complicatie dat Freud ook op veel concreter, zeg maar reëler wijze, dan via zijn symbolische constructies de Wolfsman de daver op het lijf heeft gejaagd. En dat is de *tijdsimitering* ('Terminsetzung'). De patiënt, zo verzekert ons Freud, geloofde eindelijk aan mijn ernst, liet zijn weerstand uit het ziektegewin varen en leverde al het materiaal dat toeliet van zijn volwassen neurose op te lossen. En dat zijn de infantiele neurosen die kunnen teruggevoerd op de latente gedachten van zijn infantiele wolvendroom.

De eigenlijke analyse van de Wolfsman start in het teken van de angst. Blijft echter onduidelijk of dat angstteken nu het gevolg is ofwel van Freuds energieke & geduldige opvoeding ofwel van zijn ongeduldige tijdsimitering. (17)

2.2.5. Rattenman : Freuds voorafgaande vrijheden

Voorafgaande of uiteindelijke indoctrinatie

Na alwat we hier over Freuds voorafgaande gesprekken verklapt hebben, in verband met zijn dialectiserende omkeringen en constructies op zoek naar de structurerende symbolische articulatie overdrachtsbetekenaar $S_1 \rightarrow$ willekeurige betekenaar S_q , zal het geen weldenkend lezer nog verwonderen dat hij vaak beschuldigd is geworden van zijn analyses te beginnen met een “indoctrinatie” van de patiënt. Wel verwonderlijk kan voor die lezer misschien overkomen dat het juist de meest gerenommeerde postfreudianen zijn die zich zo van hun meester meenden te moeten distantiëren. Trendsetter daarvoor is Kris geweest. In 1951 laakt hij voor het eerst Freuds voorafgaande indoctrinatie van de Rattenman in 1909. Dat is dus meer dan 40 jaar later.

Zowel in zijn programmatische “Fonction et Champ” als in zijn Sém. I, beide uit 1953, reageert Lacan meteen furieus tegen deze en andere egoanalytische misvattingen rond Freuds verslag van de eerste zeven sessies of de voorafgaande gesprekken met de Rattenman. Hij komt daarop terug binnen het meer klinisch kader van “La direction de la cure” uit 1958. De vraag die Lacan daar stelt : welke richting moet de kuur uitgaan, volgens welke logische sequens schrijdt ze voort. De egoanalyse kan zich volgens Lacan slechts verwonderen over Freuds indoctrinatie, doordat ze in haar kliniek de sequens van zijn analyses op haar kop zet.

Als Freud voorafgaandelijk de patiënt op zijn plaats zet in zijn verhouding tot het reële, dan is dat om de zich ontwikkelende overdracht te kunnen interpreteren in de eigenlijke analyse en om zo de analysant uiteindelijk een toegang te bieden tot zijn *levensverhaal* (‘histoire’) of zijn verlangen. De egoanalyse begint meteen te interpreteren en meent de analysant, via interpretatie van zijn overdracht, uiteindelijk op zijn plaats te kunnen zetten in zijn realiteit. Wanneer dit moment, dat bij Freud aan de eigenlijke analyse voorafgaat als mogelijksvoorwaarde daarvan, wanneer dit moment in de egoanalyse tot einddoel van de analyse is geworden, dan pas kunnen we volgens Lacan de psychoanalyse van indoctrinatie beschuldigen. (18)

Technische gevalsstudie

Wat spookt Freud dan wel uit met zijn Rattenman. We hebben reeds vermeld dat dit de gevalsstudie is, waarin we Freud het best kunnen volgen in zijn techniek. Van alle sessies der eerste vier maanden bleven de notities bewaard. Wij exploreren hier enkel de eerste zeven, in de gevalsstudie gepubliceerde sessies. En dit telkens in vergelijking met de oorspronkelijke notities.

Jones verklaart waarom we Freud hier technisch zo nauwgezet kunnen volgen. De gevalsstudie van de Rattenman kwam in de plaats van een door Freud zeer vaak aangevatte, doch nimmer voleinde systematische uiteenzetting over de techniek. (19)

Angst in de 'exhaustion', 'calcul' of 'construction' van het subject (§) binnen het symbolische ($S_1 \rightarrow S_2$) = erkenning van het subject (§)

Die eerste zeven, door ons als voorafgaand beschouwde gesprekken met de Rattenman, staan volledig in het teken van zijn angsten; Lacan bestempelt ze als een 'exhaustion' van het subject. In de logica betekent die 'exhaustion' of *complete analyse* de uitputting van alle mogelijke hypothesen in een vraagstelling. En in de wiskunde laat die 'exhaustion' toe van een grootheid te berekenen of te verifiëren via van langsom preciezer benaderingen. Die 'exhaustion' is dus synoniem voor de latere *berekening* ('calcul') of *constructie* ('construction') van het subject. Wat ons interesseert, dat is de cruciale plaats van de angst in die voorafgaande constructie, berekening of volledige analyse van het subject als §. (20)

De Rattenman dient zich aan met dwangvrezes (dat zijn geliefde vader en een bepaalde, al even geliefde dame iets zou overkomen) en dwangimpulsen (om zichzelf iets aan te doen). Reeds in zijn eerste sessie plaatst hij die twee symptomen in een compleet gestructureerde infantiele neurose in drie tijden. Die infantiele neurose is de matrijs voor de constructie van het subject.

0. Achtergrond of logische voortijd is het delirante idee dat zijn ouders al zijn gedachten kennen. Die angst is de Rattenman zijn hele leven bijgebleven.

1. Kijklust gericht op vrouwspersonen die hem bevallen, hij wil ze naakt zien.

2. Pijnlijk affect, unheimlich of bijgelovig gevoel of verwachting, dwangvrees dat dan iets verschrikkelijks zou gebeuren. Karakteristieke vaagheid der dwangneurose, denkt Freud, en hij vraagt: "Wat zou er dan gebeuren?" — "Mijn vader zou sterven".

3. Beschermingsmaatregelen, afweerhandelingen of dwangimpulsen.

In de tweede sessie detailleert én demonstreert (als acting-out) de Rattenman die tweede tijd van vrees, die hij ook in zijn volwassen neurose én in zijn overdracht op Freud bewaard blijkt te hebben. Tijdens militaire oefeningen, zo vertelt hij Freud, leerde ik een officier kennen die mij beangstigde omwille van zijn voorliefde voor het wrede. Bijvoorbeeld die verschrikkelijke Oosterse straf ... En op dat moment onderbreekt de Rattenman zijn verhaal. Vol angst springt hij recht. Freud heeft een drieledige reactie. Vooreerst tracht hij die angst enigszins te temperen: "ik heb geen voorliefde voor het wrede".

Vervolgens herinnert hij de patiënt aan de regel dat hij zich moet uitspreken. En tenslotte stelt hij voor van hem daarin bij te staan.

Vooreerst wat angstwerende moraal. Vervolgens de beangstigende ethiek, eerst van de analysant en dan van de analyticus, die toelaat van vast te stellen dat de Rattenman beangst wordt door zijn eigen voorliefde voor wreedheid. Immers, op alle kapitale momenten van het hortend gebrachte en door Freud tenslotte met een koene stoot vervolledigde verhaal van de rattenfoltering (in de anus van de vader én van de Dame, dacht de Rattenman toen de officier die verhaalde), bemerkt Freud bij de Rattenman *een zeer eigenaardig samengesteld gezichtsuitdrukking die ik slechts als afgrijzen ('Grausen') voor zijn hem zelf onbekende lust ('Lust') kan oplossen*.

Blijkt dus, volgens Lacan, dat Freud de verleidelijke draagkracht van dat imaginair spel van de Rattenman perfect doorziet. De dwangneurotische strategie getrouw put deze zich uit in de demonstratie van zijn goede wil om mee te werken, om zijn weerstanden te overwinnen. Freud helpt wel de Rattenman over zijn eerste weerstanden heen, maar het ontsnapt hem niet dat het effect van zijn interventie niet alleen angst is, maar ook een paradoxale vorm van lust die Lacan *genot* ('jouissance') noemt.

Dat reële van genot & angst uit het verhaal of fantasma der Rattenfoltering gaat echter ras verloren in de delirant lijkende imaginaire dwangconstructie waarmee de Rattenman vervolgens uitpakt. Dit is het verhaal van zijn bezwerende dwanghandelingen, waarin schuld, scrupules & twijfel rond een financiële aangelegenheid centraal staan. Met Abraham begrepen we dat reeds herhaaldelijk als een bepaalde wijze van geld uitgeven ter bemeestering van de angst.

In dat schuldbewust verhaal legt Freud de angst weer bloot. In zijn voorafgaande gesprekken wijst hij graag op innerlijke tegenspraken in het discours van de patiënt. Daartoe laat hij de Rattenman drie keer zijn imaginair scenario afdraaien, teneinde daarin de herinneringsvervalsingen en verschuivingen te kunnen aanduiden. Het resultaat daarvan, aan het eind der tweede sessie, althans in de gepubliceerde versie ervan : een soort depersonalisatie-angst (*verdoofd en verward gedrag*) en een overdrachtsangst (Freud hoort zich herhaaldelijk aangesproken als 'Herr Hauptmann').

In de derde sessie herpakt zich de Rattenman weer met het delirant verhaal van zijn twijfelachtige pogingen om een schuld ongedaan te maken. Zijn besluit om hulp te zoeken voor zijn "probleem" kadert zelfs helemaal in dat angstwerend delier : hij wil enkel dat Freud hem verontschuldigt voor de wijze waarop hij zijn schuld wil aflossen.

Wanneer de Rattenman, in de vierde sessie, nog op dat obsessioneel elan blijkt door te willen gaan, countert Freud hem met een eerste *inleiding tot het begrip van de kuur*. Hij verschaft hem een eerste *inzicht in de voorwaarden*

van de analytische therapie. Zo deelt Freud zijn Rattenman gewoon mee dat het schuld bewustzijn altijd terecht is, vals is enkel de voorstelling waaraan dat verknoopt werd. Freud weigert dus te deculpabiliseren.

In de volgende sessies is het dan Freud die op zijn analytisch elan door gaat. Op Sokratisch-dialektische wijze brengt hij de Rattenman tot enkele verlossende inzichten in de karakteristieken van het onbewuste. Wat Freud ook toelaat een stukje theorie over de angst uit de doeken te doen. Angst beantwoordt aan een verdrongen onbewuste wens (tot vadermoord), wens die tegengesteld is aan de bewust gekoesterde gevoelens (van vaderliefde). De Rattenman is zeer *bewogen* ('bewegt', in de publicatie), *in beroering gebracht* ('erschüttert', in de nota's). Angst dus. In de daaropvolgende dialoog, ontvouwt Freud geleidelijk zijn constructie voor de ongelovige & verbaasde Rattenman.

Freud profiteert van de zelf opgewekte angst van de Rattenman om hem te indoctrineren. Zo luiden de egoanalytische beschuldigingen. Freud zelf verklaart dat het nooit de bedoeling is van dergelijke voorafgaande constructie om te overtuigen. De discussie rond die constructie moet enkel de verdrongen complexen in het bewustzijn brengen. Dat veroorzaakt angst. De bewuste strijd rond die complexen moet het opkomen van nieuw onbewust materiaal verlichten. Het is slechts in de eigenlijke analyse dat het op overtuiging aankomt. Lacan beschouwt die theoretische verhelderingen of vulgarisaties als een *symbolische schenking van het woord* ('don symbolique de la parole'), een soort *garantie* ('gage') voor de voortzetting van het discours van de Rattenman. Freud gaat even mee in het imaginaire van de obsessionele wil tot medewerking, teneinde het symbolische te introduceren. In zoverre die theoretische verhelderingen Freud ertoe brengen om de Rattenman elementen van zijn constructie van het subject mee te delen, erkent hij volgens Lacan ook dat subject. (21)

Obsessioneel conformisme : geen voorafgaande gesprekken & hysterische authenticiteit : alleen voorafgaande gesprekken

We willen nog even de aandacht vestigen op een andere benadering van de vrijheden die Freud neemt tegen over zijn Rattenman. En dat is de benadering van Samuel Lipton. Deze moet toelaten van het verschil te maken tussen Freud en de postfreudianen inzake de voorafgaande gesprekken.

Lipton brengt een bloemlezing én van Freuds onanalytisch gedrag tegenover de Rattenman én van de morele verontwaardiging die hij daarmee veertig jaar later toch nog oogstte. Plots gaat men beweren dat Freud op dat moment nog Freud niet was. Slechts na de Rattenman zou hij tot zijn definitieve techniek gekomen zijn. Techniek die in de ogen van zijn critici geen andere dan die der egoanalyse kan zijn. Lipton doorprijkt die egoanalytische pre-

tentie op overtuigende & geraffineerde wijze : Freud is zich altijd zo vrij en non-conformistisch blijven gedragen.

Lipton stelt wel niet direct dat dit de vrijheid der voorafgaande gesprekken zou zijn. Hij heeft het enkel over *de echte persoonlijke relatie met de patiënt, gebaseerd op het aanvaardbare ('unobjectionable') element van zijn overdracht*. Die relatie ziet Lipton bij Freud op gelukkige wijze van de analytische techniek uitgesloten. Dat lijkt ons toch een wat platte oplossing na zijn scherpzinnige polemiek. Maar op indirecte wijze zouden wij er Lipton toch toe kunnen verleiden om ons standpunt bij te treden. En dat standpunt is, wij herhalen het, dat Freuds vrijheid geen andere vrijheid is dan deze der voorafgaande gesprekken. Aan de egoanalyse verwijt Lipton immers de *uitbreiding van de techniek tot in de voorafgaande ontmoeting met de patiënt vooraleer de analyse begint*. De patiënt botst meteen op de muur van een *alomvattende technisch correcte instrumentaliteit*. Interessant is de wijze waarop Lipton daaraan de borderline-diagnose ('narcissistic disorders', met grote angst) koppelt, als iatrogeen.

Bovendien wordt die egoanalytische techniek door Lipton ontmaskerd als een reactie op Alexanders 'corrective emotional experience'. De egoanalyse verwijt Alexander en zijn adepten dat zij de technisch correcte instrumentaliteit volledig zou laten varen.

Dit laat ons toe van met een boude bewering af te sluiten. De authentieke hysterische analyse (bijvoorbeeld een Alexander), blijft in de voorafgaande gesprekken steken. Het obsessieel conformisme van de egoanalyse komt er niet eens toe. Het gevolg is twee keer hetzelfde : twee keer geen analyse. (22)

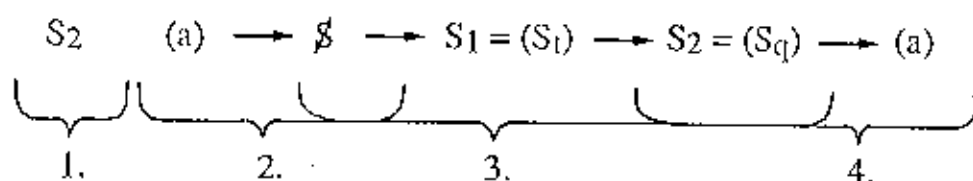
2.3. Angstwerende $S_1 \rightarrow S_q$ als constructie van het $\$$ in de voorafgaande gesprekken — angstwekkende object (a) in de eigenlijke analyse

We zegden om te beginnen dat het doel der voorafgaande gesprekken erin bestaat van de structurerende betekenaarsarticulatie $S_1 \rightarrow S_2$ op te diepen uit het discours van de analyse-vrager. En dat onder de vorm van de articulatie overdrachtsbetekenaar $S_1 \rightarrow$ willekeurige betekenaar S_q . Gaandeweg hebben we een daaraan gelijkwaardige formulering gevonden : de *volledige analyse* ('exhaustion'), berekening of constructie van het subject, als $\$$. Met die voorafgaande volledige analyse wordt echter enkel bedoeld : de wijze waarop het subject in de betekenaarsketting gegrepen zit, hoe de ene betekenaar (S_1 of S_t) het subject ($\$$) voor een andere betekenaar (S_2 of S_q) presenteert. Zo dus :

$$\frac{S_1 = (S_t)}{\mathcal{S}} \longrightarrow S_2 = (S_q)$$

Vaak is die overdrachtsbetekenaar S_t reeds vanaf de eerste woorden van de analyse-vrager duidelijk. Het subject is er bijvoorbeeld door verrast geworden en komt dit de analyticus melden. Dat betekent dus dat de overdrachtsbetekenaar S_t in principe gegeven is vóór elke vraag naar analyse. De overdracht is vooraf en onafhankelijk van de analyticus gegeven. Die overdrachtsbetekenaar S_t opent het subject naar de Ander, vanuit die overdrachtsbetekenaar S_t zoekt het subject een willekeurige tweede betekenaar S_q in het veld van de Ander. Dat is de wijze waarop de sociale band is gestructureerd, waarop het subject in het meesterdiscours gegrepen zit. Bij de vraag naar analyse bijvoorbeeld wordt de analyticus volgens éénzelfde structuur in de vooraf gegeven overdracht ingeschakeld. Pas als die basisstructuur in de vraag naar analyse vanonder haar paradoxale imaginarisaties is opgediept, dan pas kan die vraag ontvankelijk verklaard. Vanaf dat moment kan men riskeren om de patiënt als analysant, in de eigenlijke analyse, te hysteriseren. Als men door heeft hoe het subject tussen zijn overdrachtsbetekenaar S_t en de willekeurige betekenaar S_q hangt, dan kan men beginnen tornen aan zijn identificatie met die overdrachtsbetekenaar S_t . Onder die overdrachtsbetekenaar S_t kan uiteindelijk de daardoor verborgen functie van het object (a) voor het subject duidelijk worden.

De eigenlijke analyse staat volledig in het teken van, draait volledig rond dat object (a). Over dit element van de structuur van het meesterdiscours blijft de analyticus in den beginne in principe nog in het ongewisse. Om die plaats van het object (a) te situeren, halen we weer even onze sequens boven.

We becommentariëren die opeenvolgende fragmentarisaties van onze discourssequens.

1. S_2

De Aangepastheid aan de realiteit.

2. $(a) \longrightarrow \mathcal{S}$

De confrontatie met het reële — wilde doorsteek van het fantasma — angst

3. $\frac{S_1 = (S_t)}{\mathcal{S}} \longrightarrow S_2 = (S_q)$

De vlucht, onder andere naar de analyse, gestructureerd als een onbewuste formatie. Dat blijkt op het einde der voorafgaande gesprekken. We wijzen op de angstwerende functie van de overdrachtsbetekenaar S_t (als meesterbetekenaar) in zijn koppeling, ter gelegenheid van de vraag naar analyse, aan de willekeurige betekenaar S_q (als het wetend subject dat de analyticus als Ander verondersteld wordt te zijn). Vóór elke vraag naar analyse heeft het subject reeds geantwoord met een eerste symptomatische meesterbetekenaar. Dat kan bijvoorbeeld een fobisch gevreesde betekenaar zijn. Als overdrachtsbetekenaar S_t opent die dan het subject naar de Ander toe. Vanuit die fobische betekenaar legt het subject zich een aantal remmingen op, het beperkt zich in zijn bewegingsvrijheid. Onder andere doordat het op een goeie dag, soms met overwinning van zijn straatfobie, zijn treinfobie, zijn liftfobie, zijn psychoanalyse-fobie zelve, naar het kabinet van een analyticus stapt. En dat met een vraag naar analyse, met zijn toeschrijving van het weten aan de analyticus via een willekeurige betekenaar S_q . Drie tot vijf keer in de week op dezelfde plaats.

$$4. \begin{array}{c} \uparrow a \\ S_2 \end{array} \text{ of } S_2 = (S_q) \longrightarrow (a)$$

Dat is de eigenlijke analyse waarin de analyticus, binnen de overdracht, van verondersteld wetend subject (S_2 of S_q) tot object (a) wordt. De analyse confronteert het subject uiteindelijk weer met datgene waarvoor het op de loop is gegaan, waartegen het naar de analyse is gevlucht. En dat is de angst.

We zetten dat hele proces nogmaals op een andersoortig rijtje :

Angst (wilde doorsteek van het fantasma buiten de analyse) $\longrightarrow$ Symptoom (fobische betekenaar) $\longrightarrow$ Remmingen (onder andere de vraag naar analyse) $\longrightarrow$ angst (doorsteek van het fantasma in de eigenlijke analyse)

2.4. Voorbeelden van de angstwerende $S_t \longrightarrow S_q$

2.4.1. Milleriaans paradigma : wolf $\longrightarrow$ mevrouw bij het Wolvenkind van Lefort

De fobische betekenaar is een eerste concretisatie van de overdrachtsbetekenaar S_t . Bij wijze van verdere concretisatie loont het de moeite om even stil te staan bij het voorbeeld van Miller. Dat voorbeeld komt een paradigmatische functie toe in de ware zin van dat woord : het is de allereerste illustratie van het concept, en die illustratie heeft school gemaakt. *Het enige baken voor de analytische kliniek in het begin van de kuur is de overdrachtsbetekenaar*. En daarbij verwijst Miller naar het Wolvenkind van Robert & Rosine

Lefort, met zijn betekenaarskoppel 'Loup' $\rightarrow$ 'Madame'. Dat zijn de enige twee woorden die het telkens weer schreeuwt.

Welke is, binnen dat koppel, de functie van het woord wolf, zo vraagt Lacan zich af in zijn *Sém. I. U ziet hier de kerntoestand van het spreken. Het ik is hier volmaakt chaotisch, het spreken is gestokt. Maar het is vanuit de wolf dat het zijn plaats zal kunnen vinden en zal geconstrueerd geraken. De wolf is om het even wat benoembaar is*. Dat ene woord *wolf* verbindt het wolvenkind met de menselijke gemeenschap. Het is de mogelijkheden-voorwaarde voor een dialoog met *mevrouw*. Door de wolf is dit kind onderworpen aan de wet van de taal, is het gegrepen in het discours, kan het zich als gedeeld subject representeren voor elke andere willekeurige betekenaar, mevrouw bijvoorbeeld.

Ook hier is de overdrachtsbetekenaar S_t wolf een fobische betekenaar. Dat blijkt voldoende uit de angst in de gevalsstudie van Rosine Lefort, zoals die op luciede wijze wordt samengevat door Hegelspecialist Hyppolite : *de dwang is de wolf die hem angst inboezemt en de bedwongen angst is het moment waarop hij de wolf speelt*. Als theoretisch argument is er Lacans vergelijking van de identificerende functie van de betekenaar wolf met deze van de totem. (23)

2.4.2. Terug tot de Freudiaanse gevalsstudies

Hans : dommigheid $\rightarrow$ professor

Herinneren wij eraan dat wij het voorheen ook al eens over de overdrachtsbetekenaar S_t hebben gehad, namelijk in het geval van de infantiele fobie van Hans. Als overdrachtsbetekenaar S_t beschouwden wij daar echter niet zozeer het paard als wel Freuds herbenaming daarvan als 'Dummheit' of *dommigheid* met zijn implicatie van de willekeurige betekenaar S_q 'Professor' of *professor* voor Freud. Het paard fungeerde eerst als overdrachtsbetekenaar S_t in de relatie of de vraag van Hans tot zijn ouders. De benaming als dommigheid moet Hans toelaten van een vraag te stellen aan professor Freud. We zien hoe Freud als het ware voorafgaandelijk een vraag naar analyse creëert, vraag waarin de dommigheid Hans als gedeeld subject representeert voor de professor.

Wolfsman : afstammeling van de wolf $\rightarrow S_q$?

Het is niet makkelijk om in de overige Freudiaanse gevalsstudies de overdrachtsbetekenaar S_t , met zijn implicatie van een willekeurige betekenaar S_q , te vatten. In de infantiele fobie van de Wolfsman is het ongetwijfeld ook de wolf die als overdrachtsbetekenaar S_t functioneert. Blijft echter onduidelijk

welke tweede betekenaar die wolf op dat moment impliceert. Misschien moet er gezocht langs de kant van de zus die, in het discours van de volwassen Wolfsman, nooit ver uit de buurt van de boze wolf blijkt te zijn.

Ook in de volwassen vraag naar analyse blijven we in het ongewisse over de articulatie overdrachtsbetekenaar $S_t \rightarrow$ willekeurige betekenaar S_q . We herinneren er echter aan dat de eigenlijke analyse pas van start gaat met de herinnering, door de Wolfsman, van zijn infantiele angstdroom waarin de fobische betekenaar wolf hem geopenbaard werd. Aan het eind der voorafgaande gesprekken doemt de infantiele fobische betekenaar wolf weer op. Dat nodigt er ons minstens toe uit om de overdrachtsbetekenaar S_t in verband te denken met die infantiele fobische betekenaar, als een afstammeling of als de terugkeer daarvan.

Dora en de homoseksuele : problemen met S_q

Problematisch aan de gevallen van Dora en de homoseksuele is het ontbreken van elke vraag naar analyse waarin de overdrachtsbetekenaar S_t duidelijk zou moeten worden in zijn implicatie van een willekeurige betekenaar S_q . Beide jongedames werden door hun vader bij Freud gebracht. In onze Lacaniaanse visie kwam Freud in geen dezer twee gevallen verder dan de voorafgaande gesprekken.

Dora vooreerst. Zij verlaat Freud doordat hij haar overdrachtsmodaliteiten niet ter sprake brengt. En dat is onder andere haar negatieve vaderoverdracht. Dat onderkent Freud achteraf zelf. *Zo werd ik ook door de overdracht verrast en omwille van een X, waarin ik haar aan meneer K. herinnerde, wreekte ze zich op mij, zoals ze zich op meneer K. wou wreken, en zij verliet mij, zoals ze zich door hem bedrogen en verlaten geloofde (...) Welke die X was, kan ik natuurlijk niet weten : ik vermoed dat die betrekking had op geld, of het was naijver jegens een andere patiënte die na haar genezing in contact was gebleven met mijn familie.*

Dat wat betreft de willekeurige betekenaar S_q . Daarvan meent Freud achteraf dat hij die aan Dora had moeten laten opmerken ter gelegenheid van haar eerste droom, als zijnde haar eerste onbewuste formatie binnen de overdracht. In die droom verlangde de vader zijn kinderen en de moeder haar juwelenkistje uit de brand te slepen. Het lijkt ons ook uit die onbewuste formatie van de droom dat de overdrachtsbetekenaar S_t zou moeten te halen vallen. Wat Freud misschien zou toegelaten hebben bij Dora een vraag naar analyse te scheppen. (24)

Na Dora is er de jonge homoseksuele. Gezien haar negatieve vaderoverdracht, gezien haar *koppige & wraakzuchtige instelling* ('Trotz- und Rache-einstellung') tegenover de vader, gezien haar verlangen om het verlangen van de vader uit te dagen en belachelijk te maken, gezien dit alles, verwijst Freud

zijn jonge homoseksuele door naar één zijner vrouwelijke volgelingen. Freud onderkent die willekeurige betekenaar S_q ook hier weer ter gelegenheid van een droom, zelfs een insisterende reeks van dromen, als eerste onbewuste formatie binnen de overdracht. Uit die huichelachtige dromen van genezing & heteroseksualiteit zou ook de overdrachtsbetekenaar S_t moeten te halen vallen. Freud weigert echter die dromen te analyseren. Had hij dat wel gedaan, dan had hij ook in dit geval misschien een vraag naar analyse kunnen scheppen. (25)

Rattenman : schuld inlossen → goed, man

Voor de Wolfsman, Dora en de homoseksuele (maar eigenlijk ook voor Hans) lijkt de articulatie overdrachtsbetekenaar S_t → willekeurige betekenaar S_q ten nauwste samen te hangen met een droom als hun eerste onbewuste formatie binnen de overdracht. In het geval van de Rattenman moet niet gewacht op een droom. Die speelt Freud op directer wijze de sleutel in de hand om zijn vraag naar analyse als een onbewuste formatie, als een lapsus te verstaan & ontvankelijk te verklaren.

Het besluit om een dokter op te zoeken werd op de volgende handige wijze in het delier verweven. Hij zou zich door een dokter een getuigschrift laten uitreiken, dat hij voor zijn genezing nood had aan zulke handeling zoals hij die met eerste luitenant A. (David) had uitgedacht, en deze zou door dat getuigschrift gewis ertoe te bewegen zijn om die 3. 80 Kronen van hem aan te nemen. Het toeval dat hem juist een boek van mij in de hand speelde, richtte zijn keuze op mij. Dat boek is "Zur Psychopathologie des Alltagslebens". Dat had de Rattenman van een student filosofie geleend, om daarin de verklaring te vinden van die eigenaardige woordverknopingen ('Wortverknüpfungen'), die hem zozeer deden denken aan zijn eigen "denkwerk" met zijn ideeën.

De overdrachtsbetekenaar S_t voor de Rattenman is de *schuldaflossing*, als vorm van angstafweer. De willekeurige betekenaar S_q voor Freud is het *getuigschrift*; Freud moet die schuldaflossing goedkeuren, hij moet die overdrachtsbetekenaar S_t authenticiseren, ontvankelijk verklaren. En dat met een redenering die aansluit bij het "denkwerk" van de Rattenman. Het is zonder meer merkwaardig in wiens plaats, in plaats van welke betekenaar Freud met zijn willekeurige betekenaar in het discours van de Rattenman komt te staan. De Rattenman heeft een vriend die hij uitzonderlijk hoog aanslaat. En dat is ene Dr. Guthmann : daar stapt hij immer naar toe, wanneer hij weer eens gekweld wordt door een misdadige neiging. De willekeurige betekenaar S_q , zoals geïmpliceerd in de overdrachtsbetekenaar S_t , luidt dus uiteindelijk *goed, man*.

Die betekenaarsarticulatie is angstwerend. De angst treedt op wanneer de Rattenman niet meer kan trachten om zijn schuld in te lossen, wanneer die Ander niet meer als vriend zegt : "goed, man". Dat is bijvoorbeeld wat gebeurt op het moment van de ontmoeting met de 'Hauptmann', zowel tijdens de legeroefeningen als tijdens zijn analyse met Freud. Die wreedaardige kapitein of hoofdman is een Wiener met een Tjechische naam, 'Nemeczek', wat niet alleen *kleine Duitser* betekent, maar ook het Tjechische woord voor *stom, niet sprekend* in zich draagt. (26)

OM TE BESLUITEN :

...

... kunnen we niet anders dan te herhalen dat de analytiscuswording en de analysantwording twee structurele momenten van angst zijn die de gesprekken voorafgaand aan elke mogelijke analyse scanderen. Ons devies daarbij : geen analyse zonder de angst der analytiscuswording en der analysantwording.

GEDIFFERENTIEERD PLAN

DEEL EEN

ANGST VAN DE FREUDIAANSE ANALYTICUS

LUIK A

ANGST VAN FREUD BIJ DE UITVINDING VAN
DE PSYCHIOANALYSE

INLEIDING	5
PRAKTISCHE EN ETHISCHE ARGUMENTEN OM TOT FREUD TERUG TE KEREN	
HOOFDSTUK EEN	9
FREUDS IRMADROOM ALS STRUCTURELE BLINDHEID VOOR HET PUNT VAN ANGST	
Inleiding : de grens op de wensvervulling	9
1. Freuds angst in de universitaire sequens van de herinterpretatie — postfreudianen	12
1.1. Waarom herinterpreteren	12
1.2. Sequens van de herinterpretatie	14
1.2.1. Dagresten	14
1.2.2. Tekst	16
1.2.3. Freuds associaties & interpretaties	17
1.2.4. Complementaire interpretaties die de Navel opvullen	17
- Meer feiten : de Fliess-Eckstein en Breuer-Pappenheim affaires	
- Meer theorie : Eriksons culturalisme en Anzieu's au- toanalyse	
2. Freuds structurele blindheid voor het punt van angst in de droom als discoursstructuur — Lacan	32

Inleiding : universitair discours als sequens waarin tekst ↔ Lacan als sequens in tekst	32
2.1. Droom als discourssequens	34
2.1.1. S ₂ : "Le désir de savoir du sujet, c'est le désir de savoir de l'Autre"	34
- Lacan : horreur en verlangen om te weten	
- Freud : verlangen om te weten over de geboorte	
- Lacan : verlangen om te weten bij het subject = verlangen om te weten bij de Ander	
2.1.2. (a) : "De ce qui vous regarde sans vous regarder vous ne connaissez pas l'angoisse"	40
- Oedipus in het scopische	
- De angstwekkende blik in Irma's mond → lyriek, walging of symboolduiding ?	
2.1.3. § : "Inmixtion des sujets"	48
- Imaginair versus ultiem object	
- Decompositie der identificaties van het ik	
- Immenging der subjecten	
- Bezwijming	
2.1.4. S ₁ : "Pater normalis dosim repetatur"	52
- Angst als tijd tussen S ₂ en §	
- (a) en S ₁ als antwoord van de Ander	
- Droom als enigma	
- Affect	
- Naam-des-Vaders als toverwoord	
2.2. Droom als discoursstructuur	59
2.2.1. Structuur	59
2.2.2. Verlangen om te slapen	61
2.2.3. Balans tussen winst en verlies aan genot	62
HOODSTUK TWEE	63
FREUDS VOGELDROOM ALS MANIFESTE KINDERANGST-DROOM	
Inleiding : structurele blindheid voor de tijd van de angst in het tot stand komen van het verlangen	64
1. Interpretatie van de vogeldroom als dagrest van de Imadroom	65

2. Scopisch kader	67
3. Verlangen om te weten	69
HOOFDSTUK DRIE	71
FREUDS ANGST ALS ANALYTICUS	
Inleiding : angstvrij & onpersoonlijk?	71
1. "Vader, zie je dan niet dat ik verbrand?" : Zonde-des-Vaders als reële vader	72
2. Akropolis : heen en terug tot de vader	74
3. Banale syncope : klucht of interpretatie	78
3.1. Jung : encore...Irma	78
3.2. Doodsaanval van de meester als klucht	79
3.3. Doodsaanval van de meester als interpretatie	80
4. Unheimliche : drie soorten	81
4.1. De klopgeest (I)	81
4.2. Er klopt iets niet (R)	82
4.3. De rekening klopt (S)	83
5. Dubbels : dubbelzinnige houding	84
5.1. Jezelf zien als een ander	85
5.2. Een ander zien als jezelf	86
5.2.1. Literaire voorlopers	86
5.2.2. Analytische navolgers	90
5.2.3. Verwante analysanten	91

6. Wolfsman : scopische — reële — anale	91
6.1. Scopische : blik en fantasmatisch kader in de wolvendroom	92
6.1.1. Met de wolven huilen in het kader : "Vader zie je dan niet dat ik verbrand?"	93
6.1.2. Wolvendroom & oerscène als momenten in de analyse	95
- $S_2 \rightarrow (a) \rightarrow \S \rightarrow S_1$	
- Droomnavel (a) en oerscène (S ₁)	
- Freuds angst	
Uitweiding : angst in de Cartesiaanse démarche	100
Uitweiding : angstobject in een fallische monstrans : $(\frac{a}{-\phi})$	104
6.2. Reële : passages à l'acte	107
6.2.1. Vader & zoon	107
6.2.2. Tijd & geld	108
6.2.3. Ongeloof & herhaling	108
6.3. Anale : tijd & geld	110
6.3.1. Voorafgaande gesprekken	110
- "Je crains qu'il ne reste"	
- Voor geen geld een gratis analyse	
6.3.2. Het einde van de Wolfsman	113
- Anale & scopische	
- Tijdslimiet & sluitertijd	
- Oblativiteit & analytische vereniging	
7. Homoseksuele : dochterlijke kuren als uitdaging van de vaderlijke kuur — doorverwijzing	119
Inleiding : "De vader, een ernstig, etc."	119
7.1. Vóór de kuur → in analyse	120
7.1.1. Hoofse liefde als acting-out	120
7.1.2. Zelfmoordpoging als passage à l'acte	121
7.2. In de kuur → uit analyse	122
7.2.1. Freud : doorverwijzing als interpretatie	122
7.2.2. Lacan : doorverwijzing als passage à l'acte	123
- Huichelachtige verzoeningsdromen van de Freudiaanse analysante	
- Angst van de Freudiaanse analyticus	
- Freuds miskenning van de symbolische overdracht	

- Freuds passage à l'acte	
- Acting-out analysant → passage à l'acte analyticus	
8. Setting : van angstuutlokkend tot angstwerend	127
8.1. Anticommunicatieve setting	128
8.2. Anekdoten van de uitvinder	130
8.2.1. Anekdote 1 : zich niet meer laten hypnotiseren door de patiënte	131
8.2.2. Anekdote 2 : de analysant niet meer hypnotiseren	132
- Freuds angst voor de hypnose	
- Van Breuers passage à l'acte tot Freuds analytische act	
8.3. Obsessionalisering van de setting na Freud = afweer van sociale en gewetensangst	134
9. Besluit voor Freuds angst als analyticus	136

LUIK B

ANGSTEN DER POSTFREUDIAANSE ANALYTICI

INLEIDING	141
TEGENOVERDRACHT TUSSEN AANIALINGSTEKENS	
 HOOFDSTUK EEN	143
FREUD OVER TEGENOVERDRACHT	
1. 1910 : groeiend analytisch weten (S ₂) → overdrachtsweerstand analysant (a) → tegenoverdracht analyticus (§)	143
2. 1915 : angst tegenover de overdracht	144
3. 1913 en 1916-1917 : geen tegenoverdracht	145
 HOOFDSTUK TWEE	147
FREUDS TEGENOVERDRACHT IN DE THEORIE VAN DE TEGENOVERDRACHT NA FREUD	
1. Lacan : conceptualisatie uit Freuds gevalsstudies → verdwijning van de notie tegenoverdracht	147
1.1. Irma : verlangen om te weten	147
1.2. Homoseksuele : miskenning van het verlangen van de vrouw	148
1.3. Dora : eerste én enige conceptualisatie van de tegenoverdracht	149
1.3.1. Freud analyseert zijn technische fout	149
1.3.2. Lacan conceptualiseert een fragment uit Freuds autoanalyse	150

- Lokaasduiding versus miskenning door het ik	
- Concept van de tegenoverdracht	
Verlegenheid	
Vooroordelen	
Onvoldoende informatie	
Passie der onwetendheid	
1.4. Hans : "Een grotere Wiwimacher zoals de vader"	157
1.5. Schreber, Wolfsman, Rattenman, vrouwelijke paranoia : geen tegenoverdracht	158
2. Postfreudianen : en plots was er Blum — 1984	159
 HOOFDSTUK DRIE	163
TEGENOVERDRACHT BIJ DE POSTFREUDIANEN	
 Inleiding : hysterisch discours en meesterbetekenaar ↔ analytisch discours en verlangen van Freud	163
1. Obsessionele conformisme van de egoanalyse : de enige goeie tegenoverdracht is een dooie tegenoverdracht	165
1.1. Bouvet : de ene tegenoverdracht kan een andere verbergen	165
1.1.1. Manicheïsme van Bouvets tegenoverdrachtstheorie	165
- Goede tegenoverdracht zonder angst in zeven tijden	
- Slechte tegenoverdracht als angst	
Intermezzo : cenzaamheid in jaar Franse 100 psychoanalyse	170
1.1.2. Bouvets theorie als tegenoverdracht	171
- Intersubjectieve introjectie	
- Afstand & fellatio	
- Theoretische tegenoverdracht	
- Liefde tot de dwangneuroticus	
- Theorie van de tegenoverdracht verwaarloosbaar tegenover theorie als tegenoverdracht	
1.1.3. Tegenoverdracht in een controle van Bouvet : Lebovici's angst als fallische moeder	174
- Angst uit de controle	

- Tegenoverdracht & angst in vijf tijden	
Tijd 0 : fobiediagnose	
Tijd 1 : als fallische moeder in het harnas	
Tijd 2 : tegen de vaderbetekenaar	
Tijd 3 : bevredigende miskenning van fetischisme	
Tijd 4 : fallische moeder stelt de wet	
Tijd 5 : "Is U volledig geanalyseerd ?"	
- Niet werken met de eigen angst	
1.2. Kumin : dood aan het verlangen	182
1.2.1. Terugkeer van het ik	182
1.2.2. Erotische horreur tegenover de geërotiseerde tegenoverdracht	182
2. Hysterische authenticiteit van de modernistische analyse : de enige goeie tegenoverdracht is een springlevende tegenoverdracht	183
2.1. Margaret Little : angst & menselijke grenzen	184
Inleiding : Little de Eerste	
2.1.1. 'R' of 'total response' van de analyticus	185
- 1951 : Kantiaans ik als waarborg	
- 1957 : Gevoelige Plek van de Ander als waarborg	
100% verantwoordelijkheidsgevoel	
"Something to spare"	
Goede-moedergevoelens	
Goddelijke gevoelens & menswording	
- Acting-out van de analysant als antwoord op de volledige Ander	
2.1.2. Noden van de borderline-analysant	191
- Dialoog : onverantwoordelijke borderline — verantwoordelijke analyticus	
- Dialoog : overdracht — tegenoverdracht	
- Psychose —> borderline <— neurose	
Uitweiding : borderline-diagnose	194
Uitweiding : unheimliche waanzin	199
2.2. Lucia Tower : Don Juan zonder angst met vakantie	206
Inleiding : 6f don Juan 6f modern	
2.2.1. Modern in de tegenoverdrachtstheorie	206
- "Ta boe or not ta boe, that's not the question"	
- Angst krijgen of wekken	
- Wetenschappelijkheid	

- Grens van de didactische analyse	
Uitweiding : van didactische tot autoanalyse	209
2.2.2. Don Juan in de praktijk	211
- Lotgevallen van het verlangen in een liefdesverhaal	
- Dwangneurotisch & hysterisch keurslijf	
- Vrijheid van een vrouw als analytica	
2.3. Paula Heimann : aangepaste angst	216
Inleiding : Klein	
2.3.1. Geen bekentenis van tegenoverdracht	218
2.3.2. Gelijkzwevende aandacht ↔ vrijelijk opgewekte gevoeligheid	219
2.3.3. Aangepaste angst van de analyticus	220
2.4. Roger Money-Kyrle : angst van het onbegrip	221
Inleiding : Heimann	
2.4.1. Normale tegenoverdracht	221
- Bevredigend ouderschap	
- Bevredigend begrip	
2.4.1. Afwijkingen van de normale tegenoverdracht	223
- Angst van het onbegrip	
- 'Carry over'	
- Jubel	
2.5. Michael (& Alice) Balint : stijl & de analyticus van de analyticus als angstwerende Derde	225
Inleiding : (& Alice)	
2.5.1. 'Two bodies psychology' & tegenoverdracht	226
2.5.2. Stijl & didacticus	227
2.6. Donald W. Winnicott : zijn Haat & haar Bewondering	229
Inleiding : Winnicott de Laatste	
2.6.1. Van psychose ...	230
- Objectieve gevoelens van haat	
- "Er zijn gedroomde angsten, werkelijker ..."	
- Authenticiteit van de authenticiteit	
2.6.2. ... tot borderline	233
- De Jungiaan in de zaal	
- Een fundamentele professionele attitude	
- Een fundamenteel onanalytisch Zelf : de Jungiaan in het hart	
- De functie creëert het orgaan : het Derde Oor en het Zelf	

2.6.3. Little's (tegen)overdracht	235
2.7. Annie Reich : sublimatie zonder angst	236
Inleiding : een 'Reich' voor een 'Little'	
2.7.1. Angst in de vertakkingen van de tegenoverdracht	236
2.7.2. Analyse als kunst	238
2.8. Maxwell Gitelson : angst voor het voorkomen in dromen	240
Inleiding : toch Gitelson	
2.8.1. Castratie-angst & dubbelgangersvrees bij de didacticus	240
2.8.2. Analytische sublimaties	241
2.8.3. Overdracht & tegenoverdracht van de analyticus	242
2.8.4. Voorafgaandelijk voorkomen in elkanders dromen	242
2.8.5. Bekentenis van de eigen fantasmatische realiteit	244
2.9. Mabel Blake Cohen : gewetensangst en angstsignaal tegenover de dreigende analytische positie	245
Inleiding : voldoende reden	
2.9.1. Angst als operationalisatie van de tegenoverdracht	245
2.9.2. Bronnen van angst voor de analyticus	247
- 'Realangst' als gewetensangst van de mislukte "De Vader"	
- Neurotische angst als gewetensangst van de mislukte "De Analyticus"	
- Communicatie van de angst van de analysant bij onderbreking van de communicatie	
Uitweiding : communicatie van de angst - Lacan	251
↔ communicatietheorie	
2.9.3. Remedie voor de angst van de analyticus : in angstig blijde verwachting van een angstsignaal	254
Uitweiding : remedies voor de angst van de analyticus - Lacan	254
↔ communicatietheorie	
2.10. Angst van de analyticus van vandaag	258
2.10.1. Geen schot in de zaak	258
2.10.2. Redens voor de impasse	259
2.10.3. 'Nineteen Eighty-Four' in de psychoanalyse : alles blijft bij het oude	261
- Tendensen	
- 'Doublethink'	

2.11. 1895-1985 : Irma is ook analytica geworden	264
Inleiding : een wille-keurige Irma	264
2.11.1. Analytische positie als mutatieve interpretatie	265
- Angst kant analysant	
- Angst kant analyticus	
2.11.2. Analytische positie als doorwerking	267
- Irma : wat voor de analysant geldt, geldt voor de analyticus	
- Freud : Es-weerstand aan gene zijde van het lustprincipe	
- Lacan : horreur tegenover de analytische act	
Doorwerking kant analysant	
Doorwerking kant analyticus	
2.11.3. $S_2 \rightarrow (a) \rightarrow \S \rightarrow S_1$ in Irma's analyse	272

DEEL TWEE

ANGST VAN DE FREUDIAANSE ANALYSANT

VOORAFGAANDELIJK

- Angst Freud → angst analyticus → angst analysant	5
- Structurele verklaring van de angst van de Freudiaanse analysant	6
A. 'Nabel', 'Kern', 'Ding', 'Lücke' als fragmenten ter reconstructie van een structurele traumatische angstneurose	6
B. Oerverdringing als grensafbakening	7
C. Castratie als 'Neurosenwahl'	7

LUIK A

STRUCTURELE TRAUMATISCHE ANGSTNEUROSE

HOOFDSTUK EEN	11
“STRUCTUUR” — OBSCURE PSEUDONIEMEN VOOR EEN ‘EX NIHILO’ BIJ DE GEBOORTE VAN DE PSYCHOANALYSE	
1. Manifeste ‘Nabel’ en latente ‘Knäuel’ van de droom	11
1.1. Topologie van de verhouding tussen manifeste Navel en latent kluwen	11
1.1.1. Freuds intuïtie	11
1.1.2. Lacans formalisatie	13
1.2. Angst en latent kluwen	16
2. ‘Kern’ van de pathogene organisatie van ons wezen	19
2.1. ‘Kern unseres Wesens’ (“Die Traumdeutung”)	20
2.1.1. Wat wil Irma — het antwoord van de metapsychologi- sche heks	20
2.1.2. Kapitel VII — lust- en realiteitsprincipe ↔ reële	22
2.2. ‘Kern der pathogenen Organisation’ (“Studien über Hysterie”)	24
2.2.1. Structuur en Kern in een intuïtieve topologie	25
2.2.2. Analytische act zonder voorafgaande	26
2.3. ‘Caput Nili’ als ‘ex nihilo’ van het ‘dark continent’	27
2.3.1. Natuurlijk einde van de recurrenente reeks traumatische herinneringen	27
2.3.2. Sex zonder schijn van kans	27
2.3.3. Onmogelijk of reële ‘ex nihilo’	28
2.3.4. Primair racisme tegenover De Vrouw	28

3. 'Psychische Lücke' en primaire 'Schreckhysterie'	29
3.1. Kerstmissprookje : 'Schreckäusserung bei psychischer Lücke'	30
3.1.1. Tijd 1 : ontbrekende betekenaar	30
kansloos gemiste & schrikbarende ontmoeting met de seksualiteit	
- Paradigma van de volwassen angstneurose	
- Verleiding	
- 'Schreckäusserung' als 'Schreckhysterie'	
- 'Psychische Lücke' als ontbrekende voorstelling	
3.1.2. Tijd 2 : metonymische betekenaar	36
nieuwe afspraak aan de grensvoorstelling	
3.1.3. Tijd 3 : metaforische betekenaar	36
'proton pseudos' of eerste hysterische verdichting	
- Etiologie der hysterie in drie tijden : Ding	
(a) → grens (S2) → dwang (S1)	
- Gevalsstudie van Emmanekijn	
3.2. Terug tot "Die Traumdeutung" : 'äussere Schreckerlebnis'	41
3.2.1. Primair proces in een fictief primitief psychisch apparaat	41
- Eerste bevredigingservaring via vreemde waarneming	
- Eerste schrikervaring via vreemde waarneming	
3.2.2. Secundair proces in een fictief realistisch psychisch apparaat : castratie-angst als verlaat psychisch gevolg van de eerste schrikervaring	43
3.2.3. Schrik, smart, walging	44
- Smart bij intrekking in het psychische	
- Walging tegenover het Ander kadaver	
4. 'Das Ding' en pathetiek of primair affect vóór elke verdringing	46
4.1. Aan welk apriorisme ontsnapt Freuds Ding	47
4.1.1. Hapax of parcours	47
4.1.2. Ding en nevennaaste — "Entwurf" (1895)	47
4.1.3. Filosofie en kliniek	48
- "Zur Auffassung der Aphasien" (1891) — Mill	
- "Die Verneinung" (1925) — Sex "Jenseits von Gut und Böse"	
- "Das Unbewusste" (1915) — Kant	

4.2. R (Ding) → S (Vorstellungsrepräsentanz) → I (Wort- en Sachvorstellung), binnen het apriori S	52
4.2.1. Ding → betekenaar	54
4.2.2. Ding → bewustwording en betekenis/zaak	54
4.2.3. Oor-ding	55
4.2.4. a-topologie	56
4.2.5. Moederlijk	56
4.3. Pathetiek of primair affect vóór elke verdringing : genot of angst	56
 HOOFDSTUK TWEE	 59
"TRAUMA" — METAMORFOSES VAN DE MINOTAURUS- VAN-HET-REELE IN HET LABYRINT-DER-FREUDIAANSE- TRAUMATHEORIE	
 Voorafgaande concepten en definities	 59
 1. Metamorfose 1 : verleidingstrauma	 61
geloof in de hysterie als voorafgaand aan elke mogelijke uitvinding van het analytisch discours	
1.1. Charcot, Breuer, Freud	61
1.2. Reële vader als verwekker van de infantiele seksualiteit	63
1.3. Etiologie & techniek	63
 2. Metamorfose 2 : verleidingsfantasma	 64
ongeloof in de hysterie als uitvinding van het analytisch discours	
2.1. Redenen tot ongelooft in de hysterie	64
2.1.1. Autoanalyse : analytisch discours en symbolische vader	64
- Uitvinding van het analytisch discours → ontdek- king van het hysterisch discours	
- Reële moeder → Symbolische vader	

2.1.2. Theorie : hysterisch fantasma en infantiele seksualiteit	66
- Pubertaire fantasieën → hysterisch fantasma	
Vóór het ongeloof : reproductie van de echte infantiele verleiding via postpubertaire fantasieën	
Ná het ongeloof : infantiele verleiding als hysterisch fantasma	
- Infantiele auto-erotiek → objectaal hysterisch fantasma	
2.1.3. Kliniek : erkenning van het hysterisch verlangen in het fantasma	68
2.2. Verleidingstrauma behoudt een plaats in de etiologie	69
2.2.1. Voorwaarden	69
2.2.2. Moederlijke vertroeteling	69
3. Metamorfose 3 : oerfantasma's	71
traumatiserende integratie van een (gebrekkig) imaginaire in het (gebrekkig) symbolische	
3.1. Freud : traumatiserende wolvendroom als traumacollage	71
3.1.1. Oerscène en onmogelijke verhouding der ouders	71
3.1.2. Wolvendroom en verhouding der drie trauma's	72
- Drie omkeringen — één integratie	
- Oerscène & verleiding	
- Oerscène & castratie als traumatiserende integratie in de wolvendroom	
3.2. Lacan : RIS van doel, oerscène en droom in Freuds Wolfsmanegevalsstudie	74
3.2.1. Freuds kliniek van het R	75
- Oerscène als niet traumatiserende I beleving	
I castratie	
I identificatie met de fallus	
I 'Prägung'	
- Droom als traumatiserende S van het I - oerverdringing	
3.2.2. Lacans kliniek van de oerverdrongen traumatische S	78
3.3. Angst tussen reële en realiteit van het oerfantasma	79
3.3.1. Reële in theorie, kliniek en polemiek	79
- Theorie : oerfantasma als conceptuele 'Aufhebung'	
- Kliniek : overdracht als noodzakelijk geloof in het reële	
- Polemiek : origine van het neurotisch verlangen	

3.3.2. Symbolische oerfantasma's als psychische realiteit	81
3.3.3. Angst bij vervollediging der imaginaire ervaring via symbolische oerfantasma's	82
4. Metamorfose 4 : drift aan gene zijde van elk lustprincipe als intern trauma	82
4.1. Traumatische neurose	83
4.1.1. Paradigmatische neurose	83
- Via regia tot het psychisch trauma	
- Epistemologie : oplossing of probleem	
- Kliniek : ik en subject	
4.1.2. Oorlogsneurose als strategische brug tot de psychoneurose — intern gevaar	84
4.2. Extern en intern trauma	85
4.2.1. Klinische voorbeelden van het trauma aan gene zijde van het lustprincipe	86
4.2.2. Trauma binnen de mythe van het lustige (of realistische) driftblaasje	87
4.3. Oerverdringing van de drift als installatie van de traumatische betekenaar	88
5. Metamorfose 5 : moederhanden van dochter tot zoon en van zoon tot niets gewassen	88
5.1. Verdeeldheid des dochters : zoon in het verlangen van de moeder — vrouw in het verlangen van de vader	90
5.2. Spiralend Labyrint-der-Freudiaanse-traumatheorie	91
6. Metamorfose 6 : castratie ik-splitsing geeft een trauma zin	91
6.1. Radicaal-relativerende economische definitie & onontkoombaarheid van het trauma	92
6.2. Wat traumatiseert	93
6.3. Herstructurering der trauma's — oerscène, spenen, verleiding, castratie	93

6.4. Gevolgen van het trauma	96
6.4.1. Karaktertrekken van nastreven & vermijding van herhaling van het trauma	96
6.4.2. Ik-splitsing als §	97
7. Metamorfose 1 tot 6 : ethiek van het Labyrint-der-Freudiaanse-traumatheorie	99
 HOOFDSTUK DRIE	101
"ANGSTNEUROSE" — DE KLOOF TUSSEN DE SEKSUALITEIT ALS REELE EN DE PSYCHOSEKSUALITEIT ONDER HET PRIMAAT VAN DE FALLISCHE BETEKENAAR	
 Inleiding : via structuur en trauma terug tot Freuds angstneurose	101
1. Angstneurose in de nosologie : een dialectiserend knooppunt	102
1.1. Neurasthenie → afweerneuropsychosen en angstneurose	103
1.2. Angstneurose → hypochondrie en fobie	104
1.2.1. Hypochondrie als angstneurotisch symptoom of zelfstandige Aktualneurose	104
1.2.2. Typische fobieën binnen of buiten de betekenaar	104
1.3. Met de angstneurose terug tot de hysteric	108
1.3.1. Ter ontleding : heft van sex en lemmet van angst	108
1.3.2. Ter kortwieking : herlezing van de "Studien" tegen de borderline-diagnose en de katharsismethode	108
2. Angstneurotische symptomen : een afgang	109
3. Metapsychologie-structuur van de angstneurose : de ontbrekende betekenaar als begin van de psychische ontwikkeling	112
3.1. Freud : psychoseksualiteit buiten spel = vrij spel voor reële seksualiteit = angst	112
3.1.1. Psychoseksuele bevrediging	113
3.1.2. Angst	114

3.2. Lacan : terugkeer tot het reële van Freuds angstneurose	115
3.2.1. Reële der angstneurose	115
3.2.2. Kliniek der angstneurose	116
3.2.3. Vermenging-van-hysterie-en-angstneurose ↔ border-line-tussen-hysterie-en-psychose	116
3.3. Jones : redding van Freuds angstneurose — van biologisme tot psychologisme	117
3.3.1. Freuds aarzeling	117
3.3.2. Jones' beslistheid	118
4. Etiologie van de angstneurose : een vergelijking	119
4.1. Specifieke actueel-seksuele etiologieën van de angstneurose geordend volgens de vijf oorzaken waardoor de psycho-seksuele betekenaar buiten spel wordt gezet	119
4.1.1. Oorzaak 1 : verstrooidheid bij de man — coïtus interruptus en hoofs respect voor elke Andere dan de eigen vrouw	120
4.1.2. Oorzaak 2 : vervreemding-uit-gewoonte bij de vrouw — coïtus interruptus en respect voor de Eigen Man	121
4.1.3. Oorzaak 3 : bewuste verdringing bij de principieel abstinente man en de gedwongen abstinente vrouw	123
4.1.4. Oorzaak 4 : verval bij de oudere man (die zich begint te forceren) en oudere vrouw (die zich niet meer laat gaan)	124
4.1.5. Oorzaak 5 : gebrekkige ontwikkeling bij het meisje — van pubertaire tot infantiele virginaliteit angst	126
- Fenomenologie : zelf ervaren sex = voorlichting = half begrip = huivering vol vermoedens	
- Structuur : ontwikkeling psychoseksualiteit (Freud) = ontbrekende betekenaar voor De Vrouw → fallische betekenaar in de hysteric (Lacan)	
- Achterdocht tegenover Katharina's virginaliteit angst in de puberteit	
- Klinische link angstneurose — (angst)hysteric	
- Infantiele angst als zuivere virginaliteit angstneurose	
- Twee keer de reële steen van De Vrouw	
4.2. Hulpoorzaken van de angstneurose : gemoedsbewegingen, fysieke uitputting, psychoneurosen	134
4.3. En de erfelijkheid in de angstneurose?	136

5. Geen kliniek van de angstneurose zonder ethiek	137
5.1. Freud op weg naar een psychoanalytische kliniek katharsis en neomalthusianisme	137
5.2. Weg van een psychoanalytische kliniek na Freud = twee vormen van wilde psychoanalyse	140

LUIK B

OERVERDRINGING

HOOFDSTUK EEN	147
FREUDIAANSE OERVERDRINGING	
1. Freuds terugkeer tot zijn eerste ontdekking van het onbewuste via de oerverdringing	147
1.1. Kliniek van de psychose (1911)	147
1.2. Metapsychologie aan deze zijde van het lustprincipe (1915)	147
1.3. Metapsychologie aan gene zijde van het lustprincipe (1919)	148
2. Waarom der oerverdringing	149
2.1. Eerste zeer intense angstitbarstingen	149
2.2. Zwakheid van het 'Ich'	152
3. Wat der oerverdringing	152
4. Hoe der oerverdringing	153
4.1. Passief terugblijven van een driftcomponent	154
4.2. Psychische plaatsvervangende voorstelling & voorbewuste tegenbezetting	154
4.3. Binnen — buiten verwisseling	155
5. Effect der oerverdringing	156

HOOFDSTUK TWEE	159
ONZE LACANIAANSE ANTICIPATIES VAN HET FREUDI- AANSE 'ICH' IN RELATIE TOT DE OERVERDRINGING	
1. (a) $\longrightarrow$ oerverdringing	159
2. Oerverdringing $\longrightarrow$ § $\longrightarrow$ Oedipus	160
3. Oedipus $\longrightarrow$ § $\diamond$ a	160
HOOFDSTUK DRIE	161
LACANIAANSE OERVERDRINGING	
1. Lacans terugkeer tot Freud via de oerverdringing	161
1.1. Baken binnen Freud (Sém. I — betekenaar)	161
1.2. Baken buiten Freud (Sém. VII — object (a))	161
2. Subject als effect der oerverdringing	163
3. Hoe der oerverdringing	168
3.1. Primaat én oerverdringing van de betekenaar	168
3.2. Miller en de logica van de betekenaar	168
3.2.1. Oerverdringing als aliënatie in de betekenaar	170
3.2.2. Oedipus als separatie (fantasma als fixatie van het ob- ject (a) & castratie (fallische identificatie)	170
4. Oerverdringing als limiet van het psychoanalytisch discours	172

LUIK C

CASTRATIE IN DE INFANTIELE ANGSTHYSTERIE & FOBIE

HOOFDSTUK EEN	179
INFANTIELE NEUROSE : VAN STRUIKELSTEEN TOT HOEK- STEEN VAN FREUDS THEORIE EN KLINIEK VAN DE VOL- WASSEN NEUROSE	
1. Verlegenheid tegenover de infantiele neurose bij ontdekking van het hysterisch discours van de volwassen neuroticus	179
1.1. 'Nachträglich' effect van het infantiele verleidingstrauma vanaf de pubertaire seksualiteit	179
1.2. Infantiele auto-erotiek en pubertaire allo-erotische fantasieën	180
2. Ontdekkingsvoorwaarden van de infantiele neurose in het discours van een vader-analyticus — Hans	180
2.1. Pragmatisch ; Freuds controle van een opvoedend analyticus	180
2.2. Theoretisch : Oedipuscomplex als infantiele allo-erotische fantasie	181
3. Infantiele neurose als theoretisch en therapeutisch noodzakelijke constructie in het hysterisch discours van de volwassen neurotische analysant — Wolfsman	182
3.1. Metonymie der dissidenties	182
3.2. Castratie en Oedipuscomplex als 'nachträglich' effect van het reële in de kindertijd	183

4. Droomparadigma : "de kinderneurose verheldert de volwassen neurose zoals de kinderdroom de volwassen droom"	184
4.1. Achteraf geanalyseerd — transparantie	185
4.2. 'Entstellung' en 'Nachträglichkeit'	185
4.3. Geprivilegieerd terrein voor de studie van de angst	186
 HOOFDSTUK TWEE	189
FREUDS INFANTIELE "NEUROSEN" IN RELATIE TOT DE INFANTIELE ANGSTHYSTERISCHE FOBIE EN DE ANGST : PROEVE TOT INVENTARISATIE	
 Inleiding : neurose-psychose-perversie in de Freudiaanse kindertijd --- voorbeeldige sequens van de Wolfsman	189
 1. Eetstoornis als infantiele anorexie	190
1.1. Freud over infantiele anorexie	191
1.1.1. Erogene lippenzone — orale afwijzing	191
1.1.2. Doodsangst binnen of buiten de castratie	191
1.2. Lacan over infantiele anorexie	192
1.2.1. Oraal object (a) als niets = voorwaarde voor het verlangen	192
1.2.2. Orale angst — fantasma van de eigen dood	193
 2. Wreedheid als infantiele perversie	193
2.1. Freudiaanse gevallen : Wolfsman & Arpád	195
2.2. Freudiaanse theorie	196
2.2.1. Polymorf perverse aanleg	196
2.2.2. Oedipale infantiele perversie	197

3. Vroomheid als infantiele dwangneurose	198
3.1. Freudiaanse gevallen : Wolfsman & Arpád	198
3.2. Dwangneurose als dialect van het (angst)hysterisch discours	198
3.3. Anale angst — religieus oblativiteitsfantasma	199
3.4. Religieuze (Wolfsman) versus artistieke (Hans) sublimatie	200
4. Constipatie en lethargie als infantiele (conversie)hysterie	201
4.1. Conversie	201
4.1.1. Anale conversie bij de Wolfsman	201
4.1.2. Geen orale conversie bij Hans	202
4.2. Slaapstoornissen	203
4.2.1. Dostojewski's lethargie als infantiele hysterie	203
4.2.2. Insomnia, pavor nocturnus, enuresis nocturna : geen infantiele hysterie	204
4.3. Problematisch Lacaniaans geval : Gide's infantiele hysterie en volwassen perversie	205
5. Domheid als infantiele depressie versus Vrolijke Wetenschap	205
5.1. Gevoel van domheid-en-depressie → infantiele angsthysterische fobie als verdringing van de seksualiteit	205
5.2. Sublimatie van de seksualiteit tot 'Wissbegierde' die de 'Forschertrieb' versterkt → Vrolijke Wetenschap van Hans	206
6. Infantiele situatiefobieën en fylogenetisch overgeërfde infantiele fobieën	207
6.1. Fylogenetisch overgeërfde infantiele fobieën	208
6.2. Infantiele situatiefobieën	209

HOOFDSTUK DRIE	213
ONTDEKKING & EERSTE CONCEPTUALISATIE DER CASTRATIE IN DE KLINIEK VAN DE INFANTIELE ANGSTHYSTERISCHE FOBIE	
1. Ontdekking van de castratie : infantiele angsthysterische fobie in het discours van een vader-analyticus (Hans — 1908-1909)	213
1.1. Moederlijke castratiedreiging — vaderlijke voorlichting	213
1.2. Castratie als interpretatie — het einde van een infantiele seksuele theorie	214
2. Eerste conceptualisatie van de castratie : infantiele angsthysterische fobie in het discours van een volwassen neurotische analysant (Wolfsman — 1914-1918)	215
2.1. Infantiele angsthysterische fobie als erkenning via verdringing van de castratie	215
2.2. Vader moet castreren	216
3. Structureel belang van de infantiele angsthysterische fobie (Wolfsman & Hans — 1926)	216
4. Ontdekking van de castratie : niet buiten de kliniek van de infantiele angsthysterische fobie	217
HOOFDSTUK VIER	219
INFANTIELE ANGSTHYSTERISCHE FOBIE ALS NOSOLOGISCHE UITVINDING	
1. Volwassen fobieën in het begin van Freuds psychoanalyse	219
1.1. Atypische dwangneurotische fobieën	219
1.2. Typische angstneurotische fobieën	220
1.3. (Typische) hysterische fobieën	

2. Infantiele angsthysterische fobie = hysterische fobie	221
3. Freuds nosologische verzuchtingen	222
HOOFDSTUK VIJF	223
CASTRATIE ALS METAPSYCHOLOGISCHE HERSTRUCTURERING VAN DE RELATIE TUSSEN ANGST EN VERDRINGING IN DE INFANTIELE ANGSTHYSTERISCHE FOBIE	
1. "Remming, symptoom en angst" : eerste theorie van de verdringing in de infantiele angsthysterische fobie — projectie (I)	223
1.1. Verdringing van de liefde tot de vaderbetekenaar (S) — innerlijk gevaar	224
1.2. Neurotische angst = transformatie van de liefde na verdringing	225
1.3. Symptoom = psychische binding via fobische betekenaar als verschuivingsersatz (S')	225
1.4. Remmingen = eigenlijke fobie (S'', S''', etc.)	226
Besluit : projectie van de libido als innerlijk gevaar	227
2. "Remming, symptoom en angst" : tweede theorie van de verdringing in de infantiele angsthysterische fobie — castratie (S)	227
2.1. Verdringing van drie oedipale componenten — castratie	227
2.2. Castratie-angst = signaalangst na verdringing	229
2.3. Symptoom = bepaalde angstige castratie-verwachting	229
2.4. Remmingen = beperkingen in de "realiteit" of in de "fantasie"	230
Besluit : verschuiving van het castratiegevaar & situatiefobicën zonder castratie	231

HOOFDSTUK ZES	233
STRUCTURELE BETEKENIS VAN DE INFANTIELE ANGST- HYSTERISCHE FOBIE IN DE 'NEUROSENWAHL' — "DISPO- SITIE" VOOR HET HYSTERISCH DISCOURS VAN DE VOL- WASSEN NEUROTISCHE ANALYSANT	
1. Lacan : eerste situering tegenover het verlangen van de Ander	233
2. Freud : sluitsteen van de libidinale ontwikkeling — eerste steen van de levensgeschiedenis	234
3. Kinderneurose en volwassen normaliteit	238
HOOFDSTUK ZEVEN	241
HOE DE CASTRATIE IN WERKING TREEDT ALS ANGSTBE- MEESTERING IN DE GEVALSSTUDIE VAN HANS	
Inleiding : Freud houdt rekening met alle overdrachten → Lacan ordent in logische tijden	241
1. Tijd I : imaginaire identificatie met de moederlijke fallus	245
1.1. Voor elke x geldt de imaginaire fallus van de moeder	245
1.2. Van angstwerende tot angstwekkende fallische moeder	246
1.3. Hoe de imaginaire fallus van de moeder in de belangstelling van het kind komt : almacht en penisnijd — frustratie en infantiele seksuele theorie	249
1.4. Imaginaire spiegelidentificatie → imaginaire identificatie met de moederlijke fallus	251
1.5. Medeplichtig voyeurisme en exhibitionisme	252
1.6. En de vader? reizen & bemiddelen!	253

2. Tijd 2 : angstwekkende confrontatie in het reële	254
Inleiding : fenomenologie en structurele bronnen van de angst	254
2.1. Hans als reële : zijn penis	257
2.1.1. Freud : reële penis in de verdringingsmotieven	258
- Angsthysterie als transformatie van verdrongen libido — verdeeldheid tegenover de moeder	
- Enigma's & citaten	
- Verdringingsmotief 1 : intellectueel onvermogen om de reële penis in relatie tot de ouders te dragen → agressie tegenover moeder & vader	
- Verdringingsmotief 2 : té grote intensiteit van de reële penis	
- Verdringingsmotief 3 : constitutioneel onvermogen om het reële van de penis te dragen	
- Verdringingsmotief 4 : reële van de penis met castra- tie bedreigd door de moeder - Freuds eerste conceptua- lisatie van de castratie	
2.1.2. Lacan : het genot van de reële penis leidt tot confronta- tie met het verlangen van de Ander	263
- Eerste conceptualisatie van het reële	
- Reële penis ↔ imaginair lichaamsbeeld — Lacan ↔ egoanalyse	
- Reële penis hebben ↔ imaginaire fallus van de moeder zijn	
- Eigen reële penis vergeleken met reële penis van de va- der	
2.2. Zus Hanna als reële : haar geboorte	268
2.2.1. Freud : al of niet onmiddellijke angst tegenover het reële van de geboorte	268
2.2.2. Lacan : imaginaire reminiscentie en symbolisch ik-ide- aal als antwoord op het reële van de geboorte	270

2.3. Moeder als reële : haar verlangen	271
2.3.1. Voorafgaande concretisaties en abstracties van het verlangen van de moeder	272
- Castratie of gemis van de moeder — geen fallische moeder meer	
- Castrerende moeder	
- Gebroken almacht & gebrek aan liefde	
- In het moederlijk universum zonder imaginaire identificatie met haar fallus — haar aanwezigheid	
- Continuïteit & beweging van de moeder	
- Angst van de moeder : bevalling & oerscène	
2.3.2. Het verlangen van de moeder als haar verdeeldheid	277
- Moederlijke verdeeldheid tegenover Hans	
- Moederlijke verdeeldheid tegenover de vader	
- Ontdubbeling van de moeder als oplossing voor haar verdeeldheid of verlangen	
2.3.3. Abstractie van het verlangen van de moeder in Lacans linguïstiek	282
- Teleurgang van het voorafgegeven betekende	
- Kloof tussen twee betekenaars	
2.3.4. Concretisatie van het verlangen van de moeder in Lacans bestiarum	283
- Krokodil der Stripverhalen	
- Giraffe van Hans	
- Bidsprinkhaan van Caillois	
- Kemel van Cazotte	
2.3.5. Orale object (a) zijn of niets zijn in het verlangen van de moeder	294
2.3.6. Tijd om het verlangen van de moeder te begrijpen	295
→ angstwekkend moment om te besluiten	
2.4. Vader niet als reële : alsof hij geen reële penis heeft	296
2.4.1. Afwezigheid van de reële vader ondanks zijn aanwezigheid	296
2.4.2. Vader neemt niet zijn verantwoordelijkheid op voor zijn grotere reële penis	296
- Liefde van de vader tot Hans : hij ontlast het ventje niet van zijn te licht uitvallende reële penis	
- Liefde van de vader tot de moeder : hij staat niet zijn man tegenover de vrouw, stelt zijn verlangen niet tegenover het hare	

2.4.3. Hoe Hans wil dat zijn vader zich realiseert	299
- Reële vader = genietster van de moeder	
- Reële vader = castrator	
- Reële vader = gedeeld, verlangend of gecastreerde castrator	
- Reële vader = Zonde-des-Vaders	
2.4.4. RSI-des-Vaders	304
- S vader → R vader → S vader	
- R vader → I vader	
2.4.5. Freud als symbolische én imaginaire vader voor Hans	306
3. Tijd 3 : vrees tegenover de fobische betekenaar	307
Inleiding : scharnierfunctie van de fobische betekenaar in de vierledige sequens van Lacan (IRSI) en Freud (IIAΣII)	307
3.1. Scharnierplaat één	309
3.1.1. Wie Hans het paard aan de hand deed	309
- Reëel paard in de omgeving van Hans	
- Symbolisch paard in het discours van Hans' moeder	
- Imaginair paard in Hans' spel met de vader	
- RSI paard als vertegenwoordiger van de circuits van Hans, moeder en vader — het verkeer in een borromeeaanse knoop	
3.1.2. Hoe het paard op zijn plaats kwam als fobische betekenaar in het discours van Hans	319
- Freud : fobische ersatzvoorstelling als initiatie van een proces van verschuiving	
- Lacan : 'Pferd' als metonymie van 'wegen dem Pferd'	
3.2. Pen van de scharnier — Freuds benaming van de fobische betekenaar als 'Dummheit'	325
3.2.1. 'Dummheit' als overdrachtsbetekenaar	325
3.2.2. Freud en het verhaal van Dummhans	326
3.2.3. Lacan en het concept 'bêtise'	328
3.2.4. Onze vertaling als dommigheid	329

3.3. Scharnierplaat twee	329
3.3.1. Geen objectrelatie als aanpassing aan de realiteit — wel een eerste regulering van het verlangen	330
3.3.2. Fobische betekenaar als symbolische fallus	330
- In identificatie met de fobische betekenaar verankert Hans zijn wezen	
- Fobische betekenaar paard geeft de wereld zin	
3.3.3. Van angst tegenover het reële verlangen van de Ander tot vrees tegenover de fobische betekenaar	332
- Angst als traumatische angst — vrees als signaalangst	
- 'Désir prévenu' = gevreesd én vreesachtig verlangen	
- Limiet der secundaire specificaties van de fobische betekenaar	
4. Tijd 4 : kwijning van de vrees in een proces van mythe-vorming — queeste van het fantasma	338
4.1. Lacan en Lévi-Strauss over de mythe	338
4.1.1. Reële → fobische betekenaar → mythes	
- Lacan — waarheid en reële in de mythes van de neuroticus	
- Lévi-Strauss — trauma in de mythe	
- Lacan — fobische betekenaar als symbolische fallus	
4.1.2. Freuds Oedipusmythe	341
- Lacan — Oedipus als mythe in Freuds theorie	
- Lévi-Strauss — authenticiteit van Freuds Oedipusmythe	
- Lacan — Oedipus als mythe in Freuds kliniek → delirante overdracht van Hans	
4.2. De reeks mythes maakt de fobische betekenaar paard overbodig doordat ze de neuroticus toelaat zijn individuele mythe (fantasma) te vinden	343
4.3. Van vrees tegenover de fobische betekenaar tot walging & schaamte tegenover de fantasieën	345

5. Tijd 5 : oplossing van Oedipus- en castratiecomplex als definitieve vorm van angstbemeestering	346
5.1. Lacan versus Freud over het einde van Hans' analyse	346
5.1.1. Genezen van de vrees voor het paard — familiair met de vader	346
5.1.2. Bofkont met zijn finaal fantasma	347
5.1.3. Infantiele neurose én de analyse ervan vergeten	348
5.2. Matriarchaal Oedipuscomplex	349
5.2.1. Van de ene duele relatie naar de andere	349
5.2.2. Oedipale triangularisering via de grootmoeder	350
5.3. Prognose van Hans' liefdesleven als imaginaire vader van Schone Lodi's	351
5.4. Hanna als zusterlijk ik-ideaal	352
5.4.1. Schreeuwende & Slaande Meesteres van het moederlijk paard	353
5.4.2. Identificatie met Hanna als ik-ideaal	354
5.4.3. Meisje = imaginaire fallus van de moeder	355
6. Besluit : een atypische bemeestering van de angst	360

DEEL DRIE

**ANGST IN DE GESPREKKEN
VOORAFGAAND AAN ELKE MOGELIJKE
FREUDIAANSE ANALYSE**

OM TE BEGINNEN	3
EEN ETHISCHE POSITIE TEGENOVER DE ANGST	
 HOOFDSTUK EEN	5
ANGST DER ANALYTICUSWORDING	
1. Diagnostische cultus van de eigen angst = vermijding van de angst der analyticuswording = horreur tegenover de analytische act	5
2. Herhaling van het angstwekkend einde der eigen analyse bij het begin van elke nieuwe analyse = analytische act	6
2.1. Energieke analyticus	6
2.2. Verraste analyticus	7
2.2.1. Freud en de dode vader van de Rattenman	8
2.2.2. Lacan en de verrassing in het analytisch discours	9
- "Gardez-vous de comprendre" — "Complicité ouver- te à la surprise"	
- Onmacht	
3. Geen voorafgaande gesprekken zonder analyse	11
 HOOFDSTUK TWEE	13
ANGST DER ANALYSANTWORDING	
1. Analysantwording vanuit een reëel probleem	13
1.1. Freud tegenover Breuers paniek : '(...) assurément il le désangoisse'	13
1.2. Miller : typische sequensen van het begin van een analyse	13
1.2.1. Paniek : imaginaire symptoom (S ₂) → reëel symp- toom ((a) → S) als wilde doorsteek van het fantasme	14
1.2.2. In de analyse wordt de symbolisering van het symptoom of S ₁ gezocht	15

2. Analysantwording vanuit een geïmaginariseerde symbolische oplossing	16
2.1. Vraag naar analyse als meesterdiscours	16
2.1.1. Vraag naar analyse vanuit de verrassing tegenover een eerste lapsus	16
2.1.2. Vraag naar analyse als onbewuste formatie : een tweede lapsus	17
2.1.3. Ontvankelijkheidsverklaring van de vraag naar analyse : overdrachtsbetekenaar $S_t \rightarrow$ willekeurige betekenaar S_q	17
2.2. Decanteren of creëren van $S_t \rightarrow S_q$ als ontvankelijke vraag naar analyse	18
2.2.1. Dora : een voorafgaandelijk dialectiserende Freud	18
2.2.2. Homoseksuele : een voorafgaandelijk construerende Freud	20
2.2.3. Hans : de angstwerende & dialectiserende Freudiaanse mythe vooraf	21
2.2.4. Wolfsman : geduldige opvoeding & ongeduldige tijds-limitering	22
2.2.5. Rattenman : Freuds voorafgaande vrijheden	23
- Voorafgaande of uiteindelijke indoctrinatie	
- Technische gevalsstudie	
- Angst in de 'exhaustion', 'calcul' of 'construction' van het subject ($\mathcal{S}$) binnen het symbolische ($S_t \rightarrow S_2$) = erkenning van het subject ($\mathcal{S}$)	
- Obsessieel conformisme zonder voorafgaande gesprekken — hysterische Authenticiteit beperkt tot voorafgaande gesprekken	
2.3. Angstwerende $S_t \rightarrow S_q$ als constructie van het $\mathcal{S}$ in de voorafgaande gesprekken — angstwekkende object (a) in de eigenlijke analyse	27
2.4. Voorbeelden van de angstwerende $S_t \rightarrow S_q$	29
2.4.1. Milleriaans paradigma : wolf $\rightarrow$ mevrouw	29
2.4.2. Terug tot de Freudiaanse gevalsstudies	30
- Hans : dommigheid $\rightarrow$ professor	
- Wolfsman : afstammeling van de wolf $\rightarrow S_q?$	
- Dora en de homoseksuele : problemen met S_q	
- Rattenman : schuld inlossen $\rightarrow$ goed, man	

OM TE BESLUITEN :

35

...

NOTEN

GW = Gesammelte Werke

SE = Standard Edition

Sém. = Séminaire

E = Ecrits

DEEL EEN

ANGST VAN DE FREUDIAANSE ANALYTICUS

- (1) Freudiaanse ketellogica en Lacaniaanse debiliteit.
S. FREUD, TD, pp. 138-139 — J. LACAN, Sémin. XIX, 15-03-1972.
- (2) Terug tot de zin van Freud.
J. LACAN, E, p. 405.
- (3) Psychose bij Freud en Lacan.
S. FREUD, GW VIII, pp. 254 ev. — J. LACAN, E, pp. 531-583.
- (4) Terug tot het verlangen van Freud.
J. LACAN, Sémin. XI, pp. 16 en 35; Sémin. XIX, 14-06-1972.
- (5) Angstdromen aan deze en gene zijde van het lustprincipe.
S. FREUD, GW XI, pp. 218-233; SE XVIII, p. 5; GW XIII, pp. 10, 22 en 33.
- (6) Gearticuleerd maar niet articuleerbaar verlangen.
J. LACAN, E, p. 804.
- (7) Het verlangen is zijn interpretatie.
J. LACAN, Sémin. XI, p. 161; Compte-rendu avec interpolations du Séminaire de l'éthique, p. 17.
- (8) Droomnavel.
S. FREUD, TD, pp. 130 en 503; J. LACAN, Sémin. II, pp. 26, 246-247.
- (9) Eriksons culturalisme & psychologisme.
J. LACAN, Sémin. II, pp. 179 en 184.
- (10) Volledige droomduiding.
S. FREUD, *Briefe an Fliess*, pp. 231 (23-10-1898) en 252 (27-08-1899); TD, p. 130 — J. LACAN, Sémin. II, p. 183.
- (11) Wilde duiding van Freuds dromen.
J. LACAN, Sémin. II, pp. 183 en 195.

- (12) Schrik om vaders oogappel.
S. FREUD, TD, p. 130.
- (13) Freuds Jodendom en wetenschappelijke carrière.
M. SCHUR, Some additional day residues of het specimen dream of psychoanalysis, p. 108.
De volledig geïnterpreteerde Freud droom, die op aanraden van Fliess zou zijn gecensureerd, is dit vermoedelijk omwille van zijn politiek, dat is Joods karakter. Mogen we aannemen dat deze, misschien definitief verloren gegane, volledige droominterpretatie zou toegelaten hebben die hele ingewikkelde toestand rond Freuds universitaire carrière nog genuanceerder te benaderen dan thans reeds het geval is bij J. QUACKELBEEN, In de galerie van Freud : Arnold Böcklin, pp. 20-26. (aangaande de Weense verwevenheid van politiek, kunst en wetenschap, en dit in het kader van een analyse) ? Quackelbeens opsporingswerk rond het gecensureerde hoofdstuk uit Schrebers "Denkwürdigkeiten" heeft alleszins voldoende zijdelingse vruchten afgeworpen om misschien de ervaring rond de gecensureerde Freudiaanse droominterpretatie te hernieuwen. J. QUACKELBEEN, Schreber-dokumenten; Nieuwe teksten van Paul Schreber; Notes sur les rimes à sa mère; Schreber inédit (met D. Devreese en H. Israëls).
- (14) Identificatie van Freuds droompersonages.
D. ANZIEU, p. 189 (Irma = Anna Hammerschlag) — andere identificaties zijn voornamelijk het werk van A. GRINSTEIN, Sigmund Freud's Dreams.
- (15) Angst van de hysteric-specialist.
S. FREUD, TD, p. 129.
- (16) Namen van Freuds dochters.
S. FREUD, TD, pp. 468-469 — E. JONES, I, pp. 175 en 179 — D. ANZIEU, pp. 189-190.
- (17) Tekst van de Irmadroom.
S. FREUD, TD, pp. 126-127.
- (18) In een gewis niet van enig raffinement gespeend betoog, schematiseert Anzieu de ternaire structuren van de droompersonages, en dit doorheen de vijf tijden van die droomtragedie. Na dienaangaande zijn schatplichtigheid aan Lacans Sémin. II snel even te hebben bekend, eist

- ANZIEU, p. 209, terecht, het delirante idee voor zich op van Freuds autoanalyse van de droom volledig geformaliseerd te hebben rond de uitgewerkte trimethylamine-formule. Voor Lacan is niet zozeer sprake van ternaire als wel van quaternaire structuren. J.-A. MILLER, De vierledige structuren in het onderwijs van Jacques Lacan.
- (19) Freuds schuld.
M. ROBERT, *La Révolution psychanalytique*, I, p. 148.
- (20) Freuds ketellogica.
D. ANZIEU, p. 197.
- (21) Zin van de zin.
J. LACAN, E, p. 836; Sémin. V, 04-12-1957; Sémin. IX, 16-11-1961; Sémin. XII, 12-05-1965 — J.-A. MILLER, De vierledige structuren in het onderwijs van Jacques Lacan, p. 29.
- (22) De affaire Emma Eckstein.
M. SCHUR, *La mort dans la vie de Freud*, pp. 89, 90, 95 en 106-108 (voor het vertaalde citaat). Schur baseert zich op brieven van Freud die toendertijd nog niet gepubliceerd waren. Ondertussen is dat wel het geval, dankzij J. M. MASSON, *S. Freud, Briefe an Fliess*, pp. 116-119 (08-03-1895).
- (23) Freud en het weten van Fliess.
M. SCHUR, *La mort dans la vie de Freud*, pp. 108-111 en 633 ("Am liebsten wäre mir, Du giengest darauf ein über das Thema Herz nichts mehr wissen zu wollen") — S. ANDRE, Sémin. *Que veut une femme ?*, 19-10-1982.
- (24) Angst & schuld.
Y. DEPFLENAIRE, *Entretien "Les affects et l'angoisse dans l'expérience psychanalytique"*, p. 34.
- (25) Laffe Freud.
J. M. MASSON, pp. 57, 68-69, 87 en 243.
- (26) Freud — Breuer — Fliess.
A. GRINSTEIN, *Some additional day residues of the specimen dream of psychoanalysis*, pp. 31-32.

- (27) Freud — Breuer — Anna O.
J. LACAN, Sémin. VIII, 15-11-1960 en 01-03-1961; Sémin. X, 05-12-1962; Sémin. XI, pp. 144-145 en 229; E, pp. 588 en 795 — J. STRACHEY, SE II, pp. 40-41 — E. JONES, I, p. 240.
- (28) 'Chimney sweeping'.
J. BREUER, SE II, p. 30.
- (29) Freuds eerste overdrachtstheorie.
S. FREUD, GW I, pp. 307-311 — J. LACAN, Sémin. XI, p. 229.
- (30) 'Frau Professor' en de hysteric.
J. LACAN, Sémin. VIII, 15-11-1960; Sémin. X, 05-12-1962.
- (31) Psychoanalyse als resultaat van de Hysteric : het meesterdiscours.
J. LACAN, Sémin. XI, p. 47 — dit idee staat centraal bij P. VERHAEGHE, Tussen hysteric en vrouw. Een weg door honderd jaar psychoanalyse.
- (32) De "analyticus" van Freud.
J. LACAN, Proposition du 9 octobre 1967 sur le psychanalyste de l'école, p. 24 — S. ANDRE, Wilhelm Fliess (1858-1929), le psychanalyste de Freud; La paranoïa au fondement de la psychanalyse.
- (33) Reis naar het middelpunt van het subject.
E. ERIKSON, pp. 37 en 46.
- (34) Tegen de psychogenese.
J. LACAN, Sémin. II, p. 225; Sémin. III, pp. 3, 15, 46, 94, 213-214; Sémin. IV, 12-12-1956, 13-03-1957, 03-07-1957; Sémin. X, 05-12-1962, 12-12-1962, 20-03-1963; Sémin. XI, pp. 61, 62, 164; Sémin. XV, 06-12-1967.
- (35) Organisme en subject versus psyche en soma.
J. LACAN, E, p. 727.
- (36) Het "kind" in het onbewuste.
J. LACAN, E, p. 859; Sémin. VII, pp. 33-34; Sémin. VIII, 11-04-1961; Sémin. XIV, 19-04-1967.

- (37) Analyse versus synthese.
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 273 (16-04-1900); Pfister Briefe, p. 63 (09-10-1918); GW XII, pp. 185 ev. — J. LACAN, Sémin. X, 05-12-1962.
- (38) Epistemologische horreur.
J. LACAN, Sémin. X, 12-12-1962; Sémin. XII, 20-01-1965, 03-02-1965, 19-05-1965.
- (39) Epistemomatiek.
J. LACAN, la place de la psychanalyse dans la médecine, p. 767 (16-02-1966).
- (40) Autoanalyse, Navel & onbewuste egologie.
D. ANZIEU, pp. 187, 211 en 216 — J. LACAN, Sémin. II, p. 77; Sémin. XVII, 14-01-1970, 21-01-1970.
- (41) Discourssequens in de Irmadroom.
L. JONCKHEERE, Le rêve d'Irma; Les affects dans le rêve.
- (42) Sequens voor de hysterische walging
S. ANDRE, Sémin. Que veut une femme?, 16-11-1982; 30-11-1982; 14-12-1982.
- (43) Freuds waaier aan vrouwen.
J. LACAN, Sémin. II, p. 185.
- (44) Kwartetsituatie van de individuele mythe van de neuroticus.
J. LACAN, Sémin. II, pp. 198-199.
- (45) Verlangen en horreur om te weten.
J. LACAN, Sémin. XVI, 23-04-1969; Sémin. XX, p. 96; Sémin. XXI, 09-04-1974; E, p. 365.
- (46) Kindervragen.
S. FREUD, GW VIII, p. 145 — J. LACAN, Sémin. XII, 16-06-1965; Sémin. XV, 06-12-1967.

- (47) Weten en waarheid, reële, vrouw, genot, etc.
J. LACAN, Séminaire XII, 19-05-1965; Séminaire XIII, 08-12-1965; Séminaire XVI, 15-01-1969, 23-04-1969 en 14-05-1969; Séminaire XX, pp. 95-96 en 110; Télévision, p. 64.
- (48) Infantiele seksuele theorieën en verlangen om te weten.
S. FREUD, GW V, pp. 95-96; GW VII, pp. 24 en 175-177.
- (49) Volwassen verlangen om te weten.
S. FREUD, GW VIII, pp. 147-148 — J. LACAN, Séminaire XII, 16-06-1965.
- (50) Hysterische & kindervragen.
J. LACAN, Séminaire VIII, 18-04-1961; Séminaire XI, p. 194; Séminaire XVII, 26-11-1969 en 17-12-1969; Séminaire XXI, 09-04-1974 — J.-A. MILLER, La psychanalyse aujourd'hui (02-03-1984).
- (51) Drie vrouwen in één.
S. FREUD — K. ABRAHAM, Briefe 1907-1926, p. 34 (09-01-1908).
- (52) Oedipus in het scopische.
J. LACAN, Séminaire VII, p. 357; Séminaire X, 06-04-1963 en 03-06-1963.
- (53) Scopisch verlangen om te weten.
S. FREUD, GW V, p. 95.
- (54) Realiteit en fantasma in het scopische.
J. LACAN, Séminaire XI, pp. 70-71 en 74; Séminaire X, 19-12-1962; Journées d'études des cartels de l'Ecole freudienne, Séance de clôture, p. 269 (13-04-1975).
- (55) Depersonalisatie in de analyse.
J. LACAN, Séminaire X, 05-12-1962 en 09-01-1963; E, p. 680.
- (56) Irma's mond.
J. LACAN, Séminaire II, pp. 186, 196-198, 209-210.
Topologisch exploit.
J. LACAN, Séminaire X, 13-03-1963.

- (57) Walging.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 112 (08-10-1895), 113 (15-10-1895), 136 (Ms. K, 01-01-1896) — S. ANDRÉ, Sém. Que veut une femme ?, pp. 74-76 (02-11-1982) en 91 (02-11-1982). Daarbij neemt André de vertaling over van Anne Berman : 'Schreck' wordt 'effroi' en 'Abneigung' wordt 'dégoût'. 'Abneigung' hadden wijzelf liever vertaald gezien door 'horreur'.
- (58) Drie topologische bouwsels.
S. FREUD, TD, p. 136.
- (59) Primauteit van de castratie van de Ander.
J. LACAN, E, p. 686; Sém. XIV, 25-01-1967.
- (60) Scopische en oerscène van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, p. 70 — J. LACAN, Sém. II, p. 208.
- (61) Versplintering van de libido.
S. FREUD, GW XII, pp. 70-71 — J. LACAN, Sém IX, 21-06-1962.
- (62) Bevlekte Ontvangenis.
D. ANZIEU, pp. 204-205.
- (63) Dubbele testes of dubbele fallus.
S. FREUD, GW XII, p. 247; GW XIII, p. 295 — J. LACAN, Sém. X, 09-01-1963 — A. BELL, 459-460.
- (64) Symboliek.
J. LACAN, E, p. 722.
- (65) Cijfer.
S. FREUD, GW XI, p. 105.
- (66) Constructie.
S. FREUD, GW XVI, p. 56 — J.-A. MILLER, De vierledige structuren in het onderwijs van Jacques Lacan, p. 29.
- (67) Droomsymboliek.
S. FREUD, GW XI, pp. 150-151 en 171.

- (68) Van symboolduiding tot overdracht.
S. FREUD, GW VIII, pp. 269 en 272.
- (69) Mond- en Navelsymboliek.
S. FREUD, GW XI, pp. 157-158; GW V, p. 96.
- (70) Objectontdubbeling.
J. LACAN, Sém. III, p. 50.
- (71) Imaginaire formatie niet specifiek voor een structuur.
J. LACAN, E, p. 54; I. SEIDENBERG, Predicting the onset of psychosis by a nightmare of death, getuigt dan ook van een verkeerde inspiratie.
- (72) Innenging der subjecten.
J. LACAN, E, pp. 15, 800; Sém. II, pp. 192, 200, 228; Sém. III, p. 219; Sém. XIV, 15-02-1967; Sém. XIX, 14-06-1972 — J.-A. MILLER, Schizophrénie et paranoïa, p. 29.
- (73) Bloedende Emma-Irma.
S. FREUD, Briefe an Fliess, Ungekürzte Ausgabe. Herausgegeben von J. M. Masson, pp. 117-118 (08-03-1895) en pp. 195-196.
- (74) 'Ding' is Freudiaans en Heideggeriaans; 'Dasein' is Heideggeriaans; 'objet (a)' is Lacaniaans.
- (75) Freuds eerste stap.
S. COTTET, Freud et le désir du Psychanalyste, p. 71 — S. ANDRÉ, Sém. Que veut une femme?, 19-10-1982.
- (76) Het belang van Fliess.
S. FREUD, TD, p. 136.
- (77) Enigma in de Irmadroom.
J. LACAN, Sém. II, pp. 190-191 en 202.
- (78) Enigma.
J. LACAN, Sém. XVII, 17-12-1969; Sém. XXIII, 11-05-1976.
- (79) Schuld.
J. LACAN, Sém. VII, p. 368.

- (80) Affect na de Irmadroom.
S. FREUD, TD, p. 141; Briefe an Fliess, pp. 400 (06-08-1899) en p. 458 (12-06-1900).
- (81) Normale 'Frau Professor'.
E. JONES, I, p. 114.
- (82) Breuer—Charcot—Chrobak.
S. FREUD, GW X, pp. 50-52 — S. COTTET, Freud et le désir du psychanalyste, p. 69.
- (83) Freuds implicatie in de uitvinding van de psychoanalyse.
J. LACAN, Sémin. XI, p. 16 (niet geanalyseerd stuk van Freud); Sémin. VII, pp. 208 en 213 (Freuds vaderliefde); Sémin. XIX, 14-06-1972 (aseptische Oedipus) — S. FREUD, TD, p. 24 (dood van Freuds vader, voorwoord tweede editie van 1908); GW VII, p. 450 (Freuds vaderliefde).
- (84) 'Plus-de-jour'.
J. LACAN, Sémin. XIX, 14-06-1972 en 21-06-1972.
- (85) Hierbij is wel merkwaardig dat het ontwaken met 'Gedankenschreck' uit de droom waarin hij het eigen bekken diende te prepareren, droomtekst waarin Freud trouwens evolueert van verwondering over zijn benen die hem nog dragen tot werkelijke angst om zijn benen, dat die *schrik* Freud er blijkbaar niet toe doet besluiten om deze droom als angstdroom te beschouwen.
S. FREUD, TD, pp. 436-437.
- (86) Object (a) als Freudiaans Ding.
J. LACAN, Sémin. X, 23-01-1963.
Angst als Lacaniaans Ding.
S. WEBER, Der Hexenbrief, p. 56.
- (87) Structurele blindheid voor de tijd van de angst.
J. LACAN, Sémin. X, 13-03-1963.
- (88) Blindheid voor het fantasmatisch kader.
J. LACAN, Sémin. X, 19-12-1962.

- (89) Freuds Cartesiaanse zekerheid in de twijfel.
J. LACAN, Sémin. XI, p. 36.
- (90) Freuds infantiele vogeldroom.
S. FREUD, TD, pp. 554-555 — A. GRINSTEIN, pp. 448-459 —
E. JONES, I, pp. 21-22 — E. ROSENFELD — M. RITTER, Sur le
rêve, pp. 15-16.
- (91) Angstvrij en onpersoonlijk.
S. FREUD, GW XII, p. 230; Briefwissel mit Jung, p. 404
(31-10-1910).
- (92) "Vader zie je dan niet dat ik verbrand?"
S. FREUD, TD, pp. 488-489 — J. LACAN, Sémin. XI, pp. 35, 56, 59
en 66; Sémin. XVI, 26-02-1969 — Indertijd, toen hij onze eerste
Lacaniaanse schreden richtte, heeft J. QUACKELBEEN ons gewezen
op de haast tragische dimensie die Lacan hier invoert en die misschien
wel verwijst naar een subjectieve implicatie. De twee analytische
vrijheden die hij zich, bij zijn navertelling van die droom, veroorlooft,
kunnen in dit licht beschouwd : de vader wordt (ook) een oude man
(waarvan de oude waker dan een dubbel is); het kind wordt een zoon.
- (93) Akropolis.
S. FREUD, GW XVI, pp. 250-257 — M. KANZER, Sigmund and
Alexander Freud on the Acropolis, pp. 264 en 271 (het
egopsychologisch spel der identificaties in Freuds persoonlijkheid) —
S. ANDRE, La castration II (13-03-1985) — E. JONES II, pp. 26-27
— M. SCHUR, The background of Freud's "disturbance" on the
Acropolis, pp. 129-132.
- (94) Van verwachting tot ontgoocheling in Jung.
S. FREUD, Briefwissel mit Jung, pp. 91 (02-09-1907) en 583
(03-12-1912)
- (95) Freuds synopes.
S. FREUD, Briefwissel mit Jung, pp. 273 (04-10-1909), 581
(29-11-1912), 583 (03-12-1912) en 587 (05-12-1912) — E. JONES, I,
p. 348 en II, pp. 164-167 — C. G. Jung, Herinneringen, dromen,
gedachten, pp. 138-140.

- (96) Doodsaanval.
S. FREUD, GW XIV, p. 406.
- (97) Dubbelganger.
S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, p. 495 (13-10-11).
- (98) Patriarchale tonen.
S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, p. 470 (27-05-11).
- (99) Klopgeest.
C. G. JUNG, Herinneringen, dromen, gedachten, p. 138.
- (100) Hoedt U ervoor om te begrijpe.
LACAN, E, p. 471.
- (101) Twee of drie soorten Unheimliche.
S. FREUD, GW XII, p. 263-264 — S. ANDRE, Sémin. Devenir psychanalyste et ... le rester, 13-05-1986; A propos de l'inquiétante étrangeté — P. VERHAEGHE, L'angoisse de castration ou castration de l'angoisse.
- (102) Angst en verdwijning van het toeval.
S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, pp. 241-243 (16-04-1909); GW XII, pp. 250-251 — J. LACAN, E, pp. 60 en 576; Sémin. II, p. 340.
- (103) Angst bij het uitblijven van brieven.
S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, p. 232 (09-03-1909).
- (104) Foto's en donkere spiegels.
S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, pp. 96-97 (11-09-1907 en 19-09-1907); GW XII, pp. 262-263 — J. LACAN, Sémin. IX, 28-06-1962; Sémin. X, 26-06-1963.
- (105) Psychoanalytische roman.
S. FREUD, GW I, p. 227.
- (106) Schnitzler & Mann.
S. FREUD, Briefe 1873-1939, p. 357 (14-05-1922); GW XVI, p. 249.
- (107) Jongste-zoon-als-lieveling-van-de-moeder.
S. FREUD, GW XIII, p. 152.

- (108) Jongere Julius en jongere neef.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 288-289 (03-10-1897); TD, pp. 411, 455, 465.
- (109) Kanzer-model.
M. KANZER, Freud and his literary doubles, p. 294 (Josef Popper-Lynkeus ontbreekt).
- (110) Appel op Jung.
S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, p. 91 (02-09-1907), p. 331 (06-03-1910).
- (111) Wolvendroom.
S. FREUD, GW XII, p. 54-55 — J. LACAN, Sémin. X, 19-12-1962 en 29-04-1963.
- (112) Het kader van Freuds flauwtjes.
E. JONES, I, p. 348 — S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, p. 581 (29-11-1912).
- (113) Intellectualistische Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, p. 33
- (114) Versplintering van de libido.
S. FREUD, GW XII, pp. 70-71.
- (115) Oerscène als meesterbetekenaar.
J. LACAN, Sémin. II, pp. 207-209; Sémin. III, p. 117; Sémin. XI, p. 226.
- (116) Dagresten van de Wolvendroom.
S. FREUD, GW XII, pp. 55-58, 61-62.
- (117) Droom en werkelijkheid.
S. FREUD, TD, pp. 365-366 en 444; GW VII, p. 84; GW XII, p. 59.
- (118) Manifeste tekst en latente gedachten van de Wolvendroom.
S. FREUD, GW XII, pp. 60 en 70-71.
- (119) Waanconstructie en waarheid.
S. FREUD, GW XVI, pp. 55-56.

- (120) Coïtus a tergo.
S. FREUD, GW XII, pp. 63-65.
- (121) Twijfel en angst.
Zo resumeert M. KUSNIEREK, p. 100 een interventie van J.-A. Miller.
- (122) Descartes'droom & verlangen.
S. FREUD, GW XIV, pp. 558-560 ('angoisse'); SF XXI, p. 203 ('dismay'); Ein Traum des Cartesius, p. 113 ('Unbehagen') — R. DESCARTES, pp. 44-45, 48-49, 55, 69 ev. — J. LACAN, Sémin. IX, 15-11-1961; Sémin. XI, pp. 36 en 202; E, p. 163 — M. CHIOISY — M. FOUCAULT, pp. 56-58, 156, 175 en 262.
- (123) Lacaniaanse polemiek rond de fallische functie in de angst.
S. ANDRE, A propos de l'inquiétante étrangeté (discussion), pp. 80-81; P. VERHAEGHE, L'angoisse de castration ou la castration de l'angoisse (discussion), pp. 30-31
- (124) Fallische wolvendroomboom.
S. FREUD, GW XII, pp. 61, 63, 70, 114, 118 — J. LACAN, Sémin. X, 29-04-1963.
- (125) Onanie bij Descartes.
S. FREUD, GW XIV, p. 560.
- (126) Vader & Zoon bij Freud & Wolfsman.
M. GARDINER, pp. 110, 113, 118, 180 — N. LUKACHER, p. 166 — K. OBHOLZER, p. 60.
- (127) Wolfsman als Freuds meest persoonlijke gevalsstudie.
J. LACAN, E, p. 311 — E. JONES, II, p. 307.
- (128) Weten van de analyticus & waarheid van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, p. 34-35.
- (129) Rank tegen Freuds Wolfsman.
E. JONES, III, p. 80.
- (130) Tijd in de voorafgaande gesprekken.
S. FREUD, GW VIII, pp. 458-463.

- (131) Geld in de voorafgaande gesprekken,
S. FREUD, GW VIII, pp. 464-466.
- (132) Geld & tijd bij de Wolfsman.
J. LACAN, E, pp. 310-312.
- (133) Samenhang der driftregisters.
J. LACAN, Sémin. X, 01-06-1963 — C. DUMOULIN, Désir et jouissance dans l'hystérie (samenhang tussen orale en invocatieve bij de hystérie).
- (134) Dwangneurose van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, pp. 30 en 157.
- (135) Freud anaal aangesproken door de Wolfsman.
E. JONES, II, p. 308 — J. M. MASSON, "Gespräche mit den Wolfsmann" by Karin Obholzer, p. 117.
- (136) Termijnstelling.
S. FREUD, GW XII, pp. 33-34; GW XVI, pp. 60-62.
- (137) Overdracht & "tegenoverdracht".
J. LACAN, E, p. 225.
- (138) Voorwaarden voor de passage à l'acte.
J. LACAN, Sémin. X, 25-06-1963.
- (139) Anale passage à l'acte.
J. LACAN, Sémin. X, 25-06-1963 — S. ANDRE, Sémin. RSI p. 32 (13-10-1981).
- (140) Geld voor de arme Wolfsman.
E. JONES, II, p. 309 — R. MACK BRUNSWICK, p. 300 — M. GARDINER, p. 177.
- (141) Strip-tease onder analytica's
De Wolfsman verklaart aan Obholzer dat hij nooit of te nimmer in Briefwisseling met Jones heeft verkeerd. Enkel met Eissler, Sterba en Lubin. Alle analytica die hem ooit hebben benaderd moeten het trouwens ontgelden. Uitgezonderd Freud. *Mevrouw Obholzer die geen psychoanalytica is, kon niet weten dat bij de Wolfsman automatisch*

negatieve gevoelens opdoken tegenover mensen die hem vriendelijk behandelden en waartegenover hij dankbaarheid gevoelde en vaak genoeg ook uitte. Al het negatieve dat mevrouw Obholzer de Wolfsman over ons, analytici, doen zeggen heeft, weze haar dan vergeven. Aldus het analytische antwoord van een eveneens door de Wolfsman in haar hemd gezette Muriël Gardiner. Het geheel wordt waardig afgerond met een passage uit een Brief van de Wolfsman aan Gardiner, waarbij Karin Obholzer helemaal wordt uitgekleet.

K. OBHOLZER, pp. 225-2250 — M. GARDINER, pp. 434-435 — E. JONES II, p. 307.

- (142) Wolfsman & postfreudianen.
S. ANDRE, Sémin. RSI, 13-10-1981.
- (143) Huichelachtige verzoeningsdromen.
S. FREUD, TD, p. 549.
- (144) Freuds homoseksuele.
S. FREUD, GW XII, pp. 269-279, 289-294 — J. LACAN, Sémin. IV, 09-01-1957 en 23-01-1957; Sémin. X, 16-01-1963 en 23-01-1963; Sémin. XI, pp. 38-39 — E. JONES II, p. 312 — S. ANDRE, Sémin. Dix-sept exposés cliniques, 10-03-1971.
- (145) Waarheid van de waarheid versus waarheid van de leugen.
J. LACAN, Ouverture de la section clinique (05-11-1977), p. 11; Sémin. XI, pp. 38, 128 en 132; Sémin. XV, 21-02-1968 en 19-04-1967.
- (146) Freuds verlegenheid tegenover de vrouw.
J. LACAN, Sémin. X, 16-01-1963 en 30-01-1963.
- (147) Reacties op acting-out.
P. GREENACRE, General problems of neurotic acting-out, pp. 455-467 — becommentarieerd in J. LACAN, Sémin. X, 23-01-1963.
- (148) Setting.
Bron van herkomst van al deze wijsheid (alook van alle wijsheid die nog tussen haakjes volgt) is het onvolprezen VAN DALE Groot Woordenboek der Nederlandse Taal — verdere gegevens van voornamelijk etymologische aard uit het Prisma Vreemde Woordenboek van A. KOLSTEREN.

- (149) Communicatiethoretische visie op de setting (situationele geografie & oogcontact).
MORTENSEN, pp. 289-290, 296-297, 303, 312 en 315 — ARGYLE, pp. 105, 107 en 109.
- (150) Regressiebevorderende setting.
H. STROEKEN, p. 27.
- (151) Vader én zoon dupe van éénzelfde discours ↔ hypnose.
J. LACAN, Sémin. XIX, 21-06-1972 — K. OBHOLZER, p. 55.
- (152) Anekdoten van de uitvinding van de setting.
S. FREUD, GW VIII, p. 467; GW XIV, pp. 51-53 — M. GARDINER, p. 177.
- (153) Angst & ritueel.
S. FREUD, GW XI, p. 419; GW XIV, pp. 158-159 — hierbij lieten we ons inspireren door de opmerkingen van J. QUACKELBEEN over de angstwerende rol van rituelen.
- (154) Lacans sessies van variabele duur.
J. LACAN, E., pp. 312, 314-315 en 327; Intervention sur l'exposé de Delaunay, p. 72 — E. ROUDINESCO, vanaf p. 242 voor de eerste, nog tot de Franse analyse beperkte polemiek; voor de tweede zich internationaal verbredende discussie, raadplege men de index onder de naam van de sleutelfiguur Turquet.
- (155) Ferenczi als analyticus én analysant, als vader én zoon.
J. LACAN, Sémin. XI, p. 145 — S. ANDRÉ, Sémin. Devenir psychanalyste ... et le rester, 29-10-1985 en 12-11-1985.
- (156) "Tegenoverdracht" bij Freud.
S. FREUD, GW VIII, pp. 104-108 (de term op p. 108), GW X, pp. 306-308, 312-313 (de term op pp. 308 en 313) — B. THIS heeft het over Freuds bekentenis van 'effroi' ('Schreck') tegenover de overdrachtsliefde; dat konden wij echter nergens bevestigd vinden.
- (157) Geen tegenoverdracht bij Freud.
S. FREUD, GW VIII, pp. 445-446; GW XI, pp. 456-457 — J. LAPLANCHE & J.-B. PONTALIS, pp. 103-104.

- (158) Tegenoverdracht op Irma.
J. LACAN, Sémin. II, pp. 180 en 196.
- (159) Tegenoverdracht op Dora.
S. FREUD, GW V, pp. 282-284 — J. LACAN, E., pp. 225 en 305-306.
- (160) Scheppingsverhaal.
Oud Testament, Genesis 1, 27-28.
- (161) Informatie in het geval van Dora.
S. FREUD, GW V, pp. 183, 185 en 282 — J. LACAN, E., p. 225.
- (162) Beeld en informatie.
J. LACAN, E., pp. 77-78 en 88 — A. LALANDE, p. 514.
- (163) Cybernetica en informatie.
J. LACAN, Sémin. II, pp. 106 en 351 — A. LALANDE, p. 1259.
- (164) Laatste tegenoverdrachtsdefinitie.
J. LACAN, Sémin. X, 27-02-1963.
- (165) Passie der onwetendheid in de overdracht.
J. LACAN, E., p. 309; Sémin. I, pp. 189 en 297-298.
- (166) Passie der onwetendheid bij de analyticus.
J. LACAN, E., p. 358.
- (167) Stoïcisme ↔ verlangen van de analyticus.
J. LACAN, Sémin. I, p. 9; Sémin. VIII, 08-03-1961.
- (168) Loodgietersfantasma van Hans en Freuds tegenoverdracht.
S. FREUD, GW VII, pp. 333, 335, 340 en 363 — J. LACAN, Sémin. IV, 10-04-1957.
- (169) Geen tegenoverdracht bij de Wolfsman.
J. LACAN, E., pp. 311-312.
- (170) Tegenoverdracht in 1984.
O. RENIK (reporter), p. 705.

- (171) Paradigma.
T. S. KUHN, pp. 212-213.
- (172) Tegenoverdracht.
M. BOUVET, *Transfert, contre-transfert et réalité* (1956); *Le transfert* (1958).
- (173) Bouvets confrontatie met Lacan.
E. ROUDINESCO, 2, pp. 280-287. Context en persoonlijkheid zoals Roudinesco die schept, komt eigenlijk geen verklarende waarde toe (dat lijkt ons ook niet haar pretentie). Eerder wordt een sfeerbeeld geschapen, dat voornamelijk uit de stijl van het oeuvre van de besproken auteurs lijkt afgeleid. Bouvet is dus zo dul, degelijk en doods als zijn oeuvre. Lacan zo onnavolgbaar en prinselijk barok als zijn oeuvre. Nacht zo autoritair etc.
- (174) Afstand & fallische moeder.
M. BOUVET, *Transfert, contre-transfert et réalité*, p. 234;
J. LACAN, *Intervention sur l'exposé de M. Bouvet "Incidences thérapeutiques de la prise de conscience de l'envie du pénis dans le cas de la névrose obsessionnelle féminine"* (20-12-1949). In de samenvatting van de discussie is in elk geval geen herinnering bewaard gebleven aan Lacans voorspelling van de betekenis van de notie "afstand" voor Bouvets theorie. Wel wijst Lacan er Bouvet op zijn verwaarlozing van de fallische moeder. Die zullen we in haar volle glorie zien verschijnen in een controle van Bouvet.
- (175) Over Bouvet.
J. LACAN, E., pp. 455, 602-608; *Sém. V*, 14-05-1958 en 18-06-1958; *Sém. XII*, 17-03-1965 en 18-06-1965.
- (176) Lebovici's fobie-diagnose.
J. LACAN, E., p. 610; *Sém. VI*, 01-07-1959.
- (177) Tegenoverdracht analyticus → acting-out analysant
P. MALENGREAU, *Angoisse et acte*, p. 34.
- (178) Een anonieme analytica (R. L.).
R. LÉBOVICI, *Perversion sexuelle transitoire au cours d'un traitement psychanalytique* — J. LACAN, E., pp. 609-611; *Sém. IV*, 19-12-1956; *Sém. VI*, 01-07-1959.

- (179) Dood aan het verlangen.
I. KUMIN, Erotic horror : desire and resistance in the psychoanalytic situation.
- (180) Little's bekentenis van angst.
M. LITTLE, Countertransference and the patient's response to it (1951); The analyst's total response to his patients needs (1957) — J. LACAN, *Sém.* X, 30-01-1963 — P. AULAGNIER.
Lacan verwijst naar zijn *Sém.* I, pp. 40-43, waar hij het reeds over het artikel van Little zou gehad hebben. Daar heeft Lacan het over een analytica die de eigen naijver interpreteert als alleen in de geest van haar patiënt bestaand : "gij denkt dat ik jaloers ben". Dat is inderdaad het voorbeeld waarmee Little's artikel over de tegenoverdracht begint. In het *Sém.* I wordt dit voorbeeld echter, verkeerdelijk, aan Annie Reich toegeschreven. Verkeerd van Lacan lijkt ons vervolgens ook nog dat hij dat voorbeeld bespreekt als stammend uit de eigen praktijk van de analytica Little. Het voorbeeld gaat immers over de tegenoverdrachtelijk geladen interpretatie door een mannelijk analyticus, aan het adres van iemand die zijn opleiding bij hem kwam doen. Waarschijnlijk is die interpretatie dan door die kandidaat-analyticus aan Little doorverteld geworden. Wat de beoordeling van het tegenoverdrachtelijk karakter wel enigszins compliceert. Als analyticus kan men niet "realistisch" beoordelen wat een analysant over een ander analyticus komt vertellen. Die belangrijke opmerking danken wij aan J. QUACKELBEEN.
- (181) Borderline & angst.
O. KERNBERG, Borderline personality organisation (1967); The concept of countertransference (1975); Transference and countertransference in borderline patients (1976) — R. KNIGHT, Borderline states (1953) — J.-A. MILLER, *Sém.* Du symptôme au fantasme, 19-01-1983 en 23-02-1983.
- (182) Praecoxgevoel.
H. C. RUEMKE, Psychiatrie I Inleidings, pp. 219-220, 275, 326 en 332; Psychiatrie II De psychosen, pp. 86, 351, 357-359, 401, 412-414 en 429 — H. VAN HOORDE bracht ons dit praecoxgevoel in herinnering.
- (183) "Schizofrenie" als product van het analytisch discours.
J.-A. MILLER, Schizophrénie et paranoïa, p. 22.

- (184) Unheimliche epilepsie.
S. FREUD, GW XII, p. 257; GW XIV, pp. 402-404 — L. ISRAËL, pp. 206-207.
- (185) Psychoanalyticus Freud zonder Unheimliche
S. FREUD, GW XII, p. 230.
- (186) Towers tegenoverdracht.
L. TOWER, Countertransference (1956) -J. LACAN, Sémin. X, 27-02-1963 en 20-03-1963.
- (187) Autoanalyse als narcistische weerstand.
J. LAPLANCHE & J.-B. PONTALIS, p. 41.
- (188) Autoanalyse en onbewuste in het veld van de Ander.
J. LACAN, Sémin. VIII, 08-03-1961.
- (189) Het gemak van een vrouw tegenover de analytische positie.
J. LACAN, Sémin. X, 27-02-1963, 20-03-1963 en 27-03-1963; Sémin. XVII, 21-01-1970; Discours de clôture des journées sur les psychoses chez l'enfant (note du 26-09-1968), p. 32; Sémin. XXII, 11-02-1975; Sémin. XXVII, 19-01-1980.
- (190) Kleins tegenoverdracht.
M. KLEIN, Envy and gratitude, p. 226.
- (191) Anna Freuds tegenoverdracht.
A. FREUD, The writings of Anna Freud, vol. III, 1966-1970, p. 151 verwijst inzake tegenoverdracht naar Heimann als autoriteit. Zonder zelf het gebruik van de term te laken, identificeert ze zich toch niet met de gebruikers ervan. Heimann is trouwens een leerlinge van haar rivale Klein.
Annafreudianen over tegenoverdracht in "The psychoanalytic Study of the Child", waarbij de betekenaar tegenoverdracht in de titel staat. EKSTEIN, WALLERSTEIN & MANDELBAUM (1959) — P. GREENACRE (1966) — R. J. KABCENELL (1974) — P. TYSON (1980).
- (192) Genot van de analyticus in het Kleiniaans discours.
J.-A. MILLER, Sémin. Du fantasme au symptôme et retour, 02-02-1983.

- (193) Heimanns tegenoverdracht.
P. HEIMANN, On counter-transference (1949) — J. LACAN, Sémin. VIII, 08-03-1961.
- (194) Money Kyrle's tegenoverdracht.
R. MONEY-KYRLE, Normal Counter-transference and some of its deviations (1956) — J. LACAN, Sémin. VIII, 08-03-1961 en 15-03-1961.
- (195) Spiegelgenot of jubel.
J. LACAN, E., pp. 70 en 345; Lacan à Louvain 13-10-1972, p. 14.
- (196) Balints tegenoverdracht en 'two bodies psychology'.
M. BALINT (written in collaboration with Alice Balint), On Transference and Countertransference (1939) — J. LACAN, E, pp. 242-244, 304-305; Sémin. I, pp. 8, 17, 187, 234 en 252-253.
- (197) Winnicotts tegenoverdracht.
D. W. WINNICOTT, Hate in the Counter-transference (1949); Counter-transference (1960) — J. LACAN, Sémin. XV, 29-11-1967 en 06-12-1967; Compte-rendu Sémin. XV, pp. 20-21 --- E. LAURENT.
- (198) Reichs tegenoverdracht.
A. REICH, On Counter-transference (1951).
- (199) De sublimerende analytici.
B. LOW, The psychological compensations of the analyst (1935).
- (200) Gitelsons tegenoverdracht.
M. GITELSON, The emotional position of the analyst in the psychoanalytic situation (1952) — J. LACAN, Sémin. VIII, 08-03-1961; E, p. 358.
- (201) Cohens tegenoverdrachtsangsten.
M. B. COHEN, Countertransference and anxiety (1952).
- (202) Gewetensangst als structurele angst.
S. FREUD, GW XIII, pp. 286-289.

- (203) Communicatie van de angst.
J. LACAN, Sémin. VIII, 14-06-1961 (samenvatting); Sémin. X, 14-11-1962 en 23-01-1963 — J. RUESH & R. PRESTWOOD, *Anxiety. Its initiation, communication and interpersonal management* (1949).
- (204) Verlangen van de analyticus als remedie tegen zijn angst.
J. LACAN, Sémin. VIII, 14-06-1961 (samenvatting).
- (205) Geen onbewuste angst.
S. FREUD, GW X, p. 277.
- (206) Psychoanalyse als ziekte of remedie
W. SZAFRAN, *Psychoanalyse en onbehagen in de cultuur : grenzen aan de remedies* — J. QUACKELBEEN, *Inleidings toespraak bij de lezingencyclus van W. SZAFRAN*.
- (207) Omgekeerde boodschap.
J. LACAN, E., p. 9.
- (208) Tegenoverdracht in de jaren tachtig.
O. RENIK (reporter), *Countertransference in theory and praxis* (1986).
- (209) Een wille-keurige Irma.
I. BRENNAN-PICK, *Working through in the Countertransference* (1985).
- (210) Angst & mutatieve interpretatie.
J. STRACHEY, *The nature of psychotherapeutic action of Psychoanalysis* (1934) — J. LACAN, Sémin. I, pp. 129 en 212.
- (211) Herinnering, herhaling & doorwerking van de Es-weerstand.
S. FREUD, GW X, pp. 134-136; GW XIV, pp. 192-193.
- (212) Doorwerking kant analyticus.
J. LAPLANCHE & J.-B. PONTALIS, pp. 305-306 — I. BRENNAN-PICK, p. 158 — O. KERNBERG, *The concept of Countertransference*, p. 57.

- (213) Moederlijke liefde en infantiele anorexie.
J. LACAN, E. , p. 628.

DEEL TWEE

ANGST VAN DE FREUDIAANSE ANALYSANT

- (1) Kluwen en vrouwelijk geslacht.
S. FREUD, GW XV, p. 142; GW XVII, p. 47.
- (2) Navel van de droom. ⁴⁶
S. FREUD, TD, pp. 130 en 503 — J. LACAN, Sémin. II, p. 130; Sémin. VI, 29-04-1959 en 10-06-1959; compte-rendu du séminaire de l'éthique avec interpolations, p. 17; Sémin. XI, pp. 25-26; Réponse à une question de Marcel Ritter (26-01-1975), pp. 8-12 — M. RITTER, Sur le rêve. 'Knotenpunkte'.
S. FREUD, TD, p. 316
Navel en nonsens.
S. FREUD, TD, p. 502 — J. LACAN, Sémin. I, p. 309; Sémin. XXI, 20-11-1973.
'Ombilication du sujet'.
J. LACAN, Sémin. VI, 17-12-1973; E., p. 710 (1959).
- (3) Navel en angst.
J. LACAN, Sémin. VI, 17-12-1958 en 10-06-1959; compte-rendu du séminaire de l'éthique avec interpolations, p. 17.
Medusahoofd en angst.
S. FREUD, GW XIII, p. 296; GW XVII, p. 47-48 — voor de Lacaniaanse referenties verwijzen we naar ons eerste deel — S. FERENCZI, Zur Symbolik des Medusenhauptes (onvolledige voor ons doel onbruikbare Franse vertaling) — Der Kleine Pauly, Lexikon der Antike (Gorgo) — Encyclopedia Britannica (Gorgon) — G. SCHWAB, Griechse Mythen en Sagen — J. COCTEAU, Opium, pp. 38 en 110 — P. VERHAEGHE, L'angoisse de castration ou la castration de l'angoisse, p. 27.
- (4) Geen anthropologie zonder de waanzin.
J. LACAN, E., pp. 176 en 575.

- (5) Kern van ons wezen.
 S. FREUD, TD, pp. 572-573 — J. LACAN, E., pp. 518, 526 en 587;
 Sémin. II, p. 59; Sémin. VIII, 16-11-1960; Sémin. XI, p. 53.
 Metapsychologie van de droom.
 S. FREUD, TD, pp. 489-490; Briefe an Fliess, p. 211 (10-03-1898).
 Verdeeldheid van het subject als reële.
 J. -A. MILLER, Sémin. Du symptôme au fantasme et retour, 01-06-1983
 en 08-06-1983.

- (6) Pathogene Kern.
 S. FREUD, GW I, pp. 290-306 — J. LACAN, Sémin. I, p. 47; Sémin. XI,
 p. 66.

- (7) 'Dark continent'.
 S. FREUD, GW XIV, p. 241.

- (8) 'Caput Nili' in de recurrente herinnering.
 S. FREUD, GW I, pp. 427, 432-435, 438-439 en 444.

- (9) Schrikuiting bij psychische Leemte.
 S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 130 (Ms. K, 01-01-1896).

- (10) Verleiding & verleiders.
 S. FREUD, GW I, pp. 380, 382, 417, 444 en 452.

- (11) Schrik.
 S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 112 (08-10-1895), 113 (15-10-1895),
 117 (02-11-1895), 131 (Ms. K, 01-01-1896); GW I, p. 420.

- (12) Dwangneurose en hysteric.
 S. FREUD, GW I, pp. 382 en 417; Briefe an Fliess, pp. 112
 (08-10-1895) en 113 (15-10-1895).

- (13) Chronologie van de Wolfsman.
 S. FREUD, GW XII, p. 157.

- (14) Geen vertalende woordvoorstelling.
 S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 147 (04-06-1896).

- (15) Metonymische grensvoorstelling.
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 140 (Ms. K, 01-01-1896) — S. ANDRE, *Sém. Que veut une femme?*, 19-10-1982, 02-11-1982 en 16-11-1982.
- (16) Hysterische 'proton pseudos'.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 348-356 (Entwurf einer Psychologie, 08-10-1895) — J. LACAN, *Sém. VII*, pp. 89-90; *Propos sur l'hystérie* (26-02-1977), p. 8 — LIDDELL & SCOTT, *A Greek-English Lexikon*.
- (17) Eerste uitwendige bevredigings- en schrikervaring.
S. FREUD, TD, pp. 538-539 en 568-571.
Oerscène en kinderlijke angstdroom (pavor nocturnus).
S. FREUD, TD, pp. 176 en 554-556.
Angst voor de moeder.
In een eerste tijd situeren we altijd de angst van het kind voor de moeder, haar onbetekenbaar geslacht, haar verlangen. Uit de tweede kinderangstdroom in Freuds "Die Traumdeutung" blijkt echter dat de angst in de latente gedachten van kinderlijke angstdromen, alleszins in het latere verhaal daarvan, vaak de angst van de moeder is. Freuds analysant vermeldt bijvoorbeeld de angst van zijn moeder dat hij zijn jongere broer zou ombrengen. LAFORGUE neigt er zelfs toe om de kinderlijke angst terug te voeren op de waarneming van haar als angst geïnterpreteerde orgasme in de oerscène. Die moederlijke angst komt dan eenzelfde prototypische functie toe als bijvoorbeeld de geboortengest. De kinderlijke angst spiegelt de moederlijke angst, getuigt van een imaginaire identificatie.
- (18) Smart of pijn.
S. FREUD, TD, pp. 569-570; Briefe an Fliess, pp. 96-97 (Ms. G, 07-01-1895), 327-330, 336-338 en 351 (Entwurf, 08-10-1895); GW XIV, pp. 202-205.
- (19) Walging.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 112 (08-10-1895) en 130 (Ms. K, 01-01-1896); GW I, pp. 428 en 431; GW XIV, p. 114 — S. ANDRE, *Sém. Que veut une femme?*, 19-10-1982, 02-11-1982 en 16-11-1982.

- (20) Ding.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 334-335, 337-339, 350, 365 en 381 (Entwurf, 08-10-1895).
- (21) Freud & Mill.
S. FREUD, Zur Auffassung der Aphasien (1891), pp. 74-75 en 80 — E. JONES, I, p. 192.
- (22) 'Verneinung' & 'Ding'.
S. FREUD, GW XIV, pp. 12-13.
- (23) Freud & Kant.
S. FREUD, GW X, p. 270 — A. LALANDE, Vocabulaire technique et critique de la philosophie ("noumène").
- (24) 'Wortvorstellung' = 'écriture'.
J. LACAN, Sémin. XVIII, 10-03-1971.
- (25) 'Sachvorstellung' = 'signification'.
S. FREUD, GW X, p. 300; Zur Auffassung der Aphasien, p. 79 — J. LACAN, Sémin. XIV, 11-01-1967 — J. LAPLANCHE & J.-B. PONTALIS, p. 418.
- (26) Pathetiek & Ding.
J. LACAN, Sémin. VII, p. 69 — J. -A. MILLER, Sémin. Du symptôme au fantasme et retour, 05-01-1983.
- (27) Economic en etymologie van het trauma.
S. FREUD, GW XI, p. 284 — LIDDELL & SCOTT.
- (28) De referentie naar Charcot in Freuds eerste verleidingstheorie.
S. FREUD, GW I, pp. 54 en 84; GW V, p. 151; GW XIII, p. 212.
Freud versus Breuer — vaderlijke verleider.
S. FREUD, GW I, pp. 61 e.v., 291 e.v., 417 e.v., 427 e.v., 380 e.v.; GW V, pp. 151 e.v.; GW VIII, p. 9; GW X, pp. 55-56; GW XIII, pp. 212-213; GW XIV, p. 59.
- (29) Autoanalyse en verleidingstheorie in de briefwisseling met Fliess.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 197 (31-05-1897), 183 (07-07-1897), 185 (14-08-1897), 186-187 (21-09-1897), 189 (03-10-1897), 202 (14-11-1897), 232 (03-01-1899), 241 (02-03-1899).

- (30) Preseksuele seksuele schrik.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 112 (08-10-1895), 113 (15-10-1895), 117 (02-11-1895), 118 (08-11-1895), 120 (29-11-1895), 121 (08-12-1895).
Perversie van de vader.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 155 (06-12-1896), 169 (28-04-1897).
'Phantasie'.
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 166 (06-04-1897).
"Ich glaube an meine Neurotica nicht mehr".
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 186 (21-09-1897).
- (31) 'Phantasie' in de brieftwisseling met Fliess.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 166 (06-04-1897), 169 (02-05-1897), 170 (Ms. L, 02-05-1897), 175-178 (Ms. M, 25-05-1897), 187 (21-09-1897).
- (32) Verwerping van de verleidingshypothese ?
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 232 (03-01-1899); GW I, pp. 385 en 440 (voetnoten uit 1924); GW V, pp. 91 en 153 e.v.; GW VII, p. 427; GW X, pp. 55-56; GW XIII, p. 220; GW XIV, pp. 59-60.
- (33) Erkenning van het hysterisch verlangen in het fantasma.
S. FREUD, GW I, pp. 385 en 440; GW X, pp. 55-56; GW XIV, pp. 59-60.
- (34) Het trauma behoudt een plaats.
S. FREUD, GW I, p. 385; GW V, pp. 144-145; GW XIV, p. 60.
- (35) Moederlijke vertroeteling.
S. FREUD, GW V, p. 124; GW VII, p. 427.
- (36) Wolfsman, oerscène & angstdroom.
S. FREUD, GW XII, pp. 62 e.v. en 96 e.v.
Anale angst ?
S. FREUD, GW XII, p. 112; J. LACAN, Sémin. X, 29-04-1963 en 26-06-1963.
Het verhaal van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, pp. 142 e.v.
- (37) Inprenting van het trauma.
K. LORENZ, pp. 89, 97, 99-104.

- (38) Wolfsmans scepticisme tegenover de oerscène.
K. OBHOLZER, pp. 51-52.
- (39) Reële en realiteiten van het oerfantasma.
S. FREUD, GW XII, pp. 76-90, 129-131 en 155-157 — J. LACAN, Sémin. I, p. 45; Sémin. V, 12-02-1958; Sémin. XIV, 07-12-1966.
- (40) Traumatische neurose.
S. FREUD, GW V, p. 103; GW XI, pp. 283-284; GW XII, pp. 321 e.v.; GW XIV, pp. 159-160; GW XV, p. 29; GW XVII, p. 111; SE XVIII, p. 5 — J. LACAN, Sémin. XI, pp. 50-51.
- (41) Intern en extern trauma.
S. FREUD, GW XIII, pp. 8 e.v. en 29 e.v.
Signaalangst en automatische angst.
S. FREUD, GW XIV, pp. 12, 199-201 en 229-230; GW XV, pp. 100-101 — J. LACAN, Sémin. VI, 07-01-1959 en 10-06-1959.
Traumatische betekenaar.
J. LACAN, Sémin. IX, 13-12-1961, 20-12-1961, 07-03-1962; Sémin. XI, p. 61.
- (42) Moederlijke vertroeteling.
S. FREUD, GW XIV, pp. 525, 532; GW XV, pp. 128 e.v.; GW XVII, p. 115.
- (43) Laatste Freudiaanse traumatheorie.
S. FREUD, GW XVI, pp. 64, 177 e.v.; GW XVII, pp. 110 e.v.
- (44) Ik-splitsing.
S. FREUD, GW XVII, pp. 59-62 — J. LACAN, E, pp. 634, 642, 689 e.v., 816, 770 en 855; Sémin. V, 12-02-1958.
- (45) Verlegenheid tegenover de angstneurose.
S. FREUD, GW XIV, p. 50.
- (46) Nosologische plaats van de angstneurose (uitgezonderd haar relatie tot de fobie).
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 79 (Ms. D, vóór 21-03-1894); GW I, pp. 253, 256, 411, 497; Ueber Hysterie, p. 662; GW XII, p. 219.

- (47) Kritiek op Freuds angstneurose vanuit de fobie.
L. LOEWENFELD, pp. 284-285.
- (48) Lotgevallen van de verhouding tussen fobie en angstneurose.
S. FREUD, GW I, pp. 71, 322-323, 351-353 en 367 e.v.; Briefe an Fliess, pp. 151 (17-12-1896) en 176 (25-05-1897); GW XI, pp. 413 en 426 — N. KRESS-ROSEN — D. SILVESTRE — J. STRACHEY, Freud's views on phobias.
- (49) Hysterie angstneurose hysterie.
S. FREUD, Löwenfelds "Die psychische Zwangerscheinungen", pp. 190-191; GW V, p. 151; GW XIV, pp. 48-49.
- (50) Herlezing der "Studien" vanuit de angstneurose.
S. FREUD, GW I, pp. 118, 256-259, 499.
- (51) Borderline-angsten.
O. KERNBERG, Borderline personality, p. 647.
- (52) Symptomen van de Freudiaanse angstneurose.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 61 (Ms. A, eind 1892) en 65-66 (Ms. B, 08-02-1893); GW I, pp. 49, 255, 316-324, 415 en 497; GW XI, p. 412; GW XIV, p. 49; GW XV, p. 88.
- (53) Etiologie van angstneurose en neurasthenie.
S. FREUD, GW I, p. 360; GW XIV, p. 49; GW XV, p. 150.
- (54) Psychoneurosen en Aktualneurosen in verband met psychische en somatische seksualiteit.
S. FREUD, GW VIII, p. 339; GW XI, pp. 50 en 419.
- (55) Periodiciteit van de reële seksuele spanning.
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 140 (01-03-1896); GW I, p. 368.
- (56) Normale seksuele bevrediging.
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 83 (06-06-1894); GW I, pp. 334 e.v.

- (57) Angst als stoomis in het schema van de normale bevrediging.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 61 (Ms. A, eind 1892), 77 (21-05-1894), 81-85 (Ms. E, 06-06-1894); GW I, pp. 334-336 — S. ANDRE, Jouissance psychotique, jouissance féminine, jouissance sexuelle, p. 48 — L. RICHIR, p. 25.
- (58) De latere Freud over angst & libido in zijn eerste theorie.
S. FREUD, GW I, p. 484; GW XI, pp. 418-419; GW XV, p. 89.
- (59) Waarom juist angstsymptomen.
S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 85 (Ms. E, 06-06-1894); GW I, p. 338.
- (60) Lacan en Lacanianen over de angstneurose.
J. LACAN, Sémin. X, 26-03-1963 — S. ANDRE, Sémin. Que veut une femme?, 28-06-1983; Jouissance psychotique, jouissance féminine, jouissance sexuelle, pp. 48 en 58 — C. DEMOULIN, Actualité de Freud : l'angoisse, pp. 67-68 — J. -C. MALEVAL, pp. 20 (angst) en 33 c.v. (Tausk).
- (61) Al dan niet psychisch mechanisme van de angstneurose.
S. FREUD, GW I, p. 254; GW VII, p. 122; GW XIV, p. 51.
- (62) Jones redt Freud van Freud.
E. JONES, The relation between the anxiety neurosis and anxiety hysteria (1912).
- (63) Postfreudianen redden Freuds angstneurose.
A. BLAU (1951) — A. BRILL (1910) — R. BRUN (1942) — H. CHRISTOFFEL (1946) — H. NUNBERG (1955), pp. 205-208 — M. SCHUR, The ego in anxiety (1953), pp. 85-89.
- (64) Ordening van etiologieën.
S. FREUD, GW I, p. 325; Briefe an Fliess, p. 81 (Ms. E, 06-06-1894).
- (65) Coïtus interruptus en respect voor de vrouw bij de man.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 66 (Ms. B, 08-02-1893), 82 en 84 (Ms. E, 06-06-1894); GW I, pp. 327 en 336.
- (66) Lacan over coïtus interruptus.
J. LACAN, Sémin. X, 06-03-1963.

- (67) Effect van coïtus interruptus & impotentie op de vrouw.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 82 en 84 (Ms. E, 06-06-1894); GW I, pp. 326, 329, 337 en 507; GW XI, p. 416.
- (68) Elke coïtus is interruptus voor de vrouw.
S. ANDRE, jouissance psychotique, jouissance féminine, jouissance sexuelle, p. 58; Sém. Que veut une femme?, 14-06-1983.
- (69) Frigiditeit.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 73 (17-11-1893) en 81-82 (Ms. E, 06-06-1894; GW I, pp. 326, 328 en 337; GW XI, p. 417.
- (70) Abstinentie.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 81-84 (Ms. E, 06-06-1894); GW I, pp. 326-327 en 336-337.
- (71) Ouderdom van de psychoseksualiteit.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 73 (17-11-1893), 82-84 (Ms. E, 06-06-1894) en 88-89 (Ms. E, 18-08-1894); GW I, pp. 327-328, 336-337 en 416; GW XI, pp. 417-418.
- (72) Virginale angst.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 66 (Ms. B, 08-02-1893), 68 (30-05-1893), 81 en 84 (Ms. E, 06-06-1894); GW I, pp. 186, 194-195, 258, 325, 337, 340 en 383-384; GW XI, pp. 114 en 418-419.
Sommige auteurs stellen dat aan de Aktualneurose nooit een infantiel trauma vooraf gaat. Bijvoorbeeld J. -P. DREYFUSS, p. 229. Dat wordt dus tegengesproken door de virginale angst.
- (73) Klinisch verband tussen Aktualneurosen en psychoneurosen.
GW I, pp. 258, 341-342, 364, 509; GW VIII, pp. 292, 338; GW X, pp. 149-151; GW XI, pp. 404-406.
- (74) Infantiele angst als virginale angstneurose.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 136-137 (Ms. K, 01-01-1896); TD, p. 556; GW XIV, pp. 170-172 en 193; GW XV, pp. 89-90, 95 en 101 — A. BLAU, pp. 365-366 en 372 (over "gedragsstoornissen" als angstequivalenten).
- (75) Eén vorm van seksuele etiologie van de angstneurose hebben we niet besproken. En dit onder andere omwille van de moeilijkheid om ze te

ordenen onder een der vijf oorzaken van het buiten spel plaatsen van de betekenaar. De neurasthenici tengevolge van masturbatie vervallen in angstneurose, zodra ze die masturbatie laten schieten. Na dergelijke zelfverwenning geraken ze ras in een staat van abstinentie. Ze zijn niet meer gewend aan een ophoping van reële spanning. Deze bereikte nooit meer de hoogte waarop ze tot libido of psychische seksualiteit kon worden. Deze etiologie valt misschien nog het best te verklaren vanuit het mechanisme van de vervreemding uit gewoonte tussen reële en psychoseksualiteit.

S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 82-83 (Ms. E, 06-06-1894); GW I, pp. 328, 330-331, 337, 499 en 508.

(76) Hulpoorzaken van de angstneurose.

S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 81 (Ms. E, 06-06-1894); GW I, pp. 325, 328, 331-333, 337-338, 360-363; Löwenfelds "Die psychische Zwangerscheinungen", p. 191.

(77) Psychiatrische erfelijkheid in de angstneurose.

S. FREUD, GW I, p. 325, 370-371 — L. LOEWENFELD, pp. 284-285.

Etiologische vergelijking.

S. FREUD, GW I, pp. 332, 364-367, 372-376, 411-414, 416 en 484-485.

(78) Angstneurose en psychoanalyse als therapie via overdracht.

S. FREUD, Briefe an Fliess, p. 67 (Ms. B, 08-02-1893); GW I, pp. 259, 506-507, 509; GW VIII, pp. 118-125, 339; GW XI, pp. 404, 406; GW XIV, p. 50 — D. SILVESTRE, p. 108 — N. KRESS-ROSEN, p. 63 — E. JONES, pp. 506-507.

Malthusianisme en neomalthusianisme.

The Encyclopedia of Philosophy, 5 and 6, pp. 145-147; Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie, 15, pp. 612-613.

(79) Angst en oerverdringing.

S. FREUD, GW XII, pp. 324; GW XIV, pp. 121 en 230; GW XVI, p. 71; GW XVII, p. 111.

(80) Angst bij de eerst psychische verdringing.

S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 327-329 en 351 (Entwurf, 08-10-1895); TD, pp. 567-570.

- (81) Wat oerverdrongen.
S. FREUD, GW XII, p. 324; GW XIV, pp. 121, 287, 230; GW XVII, p. 111.
- (82) Angstneurose als paradigma voor de angst van de oerverdringing.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 130 (Ms. K, 01-01-1896) en 200 (14-11-1897).
- (83) Hoe oerverdrongen.
S. FREUD, GW VIII, pp. 303-304; GW X, pp. 50, 278-280; GW XIV, pp. 11 en 230; GW XVII, p. 111.
- (84) Effecten van de oerverdringing.
S. FREUD, GW VIII, pp. 304-305; GW X, pp. 251-253; GW XIV, pp. 230-231; GW XVII, p. 111.
- (85) Oerverdringing in Lacans weer tot en weg van Freud.
J. LACAN, Sémin. I, pp. 44, 54-55 en 216; Sémin. V, 19-11-1958, 03-12-1958 en 10-12-1958.
- (86) Oerverdringing (chronologische referenties).
J. LACAN, Sémin. I, pp. 44, 54-55 en 216; E, pp. 690-693; Sémin. VI, 19-11-1958 en 10-12-1958; E, p. 710; Sémin. VII, p. 40; L'éthique de la psychanalyse, 9/10-03-1960, p. 21; E, p. 816; Sémin. IX, 10-02-1962 en 20-06-1962; Sémin. X, 16-01-1963; Sémin. XI, pp. 160-161, 199, 213 en 226-227; E, p. 868; Sémin. XIV, 16-11-1966 en 15-02-1967; E, p. 554; Sémin. XVI, 27-11-1968; Télévision, p. 48; Sémin. XX, p. 57; Sémin. XXII, 17-12-1974, 14-01-1975, 18-04-1975; Sémin. XXIII, 09-12-1975; Conférences et entretiens aux universités nord-américaines, p. 59; Réponse à une question de M. Ritter (26-01-1975); Clôture (13-04-1975), p. 267.
- (87) Verlangen & vraag.
J. LACAN, E, p. 690.
- (88) Rover der aliënatie.
J. LACAN, Sémin. XI, p. 192.
- (89) Eerst de oerverdringing.
J. LACAN, Télévision, p. 48.

- (90) Oerverdringing & angst.
J. LACAN, Sémin. X, 16-01-1963.
Schema van de subjectdeling.
J. LACAN, Sémin. X, 21-11-1962, 23-01-1963, 06-03-1963, 13-03-1963.
- (91) Millerisme & Lacanisme.
E. ROUDINESCO, 2, pp. 405-414 — J. -A. MILLER, Entretien sur le Séminaire avec François Ansermet, pp. 43 en 48 — S. CARROUGE, p. 5.
- (92) Milleriaanse inspiratie voor de Lacaniaanse oerverdringing.
J.-A. MILLER, La suture (éléments pour une logique du signifiant) (in Lacans Sémin. XII, 24-02-1965) — zonder titel (in Lacans Sémin. XIV, 03-12-1966) — Sémin. Du symptôme au fantasme et retour, 17-11-1982, 01-12-1982, 08-12-1982, 15-12-1982, 05-01-1983, 0-02-1983, 09-03-1983, 04-05-1983.
- (93) Doel van het analytisch discours en oerverdringing.
S. FREUD, GW XVI, p. 71 — J. LACAN, Sémin. XI, pp. 226-227.
- (94) Geen infantiele neurose in Freuds beginperiode.
S. FREUD, GW I, p. 449 — inzake die tweede dentitie vinden we geen enkele verwijzing naar de infantiele neurosen, Briefe an Fliess, pp. 143-147 (30-05-1896) en 152-156 (06-12-1896).
Verkeerde indexering van de infantiele neurose bij de vroege Freud.
S. FREUD, GW I, pp. 497 en 510.
Juiste maar problematische referenties, waarop we nog terugkeren, zijn deze over de hysterische fenomenen van goed opgevoede kinderen.
S. FREUD, GW I, p. 98; GW XVII, p. 12.
- (95) Hans' analytisch verlichte opvoeding en zijn kinderneurose.
S. FREUD, GW VII, pp. 253 en 373 — ook M. DE WOLF, pp. 147 en 149 beschouwt Freud, in navolging van R. FLIESS als "controleur" of "superviseur" van de vader van Hans. De controle-analyse krijgt voor hem echter enkel didactische waarde in de opleiding tot analyticus, en geen "heuristische" waarde voor de analytische conceptualisering en theorie (zoals bijvoorbeeld voor de ontdekking van de castratie).

- (96) Kernkomplex van Herbert.
S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, pp. 206 (11-12-1908) en 224 (25-01-1909).
- (97) Theoretische en polemische betekenis van de infantiele neurose vanaf de Wolfsman.
S. FREUD, GW X, p. 100; GW XI, pp. 337-338; GW XII, pp. 31-32, 82-85, 133.
- (98) 'Nachträglichkeit' bij de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, p. 72.
- (99) Wel of geen 'Nachträglichkeit' & verdringing in de infantiele neurose.
S. FREUD, GW XIV, p. 275; GW XVI, pp. 180-184; GW XVII, p. 111 — J. LAPLANCHE & J. -B. PONTALIS verdienen hier een pluim. En dat niet alleen omdat ze in hun artikel over de 'après-coup' (als Franse vertaling van 'Nachträglichkeit') erkennen dat hun leermeester Lacan gewezen heeft op de noodzaak tot conceptualisering van die term. We hebben dat artikel met veel interesse gelezen. Storend is wel weer hun verwaterd en pedant gebruik der Lacaniaanse "linguisterij". Voor hen blijft de *betekenis* ('signification') voorafgegeven, en niet de betekenaar.
- (100) Kinderdroom en kinderneurose als structurele paradigma's.
S. FREUD, GW XI, p. 378; GW XII, p. 31.
- (101) Wensvervulling & kinderdromen.
S. FREUD, GW XI, pp. 124-125, 127; TD, pp. 145 en 148.
- (102) 'Entstellung' & kinderdromen.
S. FREUD, GW XI, pp. 124, 126 en 128; TD, pp. 145 en 149 — J. LAPLANCHE & J. -B. PONTALIS, p. 112 — S. M. WEBER, Rückkehr zu Freud. Jacques Lacans Ent-stellung der Psychoanalyse.
- (103) Kinderangstdromen.
S. FREUD, TD, pp. 151-152, 554 e.v.
- (104) Geen infantiele psychose in de Freudiaanse kindertijd.
S. FREUD, GW XIV, pp. 24 en 315 — Uebersicht der Uebertragungs-neurosen, p. 72.

- (105) Kinderziekten van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, p. 157 (anorexie, pp. 132, 140-143).
- (106) Infantiele anorexie.
S. FREUD, GW V, p. 107; GW XII, pp. 132, 140-143; GW XIV, p. 285.
- (107) Doodsangst in relatie tot de castratie.
S. FREUD, GW XIII, pp. 288-289; GW XIV, pp. 160 en 170.
- (108) Moederlijke angst van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, p. 109.
- (109) Infantiele anorexie.
J. LACAN, Sém. IV, 27-02-1957; Sém. V, 02-07-1958; E, pp. 621, 628 (1958) : L'éthique de la psychanalyse (1960), p. 22; Sém. VIII, 15-03-1961; Sém. IX, 28-02-1962; Sém. X, 03-07-1963; Sém. XI, pp. 95-96, 194-195; Discours de clôture des Journées sur les psychoses chez l'enfant (1967), p. 30; Sém. XV, 20-03-1968; Sém. XXI, 09-04-1974.
Orale angst.
J. LACAN, Sém. X, 05-12-1962.
- (110) Freudiaanse gevallen van infantiele perversiteit.
S. FREUD, GW XII, pp. 38-41, 50-52, 142-144 (Wolfsman); GW VII, pp. 290, 297, 343-345 (Hans niet); GW IX, pp. 158-160 (Arpád) — S. FERENCZI, Ein kleiner Hahnemann.
- (111) Polymorf perverse aanleg en wreedheid van het kind.
S. FREUD, GW V, pp. 91-94, 156-157.
- (112) Oedipuscomplex en infantiele perversie.
S. FREUD, GW XII, pp. 200-201, 212-216.
"Een kind wordt geslagen" als oedipaal fantasma.
S. FREUD, GW XII, pp. 50 en 94 (Wolfsman) — S. FERENCZI, Ein kleiner Hahnemann, p. 169 (Arpád).
- (113) Infantiele fobie & infantiele dwangneurose — totemisme & monotheïsme.
S. FREUD, GW XII, pp. 92, 149; GW XIV, pp. 366-367, 377.

- (114) Angst in de infantiele dwangneurose van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, pp. 91-96, 149-150.
Obsessieel oblativiteitsfantasma en angst.
J. LACAN, E, p. 615 en 824.
- (115) Accidentele infantiele dwangneurose.
S. FREUD, GW XII, p. 133.
- (116) Hans en zijn artistieke sublimatie als relatie tot de vader-musicoloog.
S. FREUD, GW VII, p. 369 — M. DE WOLF, pp. 146-148 (die de eer opeist van Max Graf geïdentificeerd te hebben als de vader van Hans die eigenlijk Herbert heette) — A. GRINSTEIN, The index of psychoanalytic writings, II, pp. 773 — E. PORGE, pp. 22-23 — M. GRAF, pp. 470-471.
Ook bij Ferenczi's Arpád vinden we een kiemende artistieke sublimatie in de marge van zijn hancfobie, Arpád kraait en tekent uitstekend pluimvee. Desondanks steken toch dwangmatige religieuze gedachten de kop op.
S. FERENCZI, Ein kleiner Hahnemann, pp. 167 (sublimatie), 170-171 (religieuze dwanggedachten).
- (117) Hysterie van het welopgevoede kind.
S. FREUD, GW I, p. 89; GW XVII, p. 12.
- (118) Anale conversiehysterie bij de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, pp. 105-108, 148.
Anale kinderproblemen.
S. FREUD, GW V, pp. 86-87.
- (119) Kinderbraken.
S. FREUD, GW XIV, p. 285.
- (120) Geen conversiehysterie bij Hans.
S. FREUD, GW VII, pp. 264, 290-292, 343, 349, 352.
- (121) Dostojewski's infantiele hysterie.
S. FREUD, GW XIV, pp. 404-406.

- (122) Insomnia.
S. FREUD, GW XVI, pp. 183-184.
Pavor nocturnus.
S. FREUD, TD, p. 556.
Enuresis nocturna.
S. FREUD, TD, pp. 365 en 386; GW V, pp. 90 en 236; GW XIII, p. 397;
GW XIV, pp. 21-22.
- (123) Gide's infantiele hysteric en volwassen perversie.
J. LACAN, E, p. 754; Sém. V, 05-03-1958; Sém. VI, 24-06-1959 —
J. DELAY geeft een schat aan psychobiografische informatie over de
kinderangsten van Gide, onder andere het fameuze 'Schaudern'.
Daarin zou het al of niet aanwezig zijn van een infantiele fobie moeten
nagegaan.
- (124) Depressie en domheid.
S. FREUD, GW VIII, pp. 146-147.
Sublimatie en Vrolijke Wetenschap.
S. FREUD, GW VIII, pp. 146-148 — J. LACAN, Télévision, p. 40 —
F. NIETZSCHE, Die fröhliche Wissenschaft, pp. 283-284.
Wat ik zeg is niet waar.
S. FREUD, GW VII, pp. 312 en 315 — J. LACAN, Télévision, p. 43.
- (125) Gemene primaire fobieën.
S. FREUD, GW I, p. 68.
- (126) Erfelijke aangeboren kinderfobieën.
S. FREUD, GW XI, p. 426; GW XIV, pp. 166, 201.
- (127) Infantiele situatiefobieën.
S. FREUD, GW V, pp. 125-126; GW XI, p. 422; GW XII, pp. 261,
268; GW XIV, pp. 166-167, 179, 201; GW XV, pp. 89-90.
- (128) 'Fort-da' spel.
S. FREUD, GW XIII, pp. 11-13.
- (129) Ranks geboortetrauma.
S. FREUD, GW XIV, pp. 166-167.
- (130) Intellectuele onzekerheid van Jentsch & Adlers paranoïde variant.
S. FREUD, GW XII, p. 231; GW XI, pp. 421-423.

- (131) Hstijderfenis in de situatiefobieën.
S. FREUD, Uebersicht der Uebertragungsneurosen, pp. 73-74.
Libido als bron én object van angst.
S. FREUD, GW XI, p. 420; GW XV, pp. 92-93.
- (132) Situatiefobie en angsthysterische fobie.
S. FREUD, GW V, pp. 125-126; GW XI, p. 423; GW XIV, p. 167.
- (133) Castratie bij Hans.
S. FREUD, GW VII, pp. 245, 271, 341, 353 en 368.
- (134) Castratie bij de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, pp. 48-49, 62-63, 69, 71-72, 74, 110-112, 117-121, 126, 131, 144-148, 155.
- (135) Castratie in "Die Traumdeutung".
S. FREUD, TD, pp. 261 (oorspronkelijk), 351 (1919), 357 (1911), 360 (1919), 379 (1914), 389 (1911), 401 (1919), 586 (oorspronkelijk).
Zie ook M. DE WOLF, pp. 131 en 135-140.
- (136) Castratie in "Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie".
S. FREUD, GW V, pp. 46 (1910), 56 (1920), 58 (1915), 95-96 (1915 en 1920) en 127 (1920).
- (137) Atypische fobieën van de dwangneurose en typische fobieën van de angstneurose.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 61 (Ms. A, eind 1892), en 66 (Ms. B, 08-02-1893); GW I, pp. 68-72, 321-323, 351-353.
- (138) Moeilijkheden met de typische fobieën van de angstneurose.
S. FREUD, Briefe an Fliess, pp. 81 (Ms. E, 06-06-1894), 157 (17-12-1896) en 176 (Ms. M, 25-05-1897); TD, pp. 176 en 264-265; GW I, pp. 370-371.
Hysterische fobie.
S. FREUD, TD, pp. 21, 120, 553; GW I, pp. 71 en 513; GW V, pp. 190 en 201; GW VII, pp. 349-350 en 467; GW VIII, pp. 122 en 208; Briefwechsel mit Jung, pp. 78 (01-07-1907) en 186 (13-08-1908); GW X, p. 414; GW XI, pp. 405, 415 en 424; GW XII, pp. 29 en 147; GW XIV, p. 129.

- (139) Angst & verdringing in de angsthysterische fobie (neurotische angst) — eerste visie.
S. FREUD, GW VII, pp. 349-350; GW X, pp. 257-258, 281-285, 414; GW XI, pp. 425-426; GW XIII, p. 287; GW XIV, pp. 138, 156, 191; GW XV, pp. 90-91; Uebersicht der Uebertragungsneurosen, pp. 65-67 en 69.
- (140) Verdringing van de castratie.
S. FREUD, GW XIV, p. 137.
- (141) Verlangen naar de castratie.
S. FREUD, GW XIV, p. 137 — J. LACAN, Sémin. X, 26-03-1963 en 03-07-1963.
- (142) De Wolf en de Zus van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XIV, p. 156.
- (143) Het doel van de kunst.
S. FREUD, GW XI, p. 391.
- (144) Angst & verdringing in de angsthysterische fobie (castratie-angst als reële angst) — tweede visie.
S. FREUD, GW XIV, pp. 129-131, 134-138 en 154-158; GW XV, pp. 92-93.
- (145) Fobie als draaischijf.
J. LACAN, Sémin. VI, 10-06-1959; Sémin. IX, 04-04-1962; Sémin. XVI, 07-05-1969; E, p. 824.
- (146) Infantiele neurose als dispositie voor de volwassen neurose.
S. FREUD, GW VII, p. 373; GW XI, p. 378; GW XII, p. 132; GW XIV, pp. 275 en 285; GW XVII, p. 111.
Infantiele angst als dispositie voor de volwassen neurose.
S. FREUD, GW XIV, pp. 179, 366.
Infantiele verdringing als dispositie voor de volwassen neurose.
S. FREUD, GW XIV, pp. 275 en 366.

- (147) Volwassen angsthysterie als regressie tot infantiele angsthysterie.
S. FREUD, GW XI, p. 424; Uebersicht der Uebertragungsneurosen, p. 69.
Fobicën als eerste en meest frequente kinderneurosen.
S. FREUD, GW IX, p. 154; GW XV, p. 90; Uebersicht der Uebertragungsneurosen, p. 72.
Voorbeeldige betekenis van infantiele angsthysterische fobieën.
S. FREUD, GW VII, p. 377; Uebersicht der Uebertragungsneurosen, p. 69.
- (148) Infantiele angsthysterie en regressie.
S. FREUD, GW XI, p. 424; Uebersicht der Uebertragungsneurosen, pp. 69 en 72.
- (149) Castratie als vaderlijke hulpverlening.
S. FREUD, GW VII, p. 374; GW XIV, pp. 174, 177-178.
- (150) Al of niet verplichte neurose voor het kind.
S. FREUD, GW XIV, p. 366 — E. JONES, II, p. 311.
- (151) Vijf tijden in het castratiecomplex van Hans.
S. FREUD, GW VII, pp. 243-377 (omwille van hun hoge frequentie geven we van nu voort de verwijzingen naar het geval van Hans in de tekst zelf) — J. LACAN, Sémin. IV, vanaf 06-03-1957 tot het einde (vijftien lessen); Sémin. V, 15-01-1958, 22-01-1958 en 29-01-1958 — S. ANDRE, Sémin. RSI, 09-03-1982 en 23-03-1982.
- (152) Wereld geschoeid op de leest van de moederlijke fallus.
J. LACAN, Sémin. IV, passages zijn legio; Sémin. VI, 17-12-1958; Sémin. X, 19-12-1962; Sémin. XVI, 07-05-1969 — J. -A. MILLER, Problèmes cliniques pour la psychanalyse, p. 37 — M. SILVESTRE, pp. 204-205, 209.
- (153) Postfreudiaanse misvatting over de fallische moeder.
A. GREEN, p. 18
- (154) Leonardo's fallische moeder.
S. FREUD, GW VIII, p. 150.

- (155) Fallische moeder en laten vallen.
J. LACAN, Sémin. X, 23-01-1963 — H. DEUTSCH, A case of cat phobia, p. 80.
- (156) Hans' loodgietersfantasma.
J. LACAN, Sémin. IV, 26-06-1957.
- (157) 'Penisneid' van de moeder = fallische moeder van het kind.
J. LACAN, Sémin. IV, 06-03-1957.
- (158) Frustratie.
J. LACAN, Sémin. IV, 05-12-1956, 12-12-1956 en 27-03-1957.
- (159) Beschermende imaginaire relatie.
J. LACAN, Sémin. IV, 20-03-1957 en 27-03-1957; E, p. 552.
- (160) Voyeurisme & exhibitionisme, lokvogel & sluier bij Hans.
J. LACAN, Sémin. IV, 03-04-1957 en 05-06-1957; Sémin. XI, p. 96 — S. ANDRE, Sémin. RSI, 09-03-1982.
- (161) Die eerste tijd van duale relatie met de fallische moeder toont Lacan ook nog bij A. SCHNURMANN (J. LACAN, Sémin. IV, 12-12-1956 en 19-12-1956) en H. DEUTSCH, A case of hen phobia (J. LACAN, Sémin. XVI, 07-05-1969); zelf vonden wij een voorbeeld bij A. REICH, pp. 29-30.
- (162) Infantiele 'père-version' als appel op de vader.
S. ANDRE, Clinique et noeud borroméen, p. 91.
- (163) Angstwekkende 'assujettissement' als fallus van de moeder.
J. LACAN, Sémin. V, 22-01-1958.
- (164) Fenomenologie & metapsychologie van Hans' eerste angsttoestanden en angstdroom.
S. FREUD, GW VII, pp. 260-263, 349, 353 en 367.
- (165) Freuds probleem met het infantiele orgasme.
J. LACAN, Sémin. IV, 27-03-1957.
- (166) Genot, verlangen van de Ander & angst rond de reële penis.
J. LACAN, Sémin. IV, 20-03-1957.

- (167) Penis en 'body ego'.
G. CASUSO, Anxiety related to the "discovery" of the penis. With an introduction by Anna Freud (1957).
- (168) Reële penis (bij Hans, en in het algemeen bij het kind).
J. LACAN, Sémin. IV, 06-03-1957, 20-03-1957, 27-03-1957, 03-04-1957, 10-04-1957, 08-05-1957, 22-05-1957, 05-06-1957, 26-05-1957; Sémin. VI, 24-06-1959; Sémin. XVI, 07-05-1969, 14-05-1969; Sémin. XXII, 17-12-1974; E, pp. 519 en 693; Conférences et entretiens aux universités nord-américaines (1971), pp. 22-23; La troisième (1974), pp. 190-191.
- (169) Negen maand later.
E. JONES, III, p. 290.
- (170) Vrouw & zweep.
F. NIETZSCHE, Also sprach Zarathustra, p. 604.
- (171) Geboorte van Hanna als reële.
J. LACAN, Sémin. IV, 20-03-1957, 27-03-1957, 08-05-1957, 05-06-1957, 19-06-1957, 26-06-1957, 03-07-1957; Sémin. V, 12-02-1958.
- (172) Castrerende moeder van Hans.
J. LACAN, Sémin. IV, 22-05-1957.
- (173) Hinkende, gecastreerde moeder.
A. SCHNURMANN, pp. 264-265 en 256 — J. LACAN, Sémin. IV, 12-12-1956.
- (174) Moederlijke présence.
J. LACAN, Sémin. IV, 08-05-1957 en 15-05-1957.
- (175) Continuïteit van de reële moeder.
J. LACAN, Sémin. IV, 22-05-1957.
- (176) Angstige moeder van de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, pp. 108-109.
- (177) Moederlijke verdeeldheid tegenover Hans.
J. LACAN, Sémin. VIII, 22-03-1961.

- (178) Echtscheiding van de ouders van Hans.
S. FREUD, GW XIII, p. 431.
- (179) De Onbekende van de Suikerbakkerij.
J. LACAN, Sémin. IV, 15-05-1957.
- (180) Freud en het echtpaar Graf.
M. GRAF, p. 467.
- (181) Joodse opvoeding van Hans.
M. GRAF, p. 473.
- (182) Freuds hobbelpaard.
M. GRAF, p. 474.
- (183) Hans' matriarchaal Oedipuscomplex.
J. LACAN, Sémin. IV, 19-06-1957.
- (184) Moederlijk verlangen : teken → reële van de ontbrekende betekenaar.
J. LACAN, Sémin. VIII, 22-03-1961.
- (185) Reële van de ontbrekende betekenaar → fobische betekenaar.
J. LACAN, Sémin. VIII, 26-04-1961
- (186) Moeder De Vrouw.
J. LACAN, Sémin. V, 29-01-1958.
- (187) Krokodil der Stripverhalen.
J. LACAN, Sémin. XVII, 11-03-1970.
- (188) Grote Schreeuwende Giraffe van Hans.
J. LACAN, Sémin. IV, 27-02-1957, 27-03-1957, 22-05-1957; Sémin. IX, 20-12-1961.
- (189) Bidsprinkhaan van Caillois.
R. CAILLOIS, La mante religieuse. De la biologie à la psychanalyse — J. LACAN, Sémin. VIII, 22-03-1961; Sémin. IX, 04-04-1962; Sémin. X, 14-11-1962, 21-11-1962, 27-02-1963 en 03-07-1963 — G. LE GAUFÉY, p. 41 — J. -L. SCHMITT, p. 106.

- (190) Kemelkop van Cazotte — “Che vuoi?”.
J. CAZOTTE, *Le diable amoureux*, p. 59 — J. LACAN, E, pp. 815, 843-844; Sém. IV, 06-02-1957; Sém. VI, 12-11-1958, 19-11-1958; Sém. VIII, 22-03-1961; Sém. IX, 09-05-1962 en 27-06-1962; Sém. X, 14-11-1962; Sém. XVI, 27-11-1968.
- (191) Verlangen-des-Vaders.
J. LACAN, Sém. X, 19-12-1962; Sém. XXII, 21-01-1975.
- (192) Angst voor én om de vader, vanuit angst voor de moeder.
J. LACAN, Sém. IV, 22-05-1957.
- (193) “Fous lui ça une bonne fois”.
J. LACAN, Sém. IV, 05-06-1957.
- (194) Fallus als steen.
J. LACAN, Sém. IV, 27-03-1957.
Initiatie of castratie des vaders.
J. LACAN, Sém. IV, 05-06-1957.
- (195) Reële vader en castratie des vaders.
J. LACAN, Sém. VI, 29-04-1959; Sém. XVII, 18-03-1970.
- (196) Reële vader en Zonde-des-Vaders.
J. LACAN, E, pp. 443 en 448; Sém. II, p. 112; Sém. VI, 04-03-1959, 27-05-1959; Sém. XI, pp. 16-17, 35 en 66; Sém. XVI, 26-02-1969.
- (197) Joodse opvoeding van Hans.
M. GRAF, p. 473.
- (198) Reële vader.
J. LACAN, Sém. III, pp. 240-241; Sém. IV, 06-03-1957, 27-03-1957, 03-04-1957, 10-04-1957, 08-07-1957, 15-05-1957, 05-06-1957, 19-06-1957, 26-06-1957; Sém. V, 22-01-1955; Sém. VIII, 14-06-1961; Sém. XVII, 18-03-1970 — S. ANDRE, Sém. RSI, 09-03-1982, 23-03-1982.

- (199) Freuds positie in de gevalsstudie van Hans.
J. LACAN, Sémin. IV, 06-03-1957, 27-03-1957, 03-04-1957, 25-05-1957, 22-05-1957, 05-06-1957, 26-06-1957; Sémin. VIII, 14-06-1961; Sémin. XVI, 14-05-1969 — S. ANDRE, Sémin. RSI, 09-03-1982.
- (200) Wienerkind & dieren.
S. FREUD, GW IX, p. 154.
- (201) Fallische luxekip van de moeder.
H. DEUTSCH, A case of hen phobia, p. 87 — J. LACAN, Sémin. XVI, 07-05-1969.
- (202) Emmy's padde-fobie.
S. FREUD, GW I, pp. 142-143.
- (203) Fobische kippe-betekenaar.
H. DEUTSCH, A case of hen phobia, pp. 85-86 — J. LACAN, Sémin. XVI, 07-05-1969 — G. LE GAUFÉY, pp. 42-43.
- (204) Betekenende herrieschoppers & stille genieters.
J. LACAN, Sémin. VIII, 21-06-1961 (geluid); Sémin. XIV, 12-04-1967 (zwijgen).
- (205) Plaatsvervangers van de Naam-des-Vaders uit de moederlijke objecten.
J.-A. MILLER, Sémin. Du symptôme au fantasme et retour, 04-05-1983.
- (206) Voorwaarden voor de vadermetafoor.
J. LACAN, E, p. 579.
- (207) Hans' prentenboek.
J. LACAN, Sémin. IV, 27-03-1957 en 26-06-1957.
- (208) Sprookjeswolf.
S. FREUD, GW XII, pp. 39, 55-58, 68; GW XIV, p. 157 — J. LACAN, Sémin. IV, 27-03-1957.
Voorlezende Wolfsmanmoeder.
S. FREUD, GW XII, p. 92.

- (209) Heraldieke dieren en prentenboekbeesten.
J. LACAN, Sém. IV, 06-03-1957, 27-03-1957, 08-05-1957, 26-06-1957; Sém. XVI, 14-05-1969; E, p. 281 en 804 — S. FREUD, GW IX, pp. 134 en 155 — J. ALLOUCH, pp. 81-85.
Habilitatie van de angst door de fobische betekenaar.
J. LACAN, Sém. IV, 26-06-1957.
- (210) Vader speelt paard en wolf.
S. FREUD, GW XII, 58 en 141; GW XIV, p. 133.
- (211) Drie circuits van het paard.
J. LACAN, Sém. IV, 08-05-1957, 15-05-1957; Sém. XXI, 11-12-1973 — E. PORGE, pp. 32-35 — J. QUACKELBEEN vertaalt Lacans 'suppléance' als *suppletie*.
- (212) Verschuiving in de fobie (vóór de invoering van de castratie).
S. FREUD, GW X, pp. 257, 281, 283.
- (213) Kinderen en woorden.
S. FREUD, TD, pp. 303, 363; GW VI, pp. 134, 140.
- (214) Metonymische installatie van de fobische betekenaar.
J. LACAN, Sém. IV, 08-05-1957.
- (215) Imaginaire definitie van de metonymie.
O. DUCROT & T. TODOROV, p. 354.
- (216) Symbolische definitie van de metonymie.
J. LACAN, E, pp. 505-506, 515 en 528; Sém. IV, 08-05-1957, 15-05-1957; Radiophonie (1970), p. 67.
Reële definitie van de metonymie.
J. LACAN, Radiophonie (1970), pp. 70-72.
- (217) Metonymie, metafoor, geschrift, logische fantasmatisaties.
J. LACAN, E, pp. 511-512, 708.
Metaforische functie van de fobische betekenaar paard voor Hans.
J. LACAN, Sém. IV, 19-06-1957, 26-06-1957.
- (218) 'Dummhans'.
E. JONES, On the nightmare, pp. 270-271.

- (219) Freud & Laistner.
S. FREUD, TD, p. 618; Briefe an Fliess, pp. 285 (04-07-1901) en 439.
- (220) M. DE WOLF, p. 165 vermeldt de notulering van Max Grafs voordracht over eigennamen. Zelf hadden we het eerste deel van de Minuten van de Weense Psychoanalytische Vereniging niet ter beschikking.
- (221) 'Bêtise'.
J. LACAN, Sémin. XX, pp. 17-19, 24-25, 29, 36, 45, 56.
- (222) 'Dummheit' vertalen.
S. FREUD, Ziektegeschiedenissen I, p. 44 ('onzin' — Morriën & Mulder); SE X, p. 28 ('nonsense' — Strachey); Cinq psychanalyses, p. 100 ('bêtise' — Bonaparte).
- (223) Objectrelatie & aanpassing $\longleftrightarrow$ fobische betekenaar.
J. LACAN, Sémin. III, pp. 334 en 350; Sémin. IV, 21-11-1956.
- (224) Waarvoor de fobische betekenaar paard staat.
J. LACAN, Sémin. V, 22-01-1958, 26-03-1958.
- (225) Hans' identificatie met de fobische betekenaar.
S. FREUD, GW IX, pp. 157 en 159 — J. LACAN, Sémin. V, 26-03-1958; Sémin. IX, 20-12-1961.
- (226) Reële penis en steigerend paard.
J. LACAN, Conférences et entretiens aux universités nord-américaines, pp. 22-23.
- (227) Fobische betekenaar als symbolische fallus.
J. LACAN, Sémin. VIII, 14-06-1961.
- (228) Reëel of psychisch gevaar.
S. FREUD, GW XII, pp. 170-171.
- (229) Angst en zekerheid.
J. LACAN, Sémin. V, 15-01-1958; Sémin. X, 19-12-1962.
- (230) Fobische vrees en angstwekkend verlangen.
J. LACAN, Sémin. IX, 04-04-1962; Sémin. X, 30-01-1963.

- (231) Fobische 'désir prévenu'.
J. LACAN, Sémin. XIV, 21-06-1967.
Vrees en verlangen in de fobie.
J. LACAN, Sémin. VIII, 14-06-1961.
Eenvoud van de fobie.
J. LACAN, E, pp. 822-823.
- (232) Vervaging van het gevaar.
S. FREUD, GW XIV, p. 130.
- (233) Vader als slaapkamerpaard.
S. FREUD, GW XIII, p. 232.
Hans als slaapkamerpaard.
J. LACAN, Sémin. IV, 10-04-1957.
- (234) Zwarte vlek vóór de mond van het paard.
J. LACAN, Sémin. IV, 20-03-1957, 10-04-1957, 15-05-1957.
- (235) Blik als object (a).
J. LACAN, Sémin. XVI, 30-04-1969.
- (236) Anamorfose.
J. LACAN, Sémin. VII, p. 161; Sémin. IX, 30-05-1962; Sémin. XI, pp. 80-84, 86; Sémin. XIII, 04-05-1966; E, p. 681 — J. QUACKELBEEN, De blik als object (a) : naar aanleiding van de Ambassadeurs van Holbein.
- (237) Mythes.
C. LEVI-STRAUSS, L'efficacité symbolique (1949); La structure des mythes (1955) — J. LACAN, Le mythe individuel du névrosé (1953); Intervention sur l'exposé de C. Lévi-Strauss sur : sur les rapports entre la mythologie et le rituel (1956); Sémin. IV La relation d'objet (alleen passages uit 1957).
- (238) Eerste definitie van de mythe.
J. LACAN, Le mythe individuel du névrosé, p. 292 — J. QUACKELBEEN, Commentaar bij de vertaling van J. Lacan, De individuele mythe van de neuroticus.
- (239) Waarheid en fictie.
J. LACAN, E, pp. 12 en 742; Sémin. IV, 27-03-1957.

- (240) Trauma in de mythe.
C. LEVI-STRAUSS, L'efficacité symbolique, pp. 223-224; La structure des mythes, pp. 253-254.
Formalisatie van Lévi-Strauss.
J. LACAN, E, p. 520; Intervention sur l'exposé de Lévi-Strauss, pp. 115 en 117.
- (241) RSI en Oedipusmythe.
J. LACAN, Sémin. IV, 22-05-1957.
- (242) Oedipusmythes.
C. LEVI-STRAUSS, La structure des mythes, pp. 235-240 (p. 240 voor het citaat).
- (243) Hans' overdracht als delirante mythe-vorming of fantasmatisaties.
J. LACAN, Sémin. IV, 27-03-1957, 03-04-1957, 10-04-1957, 19-06-1957.
- (244) Geen fobisch fantasma.
J. LACAN, Sémin. V, 10-06-1959; Sémin. XIV, 21-06-1967; E, pp. 823-824 (1960) — J. -A. MILLER, Sémin. Du symptôme au fantasme et retour, 10-11-1982 — M. -F. DE MUYNCK, La place de l'angoisse dans la cure avec les enfants (compte-rendu de table ronde), pp. 109-110.
"Ecrits" en "Séminaires".
J.-A. MILLER, Entretien sur le séminaire, pp. 13, 40-41.
- (245) Fantasma als absolute betekenis.
J. LACAN, E, p. 816.
- (246) Mythe-vorming of fantasmatisaties.
J. LACAN, E, pp. 519-520; TV, p. 43; Sémin. IV, 27-03-1957, 03-04-1957, 10-04-1957, 08-05-1957, 15-05-1957, 22-05-1957
- (247) Hans gans genezen.
S. FREUD, Briefwechsel mit Jung, p. 169 (19-05-1908) .
- (248) Spontaan genezende kinderfobieën.
J. LACAN, Sémin. XVI, 07-05-1969.

- (249) Gezonde Hans.
S. FREUD, GW XIII, p. 431.
- (250) Zonen van éénzelfde discours.
J. LACAN, Sémin. XIX, 21-06-1972.
- (251) Finale loodgietersfantasma van Hans.
J. LACAN, Sémin. IV, 10-04-1957, 15-05-1957, 26-06-1957; Sémin. VIII, 12-04-1961; Sémin. XVI, 14-05-1969.
- (252) Hans is zijn analyse vergeten.
S. FREUD, GW XIII, p. 432.
- (253) Aliënatie van de Freud-analysant.
J. LACAN, E, p. 310-311.
- (254) Vijfde tijd van Hans' fobie.
J. LACAN, Sémin. IV, 03-04-1957, 15-05-1957, 22-05-1957, 05-06-1957, 19-06-1957, 26-06-1957, 03-06-1957; Sémin. V, 22-01-1958.
- (255) Herbert Graf en Jeugd & Muziek.
E. PORGE, p. 23.
- (256) Ik-ideaal.
J. LACAN, Sémin. XI, pp. 231, 241 en 243.
- (257) Hans' scheiding van zijn lieve jonge zus.
S. FREUD, GW XIII, p. 431.
- (258) Hanna als ik-ideaal.
J. LACAN, Sémin. IV, 03-04-1957, 05-06-1957, 26-06-1957.
- (259) Kritiek op Fenichel.
J. LACAN, E, pp. 260, 335, 521; Sémin. XI, pp. 15, 166; Sémin. IV, 06-02-1957.
- (260) Fallusmeisje
O. FENICHEL, Die symbolische Gleichung : Mädchen = Phallus.
Girl = phallus bij Hans.
J. LACAN, Sémin. IV, 03-04-1957.

- (261) Fallusmeisjes ↔ "mijn vrouw".
J. LACAN, E, p. 733.
- (262) Eerste kritische ontleding van Fenichels artikel.
J. LACAN, Sémin. IV, 03-04-1957.
- (263) Voorbeelden van girl=phallus.
J. LACAN, Sémin. IV, 06-02-1957 (Goethe's Mignon); Sémin. VI, 08-04-1959 (Hamlets Ophelia); Sémin. VIII, 19-04-1961 (Zucchi's Psyche) en 28-06-1961 (Botticelli's Venus en Nabokov's Lolita); Sémin. IX, 09-05-1962 (De Beauvoirs Bardot is geen Lolita).
Citaten voor girl=phallus.
J. LACAN, E, p. 565; Sémin. IV, 06-02-1957; Sémin. IX, 09-05-1962.
- (264) Vergeldingsangst des vaders tegenover de fallus-dochters.
O. FENICHEL, p. 313.
- (265) Dochter Anna Cordelia Freud.
S. FREUD, GW X, p. 26; Briefe 1873-1939, p. 314 (07-07-1913, aan Ferenczi) - E. JONES, II, p. 405.
- (266) Zuster Anna Hanna Freud.
E. JONES, I, pp. 4, 10-11, 114 — S. P. BANK & M. D. KAHN betrekken op ietwat onheuse wijze Freuds verhouding tot zijn jongere zus Anna op de gevalsstudie van Hans. Daardoor zou Freud de verhouding van Hans tot zijn Hanna niet begrepen hebben bij het ontstaan van de fobie. Ook Lacan geeft kritiek op Freud, maar dan waar deze niet de functie van de zus gezien heeft in de oplossing van de fobie.

DEEL DRIE

ANGST IN DE GESPREKKEN VOORAFGAAND AAN ELKE MOGELIJKE FREUDIAANSE ANALYSE

- (1) Geen analyse zonder voorafgaande gesprekken.
J. LACAN, Sém. XVIII, 17-02-1971; Sém. XIX, 01-12-1972;
Conférences et entretiens aux Universités nord-américaines (1975),
pp. 8 en 32.
Geen analyse zonder angst.
M. RITTER, A propos de l'angoisse dans la cure, pp. 87-88, 90 —
P. MALENGREAU, Angoisse et acte, p. 33 — H. NUNBERG, p. 340
— G. FAVEZ, pp. 82-96 (analyse als rendez-vous met de angst).
Voorafgaande gesprekken als 'working alliance' bij de egoanalyse.
S. LIPTON, pp. 265-266.
- (2) Beslissing tot vrije associatie.
S. FREUD, GW V, p. 5; GW VII, p. 385; GW VIII, p. 468 —
G. FAVEZ, p. 91.
- (3) Freuds verbazing over de dode vader van de Rattenman.
S. FREUD, GW VII, pp. 384, 388 en 398 — P. HÄWELKA, pp. 31,
40-41, 54, 62.
- (4) 'Gardez-vous de comprendre'.
J. LACAN, E, p. 471; Sém. III, p. 14.
- (5) 'Complicité ouverte à la surprise'.
J. LACAN, Sém. XII, 06-01-1965 en 19-05-1965.
Trauma en verrassing.
S. FREUD, GW XIII, p. 10.
- (6) Reik als verraste psycholoog.
J. LACAN, Sém. XI, p. 27; Sém. XII, 06-01-1965.
- (7) Freud ontangst Breuer.
J. LACAN, Sém. XI, p. 144.

- (8) Formalisatie en ethiek van het begin van de kuur.
 J.-A. MILLER, C.S.T.; Pas de clinique sans éthique, p. 68.
 Overdrachtsbetekenaar S_t .
 J.-A. MILLER, C.S.T., p. 146 — Omicar? 3⁹ (avril-juin 1985) geeft stuk voor stuk waardevolle bijdragen over die overdrachtsbetekenaar S_t , waarin de angst centraal staat. In wat volgt hem we ons dan ook door al die bijdragen laten inspireren, zonder ze daarom letterlijk te moeten citeren. Eren we hier toch nog al die Millerianen op een alfabetisch rijtje : M.-H. BROUSSE, H. FREDA, J.-P. KLOTZ, D. MILLER, R. PORTILLO, C. SCHREIBER, L. SOLANO and last but not least H. WACHSBERGER — buiten die Omicar?-serie is ook nog A. MENARD vermeldenswaard.

- (9) Breuers angst → Freuds antwoord.
 J. LACAN, Sémin. XI, p. 144-145.

- (10) Paniek binnen het IRS statuut van het symptoom, in relatie tot het fantasma.
 J.-A. MILLER, C.S.T., pp. 143-146.

- (11) Vanuit een verrassing in analyse.
 H. WACHSBERGER, p. 18.

- (12) De vraag naar analyse als meesterdiscours.
 J. LACAN, Proposition du 9 octobre 1967 sur le psychanalyste de l'Ecole, première version, pp. 11 en 16 — deuxième version, pp. 24-25 en 29.
 J.-A. MILLER, Sémin. Du symptôme au fantasme et retour, 23-02-1983 en 23-03-1983.

- (13) Freud als dialecticus in de voorafgaande gesprekken met Dora.
 S. FREUD, GW V, pp. 194-195, 214-216 — J. LACAN, E, pp. 216, 218-220, 225, 596-597.

- (14) Wanorde van het neurotisch levensverhaal.
 S. FREUD, GW V, p. 174.

- (15) Constructie in de proefbehandeling van de jonge homoseksuele.
 S. FREUD, GW VIII, pp. 455; GW XII, pp. 274-279.

- (16) Oedipusconstructie voor Hans.
S. FREUD, GW VII, p. 278.
- (17) Van geduldige opvoeding tot ongeduldige tijdsimitering in de voorafgaande gesprekken met de Wolfsman.
S. FREUD, GW XII, pp. 32-34.
- (18) Freud indocctrineert de Rattenman niet voorafgaandelijk.
J. LACAN, E, pp. 291, 596, 598; *Sém. I*, pp. 127, 309-310.
- (19) Rattenman als technische gevalsstudie.
E. JONES, II, pp. 258-259, 295.
- (20) 'Exhaustion', 'calcul' en 'construction' van het subject.
J. LACAN, E, p. 290 en 860 — J.-A. MILLER, *De vierledige structuren in het onderwijs van Jacques Lacan*, p. 29.
- (21) Angst en schuld in de 'exhaustion du sujet' bij de Rattenman.
S. FREUD, GW VII, pp. 384-406 — P. HAWELKA, pp. 30-84 —
J. LACAN, E, pp. 290-291; *Le mythe individuel du névrosé*, p. 295 —
K. ABRAHAM, *Das Geldausgeben im Angstzustand*.
- (22) Freuds voorafgaande vrijheden.
S. LIPTON, pp. 260-261, 263, 265-267, 269.
- (23) Wolf → mevrouw
J. LACAN, *Sém. I*, pp. 118-119 — R. LEFORT, *Le cas de Robert*,
p. 108 — J.-A. MILLER, *C.S.T.*, p. 146.
- (24) Willekeurige betekenaar X van Dora.
S. FREUD, GW V, pp. 225 en 283.
- (25) Negatieve vaderoverdracht bij de homoseksuele.
S. FREUD, GW XII, pp. 291-292.
- (26) Besluit van de Rattenman om Freud op te zoeken.
S. FREUD, GW VII, pp. 385, 397-398 — P. HAWELKA, p. 62.
Vriend Guthmann.
S. FREUD, GW VII, p. 385 — P. HAWELKA, p. 32.
Hoofdman Nemeczek.
P. HAWELKA, pp. 40, 54-55.

BIBLIOGRAFIE

WERKEN AANGEHAALD IN NOTEN EN EPIGRAFEN

GW = Gesammelte Werke
SE = Standard Edition

ABRAHAM, K., Das Geldausgeben in Angstzustand (1917), *Gesammelte Schriften*, I, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbücher, 1982, pp. 64-66.

ALLOUCH, J., Le pas-de-barre phobique, *Littoral*, 1981, 1, pp. 75-97.

ANDRE, S., Clinique et noeud borroméen, *Actes de l'Ecole de la Cause Freudienne*, 1982, 2, pp. 86-94.

ANDRE, S., La paranoïa au fondement de la psychanalyse, *Quarto*, 1983, 14, pp. 7-10.

ANDRE, S., Wilhelm Fliess, 1858-1928. L'analyste de Freud?, *Ornicar?*, 1984, 30, pp. 155-165.

ANDRE, S., Jouissance psychotique, jouissance féminine, jouissance sexuelle, *Quarto*, 1985, 18, pp. 46-59.

ANDRE, S., A propos de l'inquiétante étrangeté, *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 75-81.

ANDRE, S., *Séminaire RSI*, 1981-1982, onuitgegeven.

ANDRE, S., *Que veut une femme?*, Paris, Seuil-Navarin, 1986.

ANDRE, S., *Séminaire Fonction et champ de l'amour et de la sexualité dans l'inconscient*, 1983-1984, onuitgegeven.

ANDRE, S., *Séminaire Devenir psychanalyste et... le rester*, 1985-1986, onuitgegeven.

ANDRE, S., *Séminaire Dix-sept exposés cliniques*, 1986-1987, onuitgegeven.

ANDRE, S., *La castration*, (30-01-1985, 13-03-1985, 27-03-1985), voordrachtencyclus Psychoanalytische Perspectieven, ingericht door J. Quackelbeen, 1985, onuitgegeven.

ANZIEU, D., *L'autoanalyse de Freud et la découverte de la psychanalyse*, Paris, PUF, 1959.

ARGYLE, M., *Social Interaction*, London, Methuen, 1969.

AULAGNIER, P., Over Little, (27-02-1962), J. LACAN, *Le Séminaire Livre X, L'angoisse*, 1961-1962.

BALINT, M. & A. BALINT, On transference and counter-transference, (1939), *Primary love & psychoanalytic technique*, London, Tavistock Institute, 1965, pp. 201-206.

BANKS, P. & KAHN, M.D., Freudian siblings, *The Psychoanalytic Review*, 67, 1980, 4, pp. 493-504.

BAUDELAIRE, C., *Les fleurs du mal et autres poèmes*, Paris, Garnier-Flammarion, 1964.

BECKETT, S., *En attendant Godot*, Paris, Les éditions de minuit, 1952.

BELL, A., Male anxiety during sleep, *The International Journal of Psychoanalysis*, 1975, 56, pp. 455-464.

BLAU, A., In support of Freud's syndrome of actual anxiety neurosis, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1952, 33, pp. 363-372.

BORGES, J.L., *Wereldschandkroniek*, (1935), Amsterdam, Salamander, 1970.

BOUVET, M., Le transfert, (1958), *Oeuvres psychanalytiques*, 2, Paris, Payot, 1976, pp. 173-210.

BOUVET, M., Transfert, contre-transfert et réalité, (1956), *Oeuvres psychanalytiques*, 1, Paris, Payot, 1972, pp. 227-249.

BRASILLACH, R., *Comme le temps passe*, Paris, Plon, 1937.

BRENMAN PICK, I., Working through in the countertransference, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1985, 66, pp. 157-166.

BREUER, J., Fräulein Anna O., (1895), BREUER, J. & S. FREUD, Studies on hysteria, *SE II*, pp. 21-47.

BRILL, A., The anxiety neurosis, *Journal of Abnormal Psychology*, 1910-1911, 5, pp. 57-68.

- BROUSSE, M.-H., Le destin du symptôme, *Ornicar?*, 1985, 33, pp. 54-64.
- BRUN, R., Anxiety Neurosis, *General theory of neurosis*, 22 lectures on the biology, psychoanalysis and psychohygiene of psychosomatic disorders, New York, IUP, 1951, pp. 113-130.
- BRUSSELMANS, H., *Het zinneloze zeilen*, Haarlem, Knipscheer, 1982.
- BRUSSELMANS, H., *De man die werk vond*, Amsterdam, Bakker, 1985.
- BRUSSELMANS, H., *Zijn er kanalen in Aalst*, Amsterdam, Bakker, 1987.
- CAILLOIS, R., La mante religieuse. De la biologie à la psychanalyse, *Le Minotaure*, 1934, 34, pp. 23-26.
- CALLAERT, C., *De Kornsteins*, Ertvelde, Van Hyfte, 1980.
- CARROLL, L., *Alice's adventures in Wonderland & Through the looking glass*, (1865), New York, Airmont, 1965.
- CARROUGE, S., Mémoires et oublis. Autour de la bataille de cent ans, *L'Ane*, 1987, 30, pp. 3-5.
- CASUSO, G., Anxiety related to the "Discovery" of the penis. With an introduction by Anna Freud, *The Psychoanalytic Study of the Child*, 1957, 12, pp. 169-174.
- CAZOTTE, J., *Le diable amoureux*, (1772), Paris, Garnier Flammarion, 1979.
- CELINE, L.-F., *Voyage au bout de la nuit*, (1932), Paris, Gallimard, 1952.
- CHOISY, M., L'angoisse cartésienne, *Psyché*, 1948, 3, pp. 738-751.
- CHRISTOFFEL, H., Aktualangst, *Schweizerische Zeitschrift für Psychologie*, 1947, 6, pp. 3-10.
- CLASTRES, G., Intervention sur l'exposé de P. Verhaeghe "L'angoisse de castration ou la castration de l'angoisse", *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, p. 30.

- CLAUS, H., *Het verdriet van België*, Amsterdam, de Bezige Bij, 1986.
- COCTEAU, J., *Opium. The diary of a cure*, (1930), London, New English Library, Nel Paperback, 1982.
- COHEN, M.-B., Countertransference and anxiety, *The American Journal of Psycho-analysis*, 1952, 15, pp. 231-243.
- COTTET, S., *Freud et le désir du psychanalyste*, Paris, Seuil, 1982.
- COTTET, S., Intervention sur l'exposé de S. André "A propos de l'inquiétante étrangeté", *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, p. 80.
- DELAY, J., *La jeunesse d'André Gide*, Paris, Gallimard, 1956, 2 vols.
- DEMOULIN, C., Actualité de Freud : l'angoisse, *Quarto*, 1986, 25, pp. 61-96.
- DEMOULIN, C., Genot en verlangen in de hysteric, *Rondzendbrief uit het Freudiaanse veld*, 1987, 28, pp. 27-39.
- DEMUYNCK, M.-F., La place de l'angoisse dans la cure avec les enfants (Compte-rendu de table ronde), *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 109-110.
- DEPELSENAIRE, Y. & H. WACHSBERGER, Entretien "Les affects et l'angoisse dans l'expérience psychanalytique", *Quarto*, 1985, 22, pp. 33-34.
- DE PETERFALVY, A., Intervention sur l'exposé de S. André "A propos de l'inquiétante étrangeté", *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, p. 80.
- DESCARTES, R., *Discours de la méthode*, (1637), Paris, Le livre de poche, 1986.
- DEUTSCH, H., A case of cat phobia, (1930), *Neuroses and Character types, Clinical Psychoanalytic Studies*, New York, IUP, 1965, pp. 74-83.
- DEUTSCH, H., A case of hen phobia, (1930), *Neuroses and Character types, Clinical Psychoanalytic Studies*, New York, IUP, 1965, pp. 84-96.

DE WOLF, M., L'émergence du problème de la castration dans l'oeuvre de Freud, *Topiques*, 1971, 7-8, pp. 119-168.

DREYFUSS, J.-P., Introduction à la notion de traumatisme chez Freud, *Lettres de l'Ecole freudienne de Paris*, 1974, 12, pp. 217-229.

DUCROT, O. & T. TODOROV, *Dictionnaire encyclopédique des sciences de langage*, Paris, Seuil, 1972.

EKSTEIN, R., J. WALLERSTEIN & A. MANDELBAUM, Countertransference in the residential treatment of children : treatment failure in a child with a symbiotic psychosis, *The Psychoanalytic Study of the Child*, 1959, 14, pp. 186-218.

ENCYCLOPEDIA BRITANNICA, Chicago-London-etc., Benton, 15th Edition, 1974, 30 vols.

ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY (ed. Edwards, P.), New York - London, MacMillan & Free Press, 1967, 8 vols.

ERIKSON, E., The dream specimen of Psychoanalysis, *The Journal of the American Psychoanalytic Association*, 1954, 2, pp. 5-56.

FAVEZ, G., Un rendez-vous avec l'angoisse, *Etre psychanalyste*, Paris, Dunod, 1976, pp. 82-96.

FENICHEL, O., Die Symbolische Gleichung : Mädchen = Phallus, *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*, 1936, 22, pp. 299-314.

FERENCZI, S., Entwicklungsstufen des Wirklichkeitssinnes, *Internationale Zeitschrift für Aertzliche Psychoanalyse*, 1913, 1, pp. 124-138.

FERENCZI, S., Ein kleiner Hahnemann, (1913), *Schriften zur Psychoanalyse*, 1, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbücher, 1970, pp. 164-171.

FERENCZI, S., Schweigen ist gold, *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*, 1916-1917, 4, p. 255.

FERENCZI, S., Zur Symbolik des Medusenhauptes, *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*, 1923, 9, p. 69 (Symbolisme de la tête de Méduse, *Oeuvres complètes*, 3, Paris, Payot, 1974, p. 251).

FOUCAULT, M., *Histoire de la folie à l'âge classique*, Paris, Gallimard, 1972.

FREDA, H., Sur le noyau central de la cure, *Ornicar?*, 1985, 33, pp. 48-53.

FREUD, A. *The writings of Anna Freud*, New York, IUP, 1971.

FREUD, S., *Zur Auffassung der Aphasien. Eine kritische Studie*, Leipzig-Wien, Deuticke, 1891.

FREUD, S., Brief an J. Breuer, (1892), *GW XVII*, p. 5.

FREUD, S. & BREUER, J., Ueber den psychischen Mechanismus hysterischer Phänomene : Vorläufige Mitteilung, (1893), *GW I*, pp. 81-98.

FREUD, S., Quelques considérations pour une étude comparative des paralysies motrices organique et hystérique, (1893), *GW I*, pp. 39-55.

FREUD, S., Die Abwehr-Neuropsychosen, (1894), *GW I*, pp. 59-74.

FREUD, S., Ueber die Berechtigung, von der Neurasthenie einen bestimmten Symptomenkomplex als "Angstneurose" abzutrennen, (1894), *GW I*, pp. 313-342.

FREUD, S., Obsessions et phobies, (1894), *GW I*, pp. 345-353.

FREUD, S. & BREUER, J., Studien über Hysterie, (1895), *GW I*, pp. 75-312. (Studies on Hysteria, *SE II*, pp. 7-305).

FREUD, S., Zur Kritik der "Angstneurose", (1895), *GW I*, pp. 357-376.

FREUD, S., Ueber Hysterie, *Wiener klinische Rundschau*, 1895, 9, 42-44, pp. 662-663, 679-680 en 696-697.

FREUD, S., L'hérédité et l'étiologie des névroses, (1896), *GW I*, pp. 407-422.

FREUD, S., Weitere Bemerkungen über die Abwehr-Neuropsychosen, (1896), *GW I*, pp. 379-403.

FREUD, S., Zur Aetiologie der Hysterie, (1896), *GW I*, pp. 423-459.

FREUD, S., Inhaltsangaben der wissenschaftlichen Arbeiten des Privatdozenten Dr. Sigm. Freud (1877-1897), (1897), *GW I*, pp. 463-488.

FREUD, S., Die Sexualität in der Aetiologie der Neurosen, (1898), *GW I*, pp. 489-516.

FREUD, S., Die Traumdeutung, (1899), *Studienausgabe 2*, pp. 11-591.

FREUD, S., Zur Psychopathologie des Alltagsleben, (1901), *GW IV*, pp. 5-310.

FREUD, S., Bruchstück einer Hysterie-Analyse, (1901), *GW V*, pp. 161-286. (Cinq psychanalyses, Paris, PUF, 1954)

FREUD, S., Die Freud'sche psychoanalytische Methode, (1904), *GW V*, pp. 3-10.

FREUD, S., Review of Löwenfeld's "Die psychischen Zwangsercheinungen, (1904), *Journal für Psychologie und Neurologie*, 1904, 3, pp. 190-191.

FREUD, S., Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten, (1905), *GW VI*, pp. 1-269.

FREUD, S., Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie, (1905), *GW V*, pp. 27-145.

FREUD, S., Psychopatische Personen auf der Bühne, *Studienausgabe 10*, pp. 163-168.

FREUD, S., Meine Ansichten über die Rolle der Sexualität in der Aetiologie der Neurosen, (1906), *GW V*, pp. 147-159.

FREUD, S., Antwort auf eine Rundfrage Von Lesen und guten Büchern, (1906), *The International Journal of Psycho-analysis*, 1951, 32, p. 319-320.

FREUD, S., Der Wahn und die Träume in W. Jensens 'Gradiva', (1907), *GW VII*, pp. 29-125.

FREUD, S., Zur sexuellen Aufklärung der Kinder, (1907), *GW VII*, pp. 19-27.

FREUD, S., Ueber infantile Sexualtheorien, (1908), *GW VII*, pp. 169-188.

FREUD, S., Vorwort zu Stekel's "Nervöse Angstzustände und ihre Behandlung", (1908), *GW VII*, pp. 467-468.

FREUD, S., Analyse der Phobie eines fünfjährigen Knaben, (1909), *GW VII*, pp. 241-377. (*SEX*, pp. 3-149 - Analyse van de fobie van een vijfjarige jongen ('De kleine Hans'), *Nederlandse Editie*, Ziektegeschiedenissen 1, Meppel-Amsterdam, Boom, 1979, pp. 15-159 - *Cinq psychanalyses*, Paris, PUF, 1954, pp. 93 ev.).

FREUD, S., Bemerkungen über einen Fall von Zwangsneurose, (1909), *GW VII*, pp. 379-463 (*Journal d'une analyse*, uitgegeven en vertaald door P. Hawelka, Paris, PUF, 1974).

FREUD, S., Ueber Psychoanalyse, (1910), *GW VIII*, pp. 3-60.

FREUD, S., Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci, (1910), *GW VIII*, pp. 127-211.

FREUD, S., Die zukünftigen Chancen der psychoanalytischen Therapie, (1910), *GW VIII*, pp. 104-115.

FREUD, S., Ueber "wilde" Psychoanalyse, (1910), *GW VIII*, pp. 118-125.

FREUD, S., Nachtrag zur Traumdeutung, (1911), *GW II-III*, pp. 365 ff. en 412 f.

FREUD, S., Psychoanalytische Bemerkungen über einen autobiographisch beschriebenen Fall von Paranoia (Dementia Paranoides), (1911), *GW VIII*, pp. 239-316.

FREUD, S., Ratschläge für den Arzt bei der psychoanalytischen Behandlung, (1912), *GW VIII*, pp. 376-387.

FREUD, S., Zur Onanie-Diskussion, (1912), *GW VIII*, pp. 332-345.

FREUD, S., Totem und Tabu, (1912-13), *GW IX*, pp. 1-194.

FREUD, S., Ein Traum als Beweismittel, (1913), *GW X*, pp. 12-22.

FREUD, S., Einleitung zu Pfister's "Die psychoanalytische Methode", (1913), *GW X*, pp. 448-450.

FREUD, S., Weitere Ratschläge zur Technik der Psychoanalyse : I. Zur Einleitung der Behandlung, (1913), *GW VIII*, pp. 454-478.

FREUD, S., Das Motiv der Kästchenwahl, (1913), *GW X*, pp. 23-37.

FREUD, S., Die Disposition zur Zwangsneurose, (1913), *GW VIII*, pp. 441-478.

FREUD, S., Das Interesse an der Psychanalyse, (1913), *GW VIII*, pp. 390-420.

FREUD, S., Ueber fausse reconnaissance ("déjà raconté") während der psychoanalytischen Arbeit, (1914), *GW X*, pp. 116-123.

FREUD, S., Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung, (1914), *GW X*, pp. 44-113.

FREUD, S., Weitere Ratschläge zur Technik der Psychoanalyse : II. Erinnern, Wiederholen und Durcharbeiten, (1914), *GW X*, pp. 126-136.

FREUD, S., Weitere Ratschläge zur Technik der Psychoanalyse : III. Bemerkungen über die Uebertragungsliebe, (1915), *GW X*, pp. 306-321.

FREUD, S., Zeitgemässes über Krieg und Tod, (1915), *GW X*, pp. 324-355.

FREUD, S., *Uebersicht der Uebertragungsneurosen. Ein bisher unbekanntes manuskript*, (1915), Frankfurt am Main, Fischer, 1985.

FREUD, S., Die Verdrängung, (1915), *GW X*, pp. 247-261.

FREUD, S., Das Unbewusste, (1915), *GW X*, pp. 263-303.

FREUD, S., Die Vergänglichkeit, (1916), *GW X*, pp. 358-361.

FREUD, S., Vorlesungen zur Einführung in die Psychanalyse, (1916-17), *GW XI*, pp. 1-482.

FREUD, S., Metapsychologische Ergänzungen zur Traumlehre, (1917), *GW X*, pp. 411-426.

FREUD, S., Aus der Geschichte einer infantilen Neurose, (1918), *GW XII*, pp. 27-157.

FREUD, S., Wege der psychoanalytischen Therapie, (1919), *GW XII*, pp. 183-194.

FREUD, S., Einleitung zu Zur Psychoanalyse der Kriegsneurosen, (1919), *GW XII*, pp. 321-324.

FREUD, S., "Ein Kind wird geschlagen", (1919), *GW XII*, pp. 195-226.

FREUD, S., Das Unheimliche, (1919), *GW XII*, pp. 227-268.

FREUD, S., Ueber die Psychogenese eines Falles von weiblicher Homosexualität, (1920), *GW XII*, pp. 269-302.

FREUD, S., Supplements to the Theory of Dreams (Ergänzungen zur Traumlehre), (1920), *SE XVIII*, pp. 4-5.

FREUD, S., Jenseits des Lustprinzips, (1920), *GW XIII*, pp. 1-69.

FREUD, S., Massenpsychologie und Ich-Analyse, (1921), *GW XIII*, pp. 71-161.

FREUD, S., Nachschrift zur Analyse des kleinen Hans, (1922c), *GW XIII*, pp. 431-432 (Postscriptum bij de analyse van de kleine Hans, *Nederlandse Editie*, Ziektegeschiedenissen 1, Meppel-Amsterdam, Boom, 1979, pp. 160-161).

FREUD, S., Das Medusenhaupt, (1922), *GW XVII*, pp. 47-48.

FREUD, S., "Psychoanalyse" und "Libido Theorie", (1923), *GW XIII*, pp. 211-233.

FREUD, S., Das Ich und das Es, (1923), *GW XIII*, pp. 235-289.

FREUD, S., Eine Teufelsneurose in siebzehnten Jahrhundert, (1923), *GW XIII*, pp. 315-353.

FREUD, S., Die infantile Genitalorganisation, (1923), *GW XIII*, pp. 291-298.

FREUD, S., Der Untergang des Oedipuskomplexes, (1924), *GW XIII*, pp. 393-402.

FREUD, S., Kurzer Abriss der Psychoanalyse, (1924), *GW XIII*, pp. 405-427.

FREUD, S., Selbstdarstellung, (1925), *GW XIV*, pp. 33-96.

FREUD, S., Die Verneinung, (1925), *GW XIV*, pp. 9-15.

FREUD, S., Einige psychische Folgen des anatomischen Geschlechtsunterschieds, (1925), *GW XIV*, pp. 17-30.

FREUD, S., Hemmung, Symptom und Angst, (1926), *GW XIV*, pp. 111-205.

FREUD, S., Die Frage der Laienanalyse, (1926), *GW XIV*, pp. 207-286.

FREUD, S., Nachwort zur "Frage der Laienanalyse", (1927), *GW XIV*, pp. 287-296.

FREUD, S., Die Zukunft einer Illusion, (1927), *GW XIV*, pp. 323-380.

FREUD, S., Fetischismus, (1927), *GW XIV*, pp. 309-314.

FREUD, S., Dostojewski und die Vaternötung, (1928), *GW XIV*, pp. 397-418.

FREUD, S., Brief an Maxime Leroy. Ueber einen Traum des Cartesius, Ueber Traume und Traumdeutungen, Fischer Taschenbücher, 1971, p. 113-115 (*GW XIV*, pp. 558-560 - *SE XXI*, pp. 203-205).

FREUD, S., Ueber die weibliche Sexualität, (1931), *GW XIV*, pp. 515-537.

FREUD, S., Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse, (1933), *GW XV*, pp. 1-197.

FREUD, S., Thomas Mann zum 60. Geburtstag, (1935), *GW XVI*, p. 249.

FREUD, S., Eine Erinnerungsstörung auf der Akropolis, (1936), GW XVI, pp. 250-257.

FREUD, S., Die endliche und die unendliche Analyse, (1937), GW XVI, pp. 59-99.

FREUD, S., Konstruktionen in der Analyse, (1937), GW XVI, pp. 43-56.

FREUD, S., Der Mann Moses und die monotheistische Religion, (1937), GW XVI, pp. 103-246.

FREUD, S., Abriss der Psychoanalyse, (1938), GW XVII, pp. 63-138.

FREUD, S., Die Ichspaltung im Abwehrvorgang, (1938), GW XVII, pp. 57-62.

FREUD, S., *Briefe 1873-1939*, Frankfurt am Main, Fischer, 1960.

FREUD, S., *Aus den Anfängen der Psychoanalyse. Briefe an Wilhelm Fliess, Abhandlungen und Notizen aus den Jahren 1887-1902*, (1950), Hrsg. M. Bonaparte, A. Freud und E. Kris, Frankfurt am Main, Fischer, 1975.

FREUD, S., *Briefe an Wilhelm Fliess, 1887-1904*, ungekürzte Ausgabe, Hrsg. J.-M. Masson, Frankfurt am Main, Fischer, 1986.

FREUD, S., *La naissance de la psychanalyse. Lettres à Fliess, notes et plans (1887-1904)*, traduction A. Berman, Paris, PUF, 1969.

FREUD, S. & K. ABRAHAM, *Briefe 1907-1926*, Frankfurt am Main, Fischer, 1965.

FREUD, S. & C. G. JUNG, *Briefwechsel*, Frankfurt am Main, Fischer, 1974.

FREUD, S. & O. PFISTER, *Briefe 1909-1939*, Frankfurt am Main, Fischer, 1963.

GARDINER, M. (Hrsg.), *Der Wolfsmann vom Wolfsmann. Sigmund Freuds berühmtester Fall. Erinnerungen, Berichten, Diagnosen*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbücher, 1982.

GIDE, A., *Ainsi soit-il ou les jeux sont faits*, Paris, Gallimard, 1952.

GIRAUDOUX, J., *Ondine*, Paris, Grasset, 1939.

GITELSON, M., The emotional position of the analyst in the psychoanalytic situation, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1952, 33, pp. 1-10.

GITELSON, M., Therapeutic problems in the analysis of the normal candidate, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1954, 35, pp. 174-183.

GRAF, M., Reminiscences of Professor Sigmund Freud, *The Psychoanalytic Quarterly*, 1942, 11, pp. 465-476.

GREEN, A., L'objet (a) de Lacan, *Cahiers pour l'analyse*, 1965, 3, pp. 16-37.

GREENACRE, P., General problems of acting-out, *The psychoanalytic Quarterly*, 1950, 19, pp. 455-467.

GREENACRE, P., Problems of overidealisation of the analyst and analysis : their manifestations in transference and countertransference relationship, *The Psychoanalytic Study of the Child*, 1966, 21, pp. 193-212.

GRINSTEIN, A., *The index of psychoanalytical writings*, New York, IUP, 1956, 14 vols.

GRINSTEIN, A., *Sigmund Freud's Dreams*, New York, IUP, 1968.

GROTE NEDERLANDSE LAROUSSE ENCYCLOPEDIE, Hasselt, Heidelberg-Orbis, 1976, 25 vols.

HAWELKA, P., *S. Freud. L'homme aux rats. Journal d'une analyse*, PUF, Paris, 1974.

HEIMANN, P., On counter-transference, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1950, 31, pp. 81-84.

HERGE, *Kuifje in Afrika*, (1931), Tournai-Dronten, Castermann, 1980.

HERGE, *Kuifje in Tibet*, Tournai-Dronten, Castermann, 1960.

HERMANS, W.F., *Boze Brieven van Bijkaart*, Amsterdam, Bezige Bij, 1978

- HOFFMAN, E.T.A., *Der Sandmann*, (1816), Stuttgart, Reclam, 1969.
- ISRAEL, L., *Hysterie, sekse en de geneesheer*, (1976), vertaling P. Verhaeghe, Leuven-Amersfoort, Acco, Medusa, 1, 1984.
- JENTSCH, E., Zur Psychologie des Unheimlichen, *Psychiatrisch Neurologische Wochenschrift*, 1906, 22-23, pp. 195-198 en 303-205.
- JONCKHEERE, L., Les affects dans le rêve (Compte-rendu de table ronde), *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 111-114.
- JONCKHEERE, L., Les affects dans le rêve. Le rêve d'Irma, *Quarto*, 1986, 25, pp. 29-31.
- JONES, E., *Sigmund Freud. Life and Work*, (1953), London, Hogarth Press, 1980, 3 vols.
- JONES, E., The relation between the anxiety neurosis and anxiety hysteria, *Papers on Psychoanalysis*, London, Baillière, Tindall & Co, 1920, 2nd. enlarged ed., pp. 500-507.
- JONES, E., *On the nightmare*, (1951), New York, Liveright, 1971.
- JOYCE, J., *Ulysses*, (1922), London, Penguin, 1969.
- JUNG, C.G., *Herinneringen, dromen, gedachten*, (1961), Rotterdam, Lemniscaat, 1976.
- KABCENELL, R., On countertransference, *The Psychoanalytic Study of the Child*, 1974, 29, pp. 27-34.
- KAFKA, F., *Sämtliche Erzählungen*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbücher, 1979.
- KAFKA, F., *Der Prozess*, (1915), Frankfurt am Main, Fischer Taschenbücher, 1960.
- KAFKA, F., *Brief an den Vater*, (1919), Frankfurt am Main, Fischer Taschenbücher, 1975.

KANZER, M., Sigmund and Alexander Freud on the Acropolis, *Freud and his selfanalysis*, New York - London, Aaronson, 1979, pp. 259-284.

KANZER, M., Freud and his literary doubles, *Freud and his selfanalysis*, New York - London, Aaronson, 1979, pp. 285-296.

KERNBERG, O., The concept of counter-transference, (1965), *Borderline conditions and pathological narcissism*, New York - London, Aaronson, 1975, pp. 49-67.

KERNBERG, O., Borderline personality organisation, *The Journal of the American Psychoanalytic Association*, 1967, 15, pp. 641-685.

KERNBERG, O., Transference and counter-transference in borderline patients, *Objectrelations theory and clinical psychoanalysis*, New York - London, Aaronson, 1976, pp. 161-183.

KLEIN, M., *Envy and gratitude*, London, Hogarth Press, 1975.

KLEINE PAULY, *Lexikon der Antike*, München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1979, 5 Bde.

KLOTZ, J.-P., Devenir psychanalytique, *Ornicar?*, 1985, 33, pp. 20-26.

KNIGHT, R., Borderline states, LÖWENSTEIN, H., *Drive, affects, behavior*, New York, IUP, 1953, pp. 203-215.

KOLSTEREN, A., *Vreemde Woordenboek*, Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, Prisma 132, 1981.

KRESS-ROSEN, N., Difficultés des théories de l'angoisse chez Freud, *Littoral*, 1981, 1, pp. 63-74.

KUHN, T.S., *De structuur van wetenschappelijke revoluties*, (1970), Boom, Meppel, 1972.

KUMIN, I., Erotic horror : desire and resistance in the psychoanalytic situation, *The International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy*, 1985-1986, 11, pp. 3-20.

KUSNIEREK, M., Des affects lacaniens ? (Compte-rendu de table ronde), *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 99-101.

LACAN, J., Au-delà du principe de réalité, (1936), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 73-92.

LACAN, J., Propos sur la causalité psychique, (1946), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 151-194.

LACAN, J., Le stade du miroir comme formateur de la fonction du je telle qu'elle nous est révélée dans l'expérience psychanalytique, (1949), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 93-100.

LACAN, J., Intervention sur l'exposé de M. Bouvet "Incidences thérapeutiques de la prise de conscience de l'envie de pénis dans des cas de névrose obsessionnelle féminine", *Revue Française de Psychanalyse*, 1949, 4, pp. 571-572.

LACAN, J., Intervention sur le transfert, (1951), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 215-226.

LACAN, J., Le mythe individuel du névrosé ou Poésie et Vérité dans la névrose, (1953), *Ornicar?*, 1979, 17/18, pp. 289-307 (vert. door J. Quackelbeen, De individuele mythe van de neuroticus of poëzie en waarheid in de neurose, *Kultuurleven*, 49, 1982, 1, pp. 20-35).

LACAN, J., Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse, (1953), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 229-322.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre I, Les écrits techniques de Freud*, 1953-1954, Paris, Seuil, 1975.

LACAN, J., Variantes de la cure-type, (1954), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 323-362.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre II, Le moi dans la théorie de Freud et dans la technique de la psychanalyse*, 1954-1955, Paris, Seuil, 1978.

LACAN, J., La chose freudienne ou sens du retour à Freud en psychanalyse, (1955), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 406-436.

LACAN, J., Intervention sur l'exposé de C. Lévi-Strauss "Sur les rapports entre la mythologie et le rituel", *Bulletin de la Société Française de Philosophie*, 1956, 3, pp. 113-119.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre III, Les psychoses*, 1955-1956, Paris, Seuil, 1981.

LACAN, J., Situation de la psychanalyse et formation du psychanalyste en 1956, (1956), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 459-491.

LACAN, J., La psychanalyse et son enseignement, (1957), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 437-458.

LACAN, J., L'instance de la lettre dans l'inconscient ou la raison depuis Freud, (1957), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 493-528.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre IV, La relation d'objet et les structures freudiennes*, 1956-1957, onuitgegeven.

LACAN, J., D'une question préliminaire à tout traitement possible de la psychose, (1957), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 531-583.

LACAN, J., Jeunesse de Gide ou la lettre et le désir, (1958), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 531-583.

LACAN, J., Die Bedeutung des Phallus (La signification du phallus), (1958), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 685-695.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre V, Les formations de l'inconscient*, 1957-1958, onuitgegeven.

LACAN, J., La direction de la cure et les principes de son pouvoir, (1958), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 585-645.

LACAN, J., Remarques sur le rapport de Daniel Lagache "Psychanalyse et structure de la personnalité", (1958), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 647-684.

LACAN, J., A la mémoire d'Ernest Jones : sur sa théorie du symbolisme, (1959), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 697-717.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre VI, Le désir et son interprétation*, 1958-1959, onuitgeven (Compte-rendu de J.B. Pontalis (agréé par Lacan), *Bulletin de Psychologie*, 13, 1959-1960, 5, pp. 263-272 en n. 6, pp. 329-335).

LACAN, J., Compte rendu avec interpolations du Séminaire de l'éthique, 1959-1960, *Ornicar?*, 1984, 28, pp. 7-18.

LACAN, J., Ethique de la Psychanalyse - La Psychanalyse est-elle constituante pour une éthique que serait celle que notre temps nécessite?, *Quarto*, 1982, 6, pp. 5-24.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre VII, L'éthique de la psychanalyse*, 1959-1960, Paris, Seuil, 1986.

LACAN, J., Propos directifs pour un Congrès sur la sexualité féminine, (1960), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 725-736.

LACAN, J., Subversion du sujet et dialectique du désir dans l'inconscient freudien, (1960), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 793-827.

LACAN, J., Position de l'inconscient, (1960), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 829-850.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre VIII, Le transfert (dans sa disparité subjective)*, 1960-1961, onuitgeven.

LACAN, J., Kant avec Sade, (1962), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 765-790.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre IX, L'identification*, 1961-1962, onuitgeven.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre X, L'angoisse*, 1962-1963, onuitgeven.

LACAN, J., Du Trieb de Freud et du désir du psychanalyste, (1964), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 851-851.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XI, Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*, 1964, Paris, Seuil, 1973.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XII, Problèmes cruciaux pour la psychanalyse*, 1964-1965, onuitgeven.

LACAN, J., La science et la vérité, (1965), *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 855-877.

LACAN, J., Intervention au Collège de Médecine sur "La place de la psychanalyse dans le médecine, *Cahiers du Collège de Médecine*, 1966, 12, pp. 761-774.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XIII, L'objet de la psychanalyse*, 1965-1966, onuitgegeven.

LACAN, J., Présentation de la suite, *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 41-44.

LACAN, J., Parenthèse des parenthèses, *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 54-61.

LACAN, J., De nos antécédents, *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 65-72.

LACAN, J., D'un dessein, *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 363-367.

LACAN, J., D'un syllabaire après coup, *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 717-724.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XIV, La logique du fantasme*, 1966-1967, onuitgegeven.

LACAN, J., Proposition du 9 Octobre 1967 (première version), *Analytica*, 1978, 8, pp. 3-26.

LACAN, J., Proposition du 9 Octobre 1967 sur le psychanalyste de l'Ecole, *Scilicet*, 1986, 1, pp. 14-30.

LACAN, J., Discours de clôture des Journées sur les psychoses chez l'enfant, (1967), *Quarto*, 1984, 15, pp. 27-32.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XV, L'acte psychanalytique*, 1967-1968, onuitgegeven.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XVI, D'un Autre à l'autre*, 1968-1969, onuitgegeven.

LACAN, J., Compte rendu Le Séminaire Livre XV, L'acte analytique, *Ornicar?*, 1984, 29, pp. 18-25.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XVII, L'envers de la psychanalyse*, 1969-1970, onuitgegeven.

LACAN, J., Radiophonie, *Scilicet*, 1970, 2-3, pp. 55-99.

LACAN, J., Intervention sur l'exposé de S. Leclaire "L'objet a dans la cure", *Lettres de L'Ecole Freudienne*, 1972, 9, pp. 445-450.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XVIII, D'un discours que ne serait pas du semblant*, 1970-1971, onuitgegeven.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XIX, Ou pire*, 1971-1972, onuitgegeven.

LACAN, J., *Le savoir du psychanalyste, Exposés faits à l'hôpital Sainte-Anne au cours de 1971-1972*, onuitgegeven.

LACAN, J., L'étourdit, *Scilicet*, 1973, 4, pp. 5-52.

LACAN, J., Jacques Lacan à Louvain, (1972), *Quarto*, 1981, 3, pp. 5-20.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XX, Encore*, 1972-1973, Paris, Seuil, 1975.

LACAN, J., *Télévision*, Paris, Seuil, 1973.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XXI, Les non-dupes-errent*, 1973-1974, onuitgegeven.

LACAN, J., La troisième, *Lettres de l'Ecole freudienne*, 1975, 16, pp. 177-203.

LACAN, J., Réponse de Lacan à M. Ritter, *Lettres de l'Ecole freudienne*, 1976, 18, pp. 35-37.

LACAN, J., Discours de clôture des Journées de l'Ecole Freudienne de Paris, *Lettres de l'Ecole freudienne*, 1976, 18, pp. 263-270.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XXII, R.S.I.*, 1974-1975, onuitgegeven.

LACAN, J., Conférences et entretiens dans les universités nord-américaines, *Scilicet, Revue de l'Ecole freudienne de Paris*, 1975, 6-7, pp. 7-37.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XXIII, Le sinthome*, 1975-1976, onuitgegeven.

LACAN, J., Intervention sur l'exposé de M. Ritter "A propos de l'angoisse dans la cure", *Lettres de l'Ecole freudienne*, 1977, 21, p. 89.

LACAN, J., Ouverture de la Section Clinique, *Ornicar?*, 1977, 9, pp. 7-14.

LACAN, J., Propos sur l'hystérie, *Quarto*, 1981, 2, p. 5.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XXIV, L'insu que sait de l'une bévute s'aile à mourre*, 1976-1977, onuitgegeven.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XXV, Le moment de conclure*, 1977-1978, onuitgegeven.

LACAN, J., *Le Séminaire Livre XXVII, La dissolution*, 1979-1980, onuitgegeven.

LAFORGUE, R., Ueber die Erotisierung der Angst, *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*, 1930, 16, pp. 420-442.

LAISTNER, L., *Das Rätsel der Sphinx. Grundzüge einer Mythenforschung*, Berlin, Hertz, 1889, 2 Bde.

LALANDE, R., *Vocabulaire technique et critique de la Philosophie*, Paris, PUF, 1972.

LAPLANCHE, J. & J.-B. PONTALIS, *Vocabulaire de la Psychanalyse*, Paris, PUF, 1967.

LAURENT, E., Affect, signe, certitude, *Actes de L'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 12-14.

LEBOVICI, R., Perversion sexuelle transitoire au cours d'un traitement psychanalytique, *Bulletin d'Activités de l'Association des Psychanalystes de Belgique*, 1986, 25, pp. 1-16.

LEFORT, R., Le cas de Robert (1954), LACAN, J., *Le Séminaire Livre I, Les écrits techniques de Freud*, 1953-1954, Paris, Seuil, 1975, pp. 107-117.

LE GAUFEY, G., Le lieu-dit (l'objet dans la phobie), *Littoral*, 1, 1981, pp. 37-61.

LEVI-STRAUSS, C., L'efficacité symbolique (1949), *Anthropologie structurale*, Paris, Plon, 1958, pp. 205-226.

LEVI-STRAUSS, C., La structure des mythes (1955), *Anthropologie structurale*, Paris, Plon, 1958, pp. 227-255.

LIDDELL, H.G. & R. SCOTT, *A Greek-English Lexikon*, Oxford, Clarendon, 1983.

LIPTON, S., The advantages of Freud's technique as shown in his analysis of the Rat man, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1977, 58, pp. 225-273.

LITTLE, M., Counter-transference and the patient's response to it, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1951, 32, pp. 32-40.

LITTLE, M., R - the analyst's total response to his patient's needs, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1957, 38, pp. 240-254.

LOEWENFELD, L., Ueber die Verknüpfung neurasthenischer und hysterischer Symptome in Anfallsform, nebst Bemerkungen über die Freudsche Angstneurose, *Münchener Medicinische Wochenschrift*, 1895, 42, pp. 282-285.

LORENZ, K., *De weerzijde van de spiegel. Over de evolutie van de menselijke kennis*, (1973), Amsterdam, Ploegsma, 1975.

LOW, B., The psychological compensations of the analyst, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1935, 16, pp. 1-8.

LUKACHER, N., Primal scenes : Freud and the Wolfman, *Literature, Philosophy, Psychoanalysis*, Ithaca-London, Cornell University Press, 1986, pp. 136-167.

MACK BRUNSWICK, R., Ein Nachtrag zu Freuds "Geschichte einer infantilen Neurose", (1929), GARDINER, M., *Der Wolfsmann vom Wolfsmann*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbücher, 1982, pp. 297-376.

MAGERMAN, A., Mei, A. VAN WILDERODE, *Het Groot Jaargetijdenboek*, Orion, Brugge, 1975, p. 167.

MALENGREAU, P., Angoisse et acte, *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 33-35.

MALENGREAU, P., Intervention sur l'exposé de S. André "A propos de l'Unheimliche", *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, p. 80.

MALEVAL, J.-C., *Folies hystériques et psychoses dissociatives*, Paris, Payot, 1981.

MASSON, J.-M., "Gespräche mit dem Wolfsmann" by Karin Obholzer, *The International Review of Psycho-analysis*, 1982, 9, pp. 116-119.

MASSON, J.-M., *The assault on truth. Freud's suppression of the seduction theory*, (1884), London, Penguin, 1985.

MENARD, A., Dépression et entrée en analyse, *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 59-61.

MILLER, D., Les trois transferts, *Ornicar?*, 1985, 33, pp. 31-36.

MILLER, J.-A., La suture. Eléments de la logique du signifiant, *Cahiers pour l'analyse*, 1966, 1-2, pp. 37-49.

MILLER, J.-A., Index raisonné des concepts majeurs, J. LACAN, *Ecrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 893-902.

MILLER, J.-A., Intervention, (31-11-1966), J. LACAN, *Le Séminaire, Livre XIV, La logique du fantasme*, 1966-1967 (onuitgegeven).

MILLER, J.-A., Problèmes cliniques pour la psychanalyse, *Quarto*, 1981, 1, pp. 31-43.

MILLER, J.-A., C.S.T., *Ornicar?*, 1984, 29, pp. 142-147.

MILLER, J.-A., *Séminaire Du Symptôme au fantasme et retour*, 1982-1983, onuitgegeven.

MILLER, J.-A., Schizophrénie et paranoïa, *Quarto*, 1983, 20, pp. 18-38.

MILLER, J.-A., Pas de clinique sans éthique, *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1983, 5, pp. 65-68.

MILLER, J.-A., *La psychanalyse aujourd'hui*, (02-03-1984), onuitgegeven.

MILLER, J.-A., *Entretien sur le Séminaire avec François Ansermet*, Paris, Seuil-Navarin, 1985.

MILLER, J.-A., A propos des affects et de l'angoisse dans l'expérience psychanalytique, *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 119-125.

MILLER, J.-A., De vierledige structuren in het onderwijs van Jacques Lacan, *Psychoanalytische Perspektieven*, 1986, 8, pp. 23-44.

MISHIMA, Y., *The sailor who fell from grace with the sea*, (1963), Harmondsworth, Penguin, 1982.

MISHIMA, Y., *Bekentenissen van een gemaskerde*, (1949), Amsterdam, Meulenhof, 1965.

MONEY-KYRLE, R., Normal counter-transference and some of its deviations, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1956, 37, pp. 360-366.

MULISCH, H., *Voer voor psychologen*, Amsterdam, Bezige Bij, 1961.

NABOKOV, V., *Lolita*, (1955), Harmondsworth, Penguin, 1980.

NIETZSCHE, F., Die fröhliche Wissenschaft, (1882), *Werke II*, Hrsg. K. Schlechta, Frankfurt am Main - Berlin - Wien, Ullstein, 1976, pp. 281-548.

NIETZSCHE, F., Also sprach Zarathustra, (1883-1885), *Werke II*, Hrsg. K. Schlechta, Frankfurt am Main - Berlin - Wien, Ullstein, 1976, pp. 548-835.

NIEUWE TESTAMENT VAN ONZE HEER JEZUS CHRISTUS, Willibrord vertaling, Katholieke Bijbelstichting Boxtel, Brugge, Desclée De Brouwer, 1966.

NUNBERG, H., *The principles of Psychoanalysis. Their applications to the neuroses*, New York, IUP, 1955.

OBHOLZER, K., *Gespräche mit dem Wolfsmann. Eine Psychoanalyse und die Folgen*, Rembek bei Hamburg, Rowohlt, 1980.

ORWELL, G., *Nineteen Eighty-Four*, (1949), Harmondsworth, Penguin, 1984.

OUDE TESTAMENT, Katholieke Bijbelstichting Boxtel, Brugge, Desclée De Brouwer, 1970, 5 vols.

PLATO, Het Symposium, *Verzameld Werk*, I, vertaling X. De Win, Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel, 1965, pp. 849-927.

PORGE, E., Du déplacement au symptôme phobique, *Littoral*, 1981, 1, pp. 21-35.

PORTILLO, R., Ana entre deux signifiants, *Ornicar?*, 1985, 33, pp. 26-30.

QUACKELBEEN, J. (Ed.), Schreber-dokumenten I, *Psychoanalytische Perspektieven*, 1981, 1.

QUACKELBEEN, J., Hommage aan Jacques Lacan. De radicale vernieuwer van de psychoanalyse (1901-1981), *Kultuurleven*, 1982, 49, pp. 36-45.

QUACKELBEEN, J. (Ed.), Nieuwe teksten van Paul Schreber, *Psychoanalytische Perspektieven*, 1983, n. 3, 138 pp.

QUACKELBEEN, J., Schreber. Notes sur les rimes à sa mère, *Ornicar?*, 1984, n. 28, pp. 32-35.

QUACKELBEEN, J., H. ISRAELS & D. DEVREESE, *Schreber inédit*, Seuil, Paris, 1986.

QUACKELBEEN, J., In de galerie van Freud : Arnold Böcklin, *Rondzend-brief uit het Freudiaanse veld*, 1986, pp. 5-33.

QUACKELBEEN, J. & P. VERHAEGHE, Over alle discoursopvattingen heen : een formalisatie. De preliminaire vraagstelling door Lacan en zijn antwoord met de vier discours, *Psychoanalytische Perspektieven*, 1984, 6, pp. 59-81.

QUACKELBEEN, J., De blik als object (a) : naar aanleiding van de Ambassadeurs van Holbein, *Psychoanalytische Perspektieven*, 1984, 4-5, pp. 71-94.

QUACKELBEEN, J., Inleidingstoespraak "Psychoanalyse en onbehagen in de Cultuur. Grenzen aan de remedies", *Pegasos*, Reeks bij de Psychoanalytische Perspektieven, 1, Gent, RUG, 1987, pp. 13-15.

REICH, A., On counter-transference, *The International Journal of Psychoanalysis*, 32, 1951, pp. 5-31.

REIK, T., *Der Ueberraschte Psychologe. Ueber Erraten und Verstehen Unbewusster Vorgänge*, Leiden, Sijthoff's Uitgevers Maatschappij, 1935.

RENIK, O., Countertransference in theory and practice, *The Journal of the American Psychoanalytic Association*, 1986, 34, pp. 699-708.

REVE, G.K., *De Avonden*, (1949), Amsterdam, Bezige Bij, 1972.

REVE, G.K., *Nader tot U*, Amsterdam, Van Oorschot, 1969.

RICHIR, L., Een benadering van het concept genot bij Freud, *Psychoanalytische Perspektieven*, 1985, 7, pp. 23-29.

RITTER, M., A propos de l'angoisse dans la cure, *Lettres de l'Ecole freudienne de Paris*, 1977, 21, pp. 83-91.

RITTER, M., Sur le rêve, *Lettres de l'Ecole freudienne de Paris*, 1976, 18, pp. 13-21.

ROBERT, M., *La révolution psychanalytique. La vie et l'oeuvre de Freud*, Paris, Payot, 1964, 2 tomes.

ROLAND HOLST, A., *Voorbij de wegen*, (1920), Bussum, Agathon, 1978.

ROSENFELD, E., Dream and vision. Some remarks on Freud's Egyptian Bird Dream, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1956, 37, pp. 97-105.

ROUDINESCO, E., *La bataille de cent ans. Histoire de la psychanalyse en France*, Paris, Seuil, 1966, 2 tomes.

RUEMKE, H., *Psychiatrie*, (1954-1967), Amsterdam-Haarlem, Scheltema & Holkema, 1971, 3 vols.

RUESH, J. & PRESTWOOD, R., Anxiety. Its initiation, communication and interpersonal management, *Archives of Neurology and Psychiatry*, 1949, 62, pp. 527-550.

SCHNURMANN, A., Observations of a phobia, *The Psychoanalytic Study of the Child*, 1949, 3-4, pp. 253-270.

SCHMITT, J.-L., L'angoisse et la formalisation du (a) dans la fonction de manque, *Lettres de l'Ecole freudienne de Paris*, 1977, 21, pp. 102-106.

SCHOPENHAUER, A., *Er is geen vrouw die deugt*, (1851), Gekozen, vertaald en van een nawoord voorzien door W. Raven, Amsterdam, Arbeiderspers, 1974.

SCHREIBER, C., Poire d'angoisse en début d'analyse, *Ornicar?*, 1985, 33, pp. 43-47.

SCHUR, M., *La mort dans la vie de Freud*, (1966), Paris, Gallimard, 1975.

SCHUR, M., Some additional day residues of the Specimen Dream of Psychoanalysis, (1966), M. KANZER, *Freud and his Selfanalysis*, London - New York, Aaronson, 1979, pp. 87-116.

SCHUR, M., The background of Freud's "Disturbance" on the Acropolis, M. KANZER, *Freud and his Selfanalysis*, London - New York, Aaronson, 1979, pp. 117-134.

SCHUR, M., The ego in anxiety, R. LÖWENSTEIN, *Drives, affects, behavior*, New York, IUP, 1953, pp. 67-103.

SCHWAB, G., *Griekse mythen en sagen*, Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, Prisma 189, 1973.

SEIDENBERG, H., Predicting the onset of psychosis by a nightmare of death, *Psychiatry*, 1958, 21, pp. 225-226.

SHAKESPEARE, W., The merchant of Venice, (1596-1597), *The Complete Works*, London-New York-Sydney-Toronto, Spring Books, 1976, pp. 185-208.

SHAKESPEARE, W., Hamlet, Prince of Denmark, (1599-1600), *The Complete Works*, London-New York-Sydney-Toronto, 1976, pp. 945-980.

SILVESTRE, D., La phobie chez Freud. 1895-1909, *Ornicar?*, 1980, 20-21, pp. 106-114.

SILVESTRE, M., La névrose infantile selon Freud, *Demain la Psychanalyse*, Paris, Seuil-Navarin, 1987, pp. 200-211.

SOLANO, L., Un obsessionnel, une psychotique, *Ornicar?*, 1985, 33, pp. 37-42.

ROUDINESCO, E., *La bataille de cent ans. Histoire de la psychanalyse en France, Tome 2 : 1925-1985*, Paris, Seuil, 1986, 773 pp.

STRACHEY, J., The nature of therapeutic action in psycho-analysis, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1934, 15, pp. 127-159.

STRACHEY, J., Freud' views on phobias, *SE I*, appendix, pp. 83-84.

STROEKEN, H., *Freud en zijn patiënten*, (1985), Amsterdam, Muntinga Rainbow pockets, 1986.

SZAFRAN, W., Psychoanalyse en onbehagen in de cultuur : grenzen aan de remedies, *Pegasos*, Reeks bij de Psychoanalytische Perspektieven, 1, Gent, RUG, 1987.

TAUSK, V., Ueber die Entstehung des "Beeinflussungsapparates" in der Schizophrenie, *Zeitschrift für Aerztliche Psychoanalyse*, 1919, 5, pp. 1-3.

THIS, B., Intervention sur l'exposé de H. Castanet "Affect, pulsion, transfert", *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, p. 52.

TOWER, L., Countertransference, *The Journal of the American Psychoanalytical Association*, 1956, 4, pp. 224-255.

TYSON, P., The gender of the analyst : in relation to transference and countertransference manifestations in pre-latency children, *The Psychoanalytic Study of the Child*, 1980, 35, pp. 321-340.

VAN DALE, *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*, Utrecht-Antwerpen, van Dale Lexicografie, 1984, elfde herziene druk, 3 vols.

VAN HOORDE, H., *Psychose, psychoses, psychotiques*, (19-12-1986), onuitgegeven.

VAN OSTAYEN, P., Bezette stad. Nagelaten gedichten, *Verzameld werk*, Poëzie 2, Den Haag-Antwerpen, Bakker-Daamen & Devries-Brouwers, 1963.

VERHAEGHIE, P., L'angoisse de castration ou la castration de l'angoisse, *Actes de l'Ecole de la Cause freudienne*, 1986, 10, pp. 25-27.

VERHAEGHIE, P., *Tussen hysterie en vrouw. Een weg door honderd jaar psychoanalyse*, Leuven, Acco, Medusa, 1987 (*Van Freuds hysterica tot Lacans De Vrouw. Honderd jaar psychoanalyse*, Doctoraatsverhandeling Faculteit Psychologische en Pedagogische Wetenschappen, Promotor Prof. Dr. J. Quackelbeen, RUG, 1985).

WACHSBERGER, H., Fonction des entretiens préliminaires, *Ornicar?*, 1985, 33, pp. 15-20.

WEBER, S., *Rückkehr zu Freud. Jacques Lacans Ent-stellung der Psychoanalyse*, FrankfurtamMain-Berlin-Wien, Ullstein, 1978.

WEBER, S., Der Hexenbrief, D. HOMBACH (Hrsg.), *Zeta O2/ mit Lacan*, Berlin, Rotation, pp. 47-58.

WILDE, O., De profundis. Epistola : in carcere et vinculis, (1897), *De profundis and other writings*, Harmondsworth, Penguin, 1973, pp. 89-211.

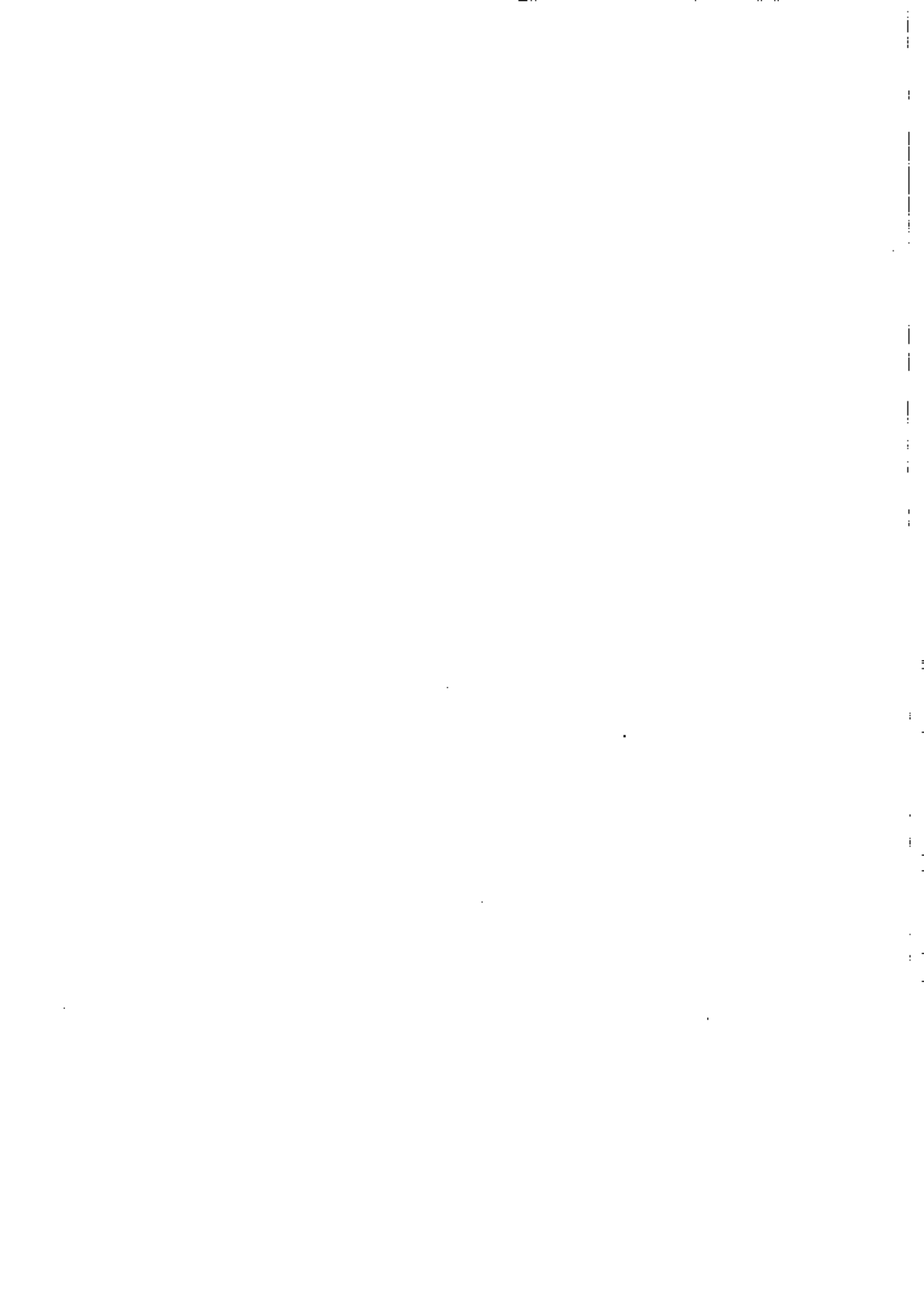
WINNICOTT, D.W., Hate in the counter-transference, *The International Journal of Psycho-analysis*, 1942, 30, pp. 69-74.

WINNICOTT, D.W., Counter-transference, *The British Journal of Medical Psychology*, 1960, 33, pp. 17-21.

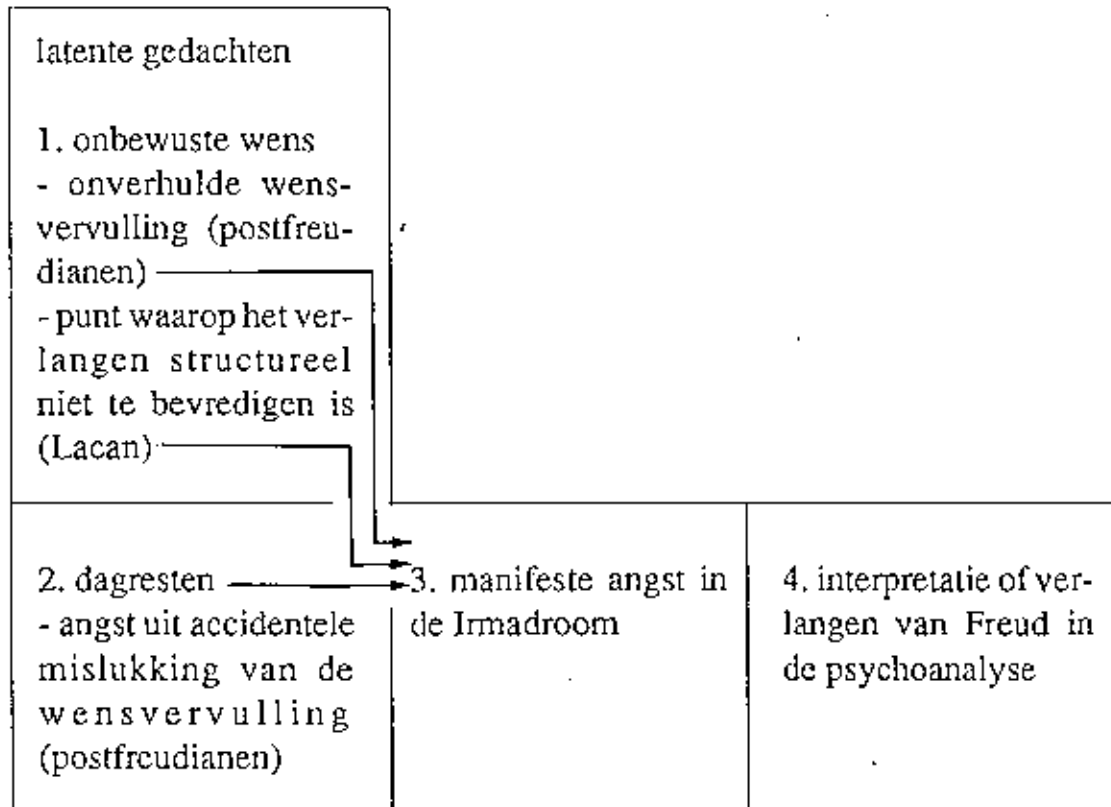
BIBLIOGRAPHIE

ZWEIG, S., Vierundzwanzig Stunden aus dem Leben einer Frau, (1927), *Phantastische Nacht*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbücher, 1954, pp. 124-196.

FIGURE

FIGUUR 1
DEEL EEN, p. 11

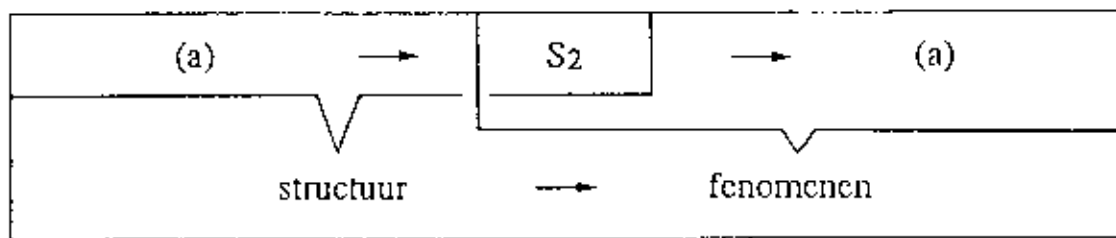
FIGUUR 2
DEEL EEN, p. 33

i(a) : lichaamsbeeld	a : een fout in het lichaamsbeeld laat het reële van het gedeseksualiseerde lichaam verschijnen ...	... wat het symbolische poogt te repareren door het imaginair te overspoelen
identificatie	→ fantasma	→ symptoom

FIGUUR 3
DEEL EEN, p. 33

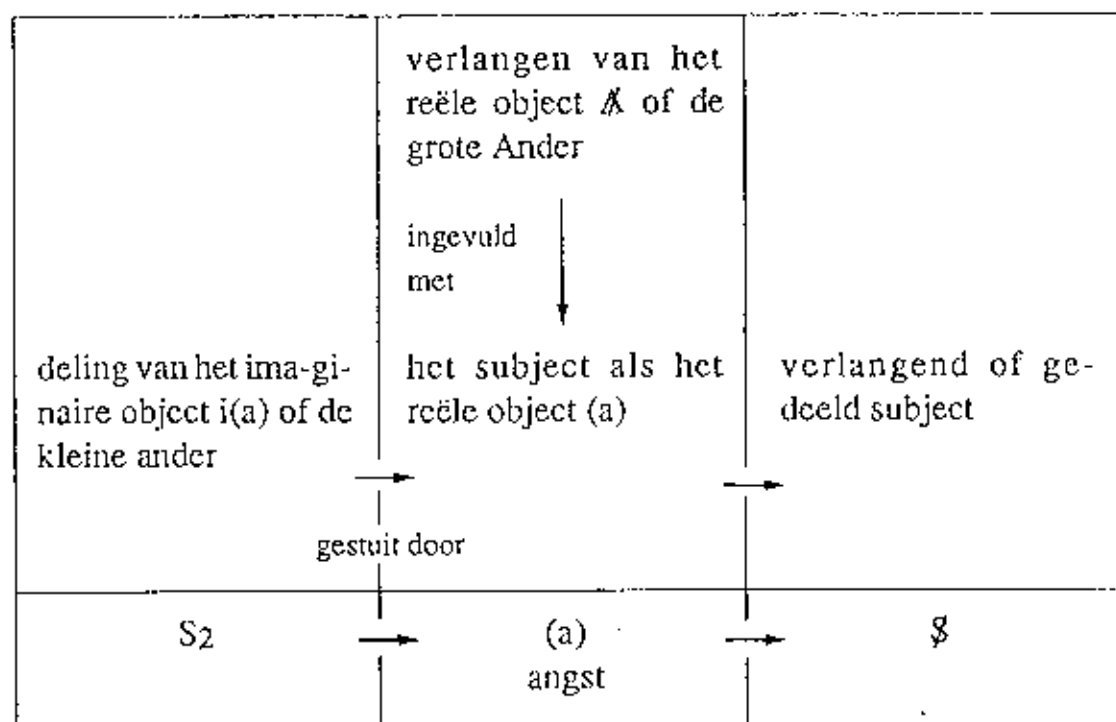
identificatie		fantasma		symptoom
I	$\rightarrow$	R	$\rightarrow$	S
S ₂	$\rightarrow$	a - β	$\rightarrow$	S ₁

FIGUUR 4
DEEL EEN, p. 36

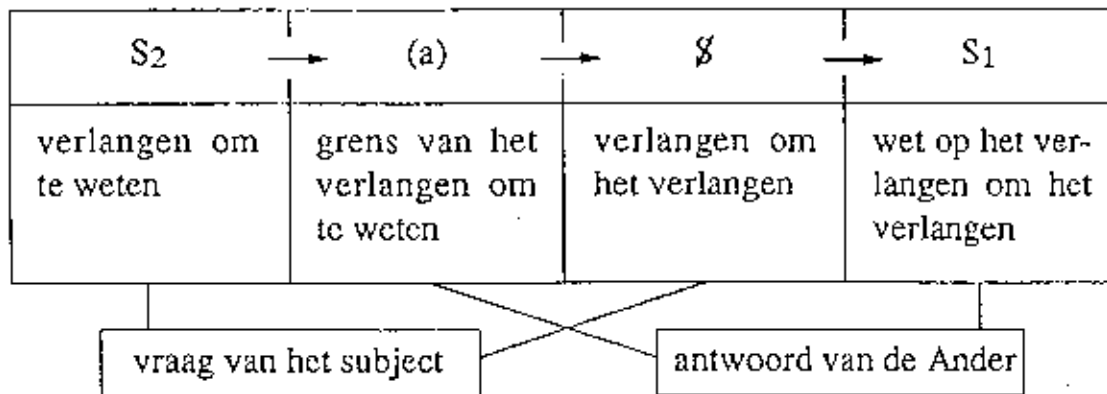

$$\frac{\mathfrak{g}(4)}{a(3)} \quad \xrightarrow{\quad} \quad \frac{S_1(5)}{S_2(1)}$$

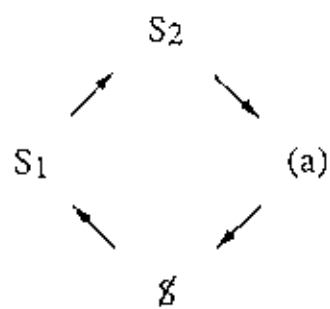
FIGUUR 6
DEEL EEN, p. 53

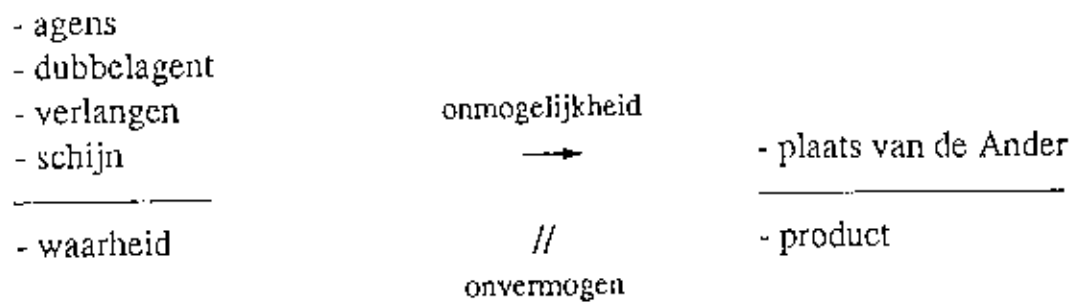
FIGUUR 7
DEEL EEN, p. 54

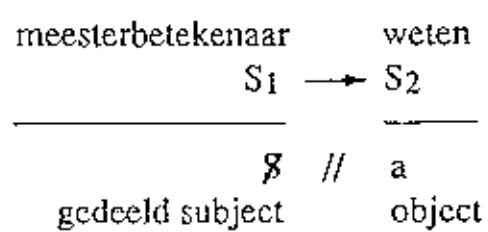

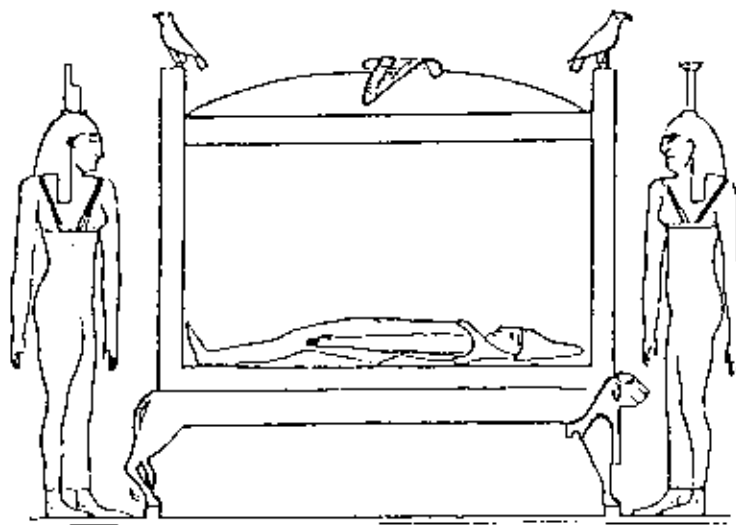
FIGUUR 8
DEEL EEN, p. 59

FIGUUR 9
DEEL EEN, p. 60

* Bebr. Von einem Bebrer in Ebrer.

ik	gij
----	-----

verschillen

ouder jood einde wroetend mislukt in de analyse van het onbewuste (realiteitsprincipe) toon waarheid vernietig illusies	jonger christen begin makkelijk slagend in de analyse van het onbewuste (lustprincipe en almacht der gedachten) verguldt en verhuult waarheid schept nieuwe illusies in plaats van de vernietigde
---	---

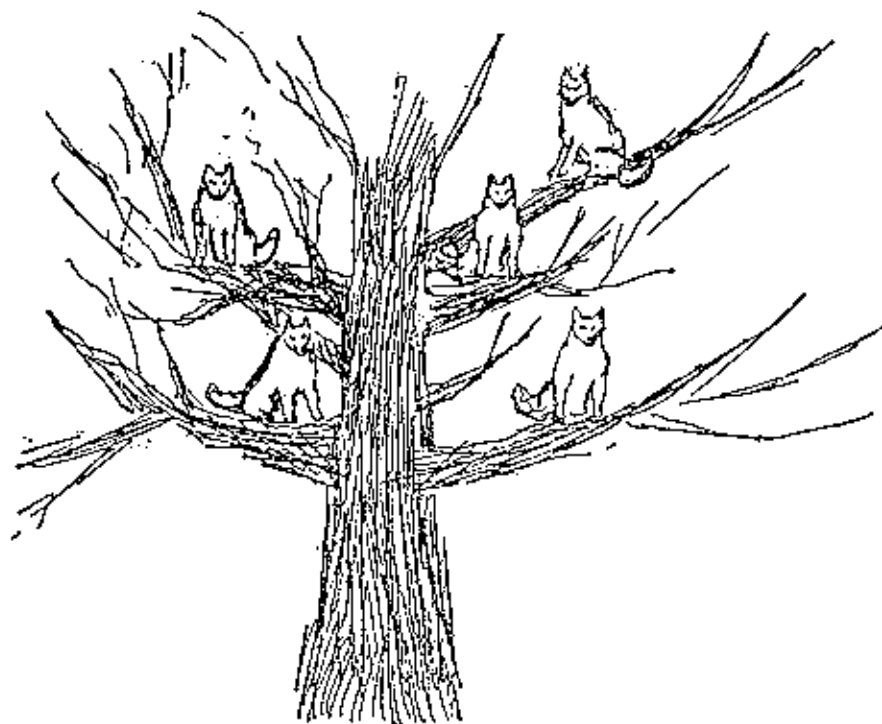
gevolg

geïsoleerd en miskend	eer, macht en liefde der vrouwen
-----------------------	----------------------------------

en daarom dan maar

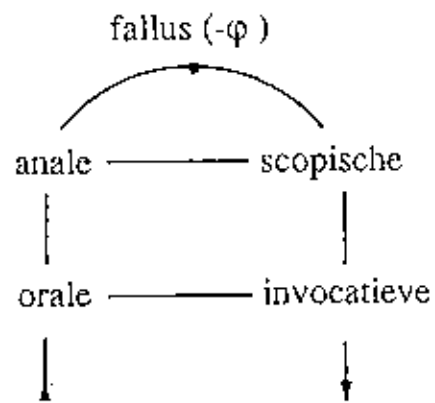
verder zetten zelfanalyse van 1. dubbelgangersvrees tegenover 2. herinneringsstoomis op de Akropolis tegenover 3. ethiek tegenover	analyticus spelen voor mij Schnitzler Rolland Mann
--	---

FIGUUR 13
DEEL EEN, p. 93

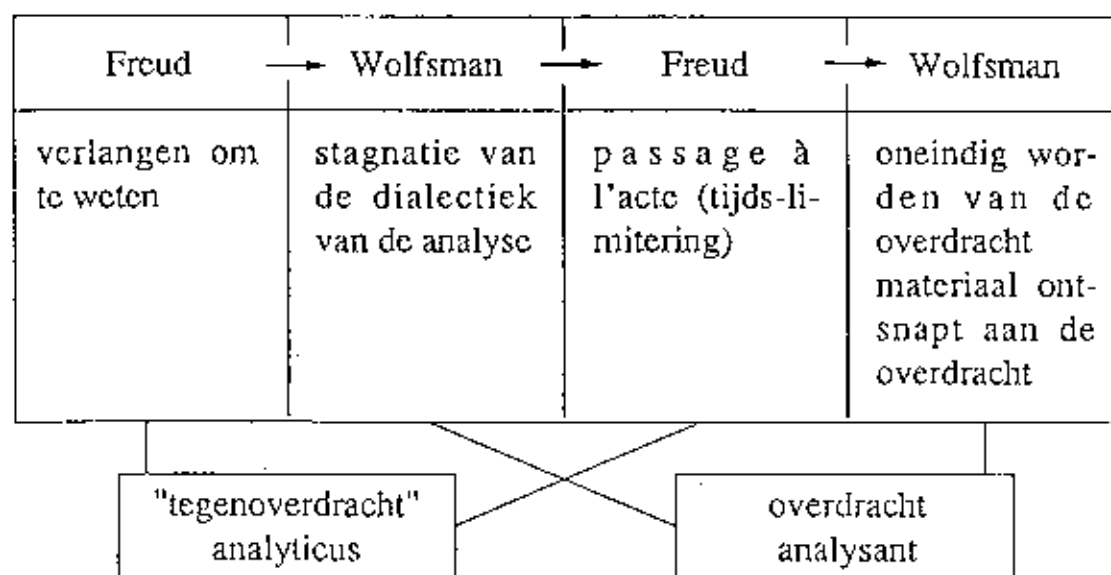

FIGUUR 14
DEEL EEN, p. 96

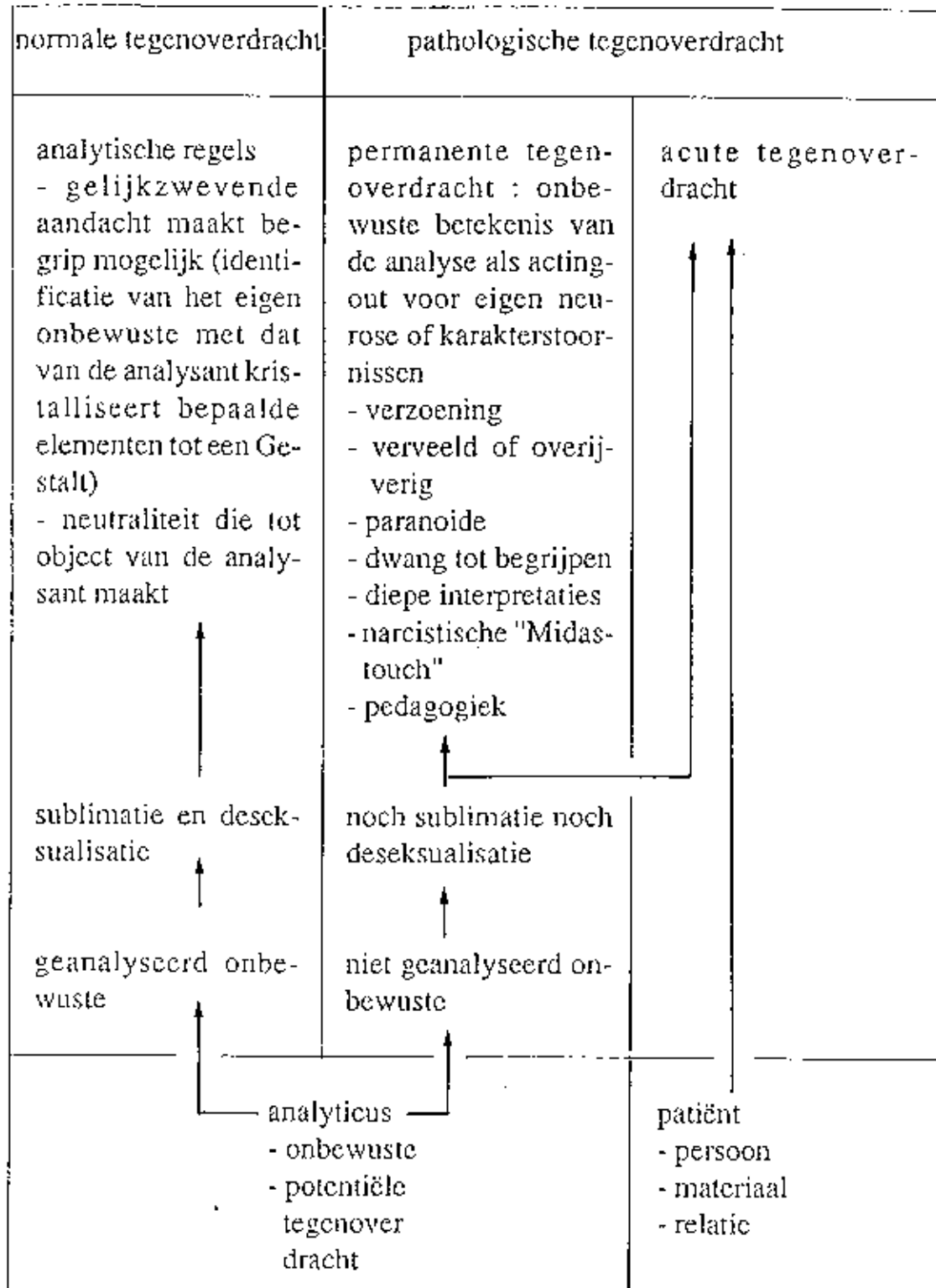
S ₂	→ (a) →	g	→ S ₁
intellectualisatie	manifeste tekst van de wolvendroom zoals herinnerd in de analyse	versplintering van de libido zoals getoond in de vrije associatie = latente droomgedachten	oerscène zoals geconstrueerd door Freud en meegedeeld aan de Wolfsmann

FIGUUR 16
DEEL EEN, p. 116

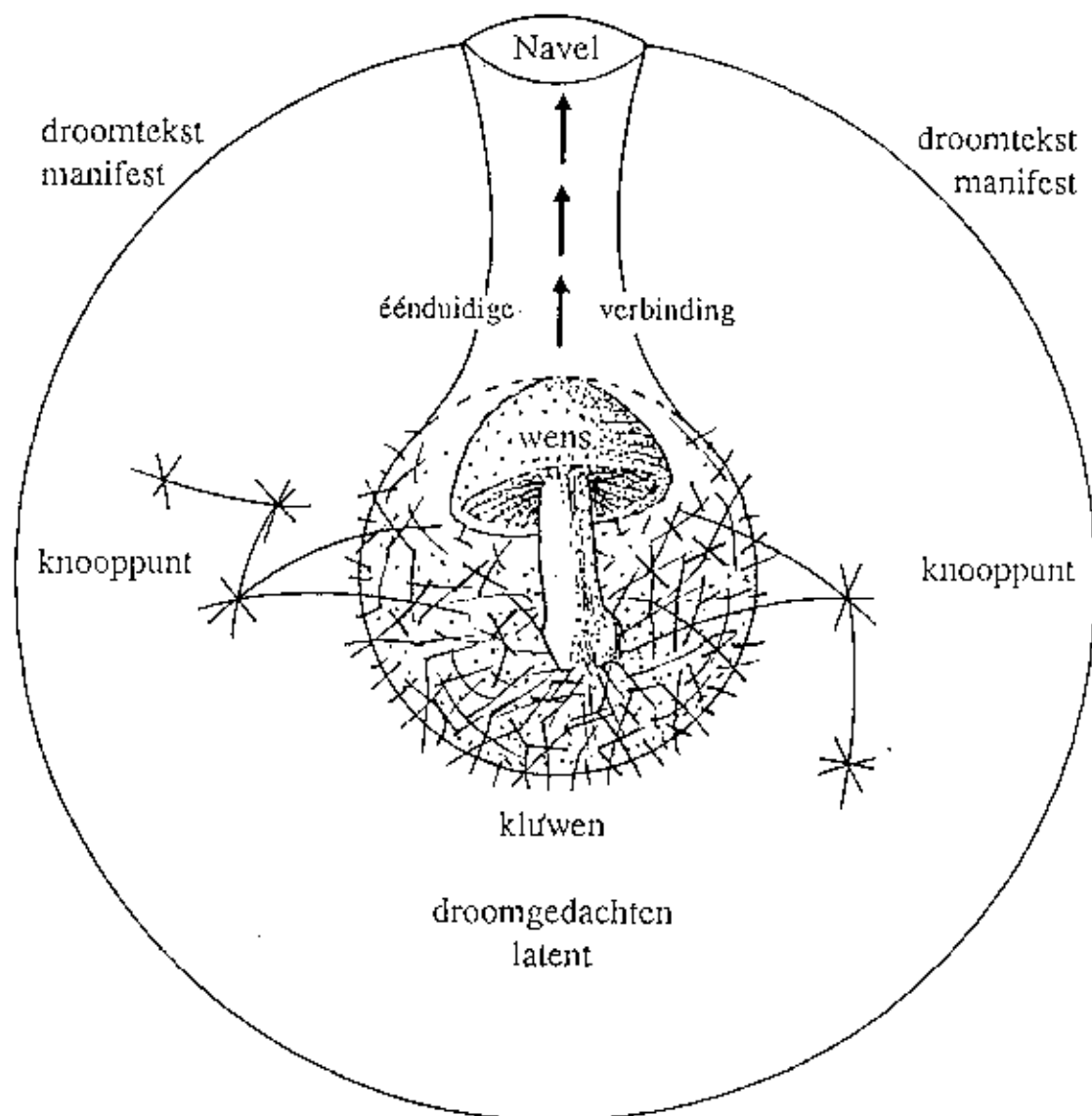
FIGUUR 17
DEEL EEN, p. 237

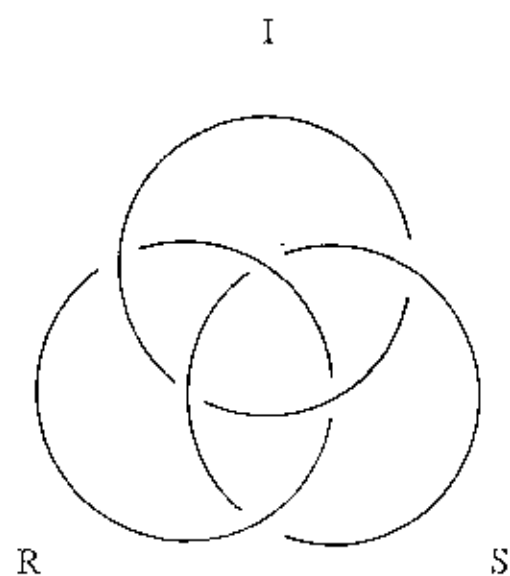
FIGUUR 19
DEEL EEN, p. 274

S ₂	(a)	§	S ₁
'wanting to know'	ondoordringbare verlangen van de analysant	tegenoverdracht	een "vader"
goede moeder	beangstigende "anorexie"	verdeeldheden analytica tussen mond en borst als uiting van angst	
		doorwerking	

FIGUUR 20
DEEL TWEE, p. 14

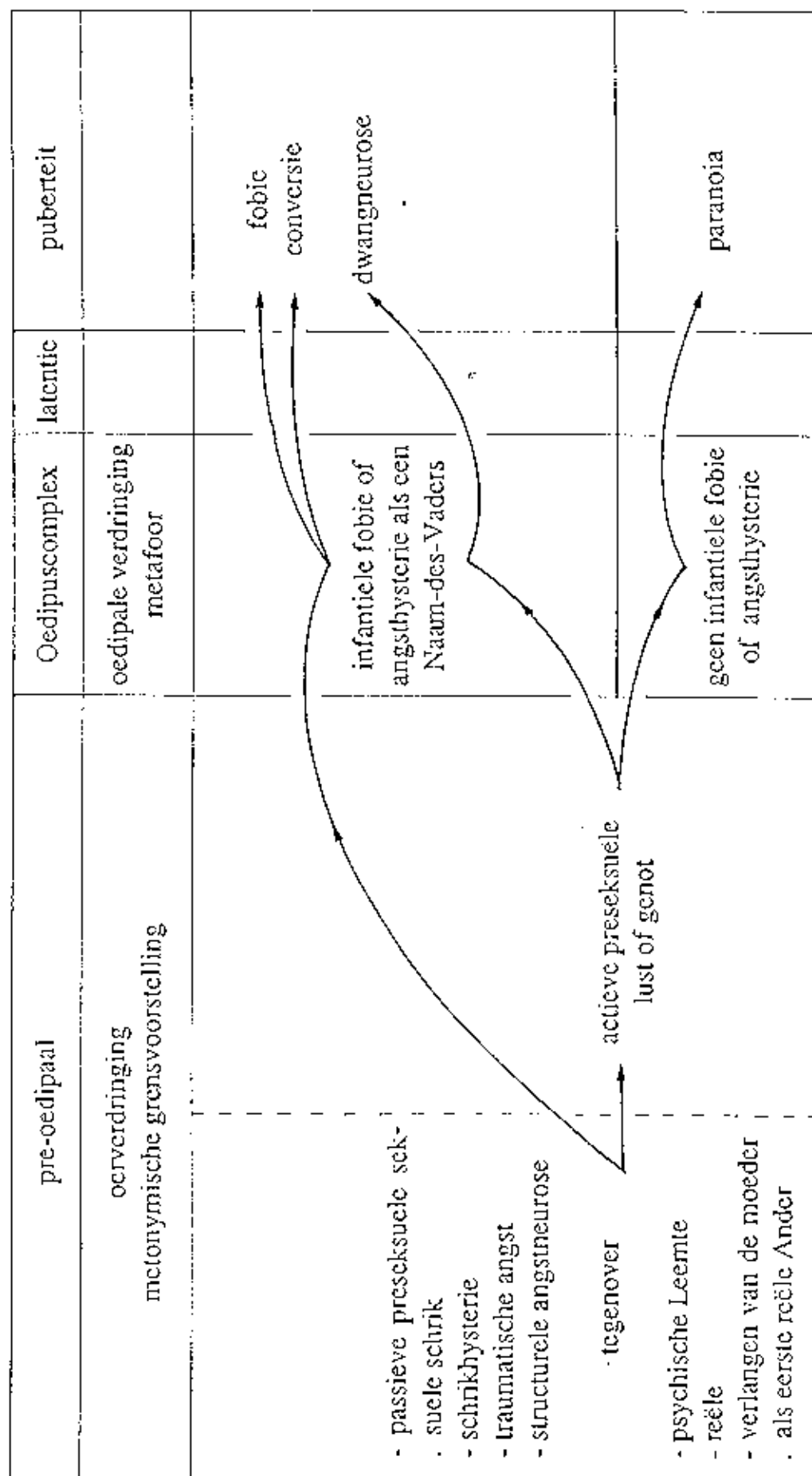
Borromeaanse knoop
met drie
(‘Knäuel’)

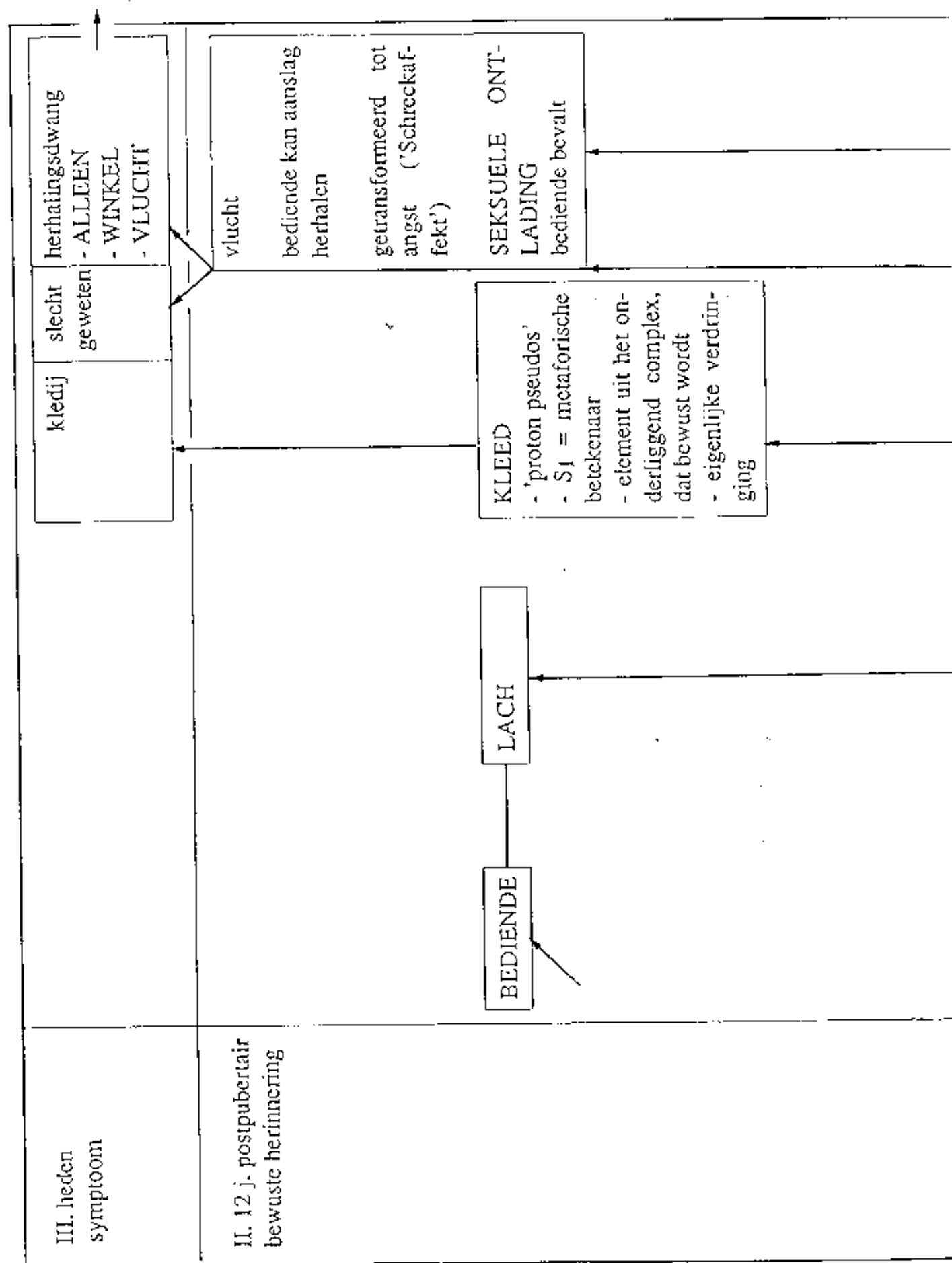
FIGUUR 22
DEEL TWEE, p. 16

verlangen van de moederlijke Ander (A)	traumatische angst of 'Hilflosigkeit' van het subject dat passief herleid wordt tot object (a)	verlangen of gedeeldheid van het subject (S) dat actief poogt een ander tot object (a) te herleiden
--	--	---

FIGUUR 23
DEEL TWEE, p. 35

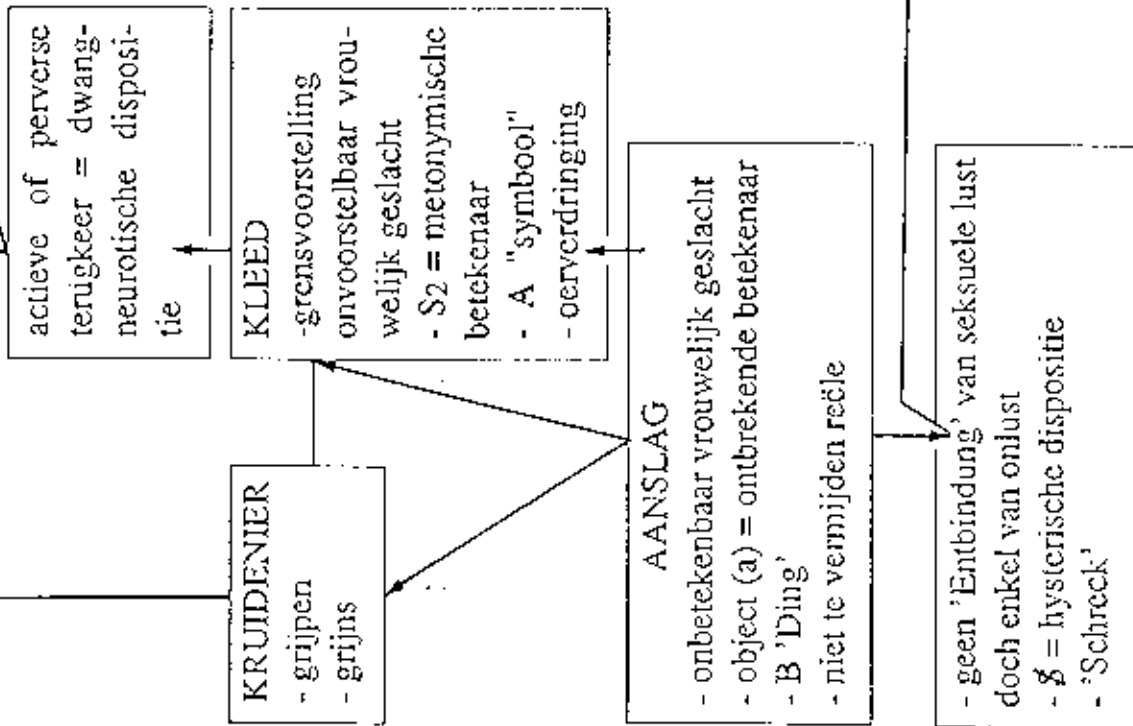

FIGUUR 24
DEEL TWEE, pp. 38-39

FIGUUR 24
DEEL TWEE, pp. 38-39

I. prepubertair 8 j.
herinneringscomplex

FIGUUR 25
DEEL TWEE, p. 49

Ding objectkern	eigenschap predicaat
constant	wisselend
nieuw	vertrouwd
onvergelijkbaar	vergelijkbaar
onbegrepen [via herinnerings- werk]	begrijpelijk via herinneringswerk
blijft samen als structuur (Gefüge) [eenmalige combinatie]	[kan uiteenvallen in andere com- binaties of herstructureringen]
imponceert [dringt zich vanzelf op, overweldigt, boezemt ontzag in, legt het zwijgen op, beangstigt]	[bevredigt, stelt gerust]
[het subject staat er passief tegen- over]	[resultaat van de activiteit van het subject]
resten die zich aan de beoordeling onttrekken	[het geheel van het beoordeelba- re]
[iets Anders dan de ander-gelijke]	waarnemingen die het ik op be- richten uit het eigen lichaam kan terugvoeren, door eigen lichaams- ervaring kent
[onzichtbare want onbeweeglijke Ander]	1. zien van een bewegingsbeeld, een actie van een ander lichaam, dat beantwoordt aan een eigen bewegingsbeeld (vandaar ook medebewegen)
bijvoorbeeld : "seine Züge" [stilte van de Ander]	bijvoorbeeld : handbeweging 2. horen van een pijnuiting van een ander lichaam dat herinnert aan een eigen pijn (vandaar ook medeleven)
[het gat van het verlangen van de reële Ander]	[spiegelbeeld en symbolisch net- werk]
[R]	[I & S]
naaste, nevennaaste (als twee keer ernaast)	mede-mens, even-naaste

FIGUUR 26
DEEL TWEE, p. 53

1	2	3	
Ding	plaatsvervanger van de voorstelling	woordvoorstelling/woord	zaakvoorstelling/zaak
stilte & schreeuw	spreken (parole)	geschrift effectief discours	
buiten betekende	betekenaar	woord	betekenis
taal als gemis	taal als structuur	taal als functie	
arbitraire of willekeurige wet	talige wetten (metafoor & metonymie)	logica en grammatica	
R Es absolute Ander	S Ubw grote Ander	I (V)Bw kleine ander	
jenseits van het lustprincipe	lustprincipe (primair proces)	realiteitsprincipe (secundair proces)	
kwaad/onlustvol van louter goedheid-lust	goed/lustvol of kwaad/onlustvol	bestaand of niet bestaand	
vermijding (geen psychische afweer)	verdringing	Verneinung	
primair affect (genot of angst of pijn)	verlangen	vraag	

de analyticus interpreteert als
schijn ('semblant') van het R voor
zijn analysant, hij zoekt dus niet
naar het R van zijn analysant

a		g
S ₂	//	S ₁
		slechts vanuit dergelijke positie kan hij de traumatische S ₁ in al zijn onzinnige en delende impact op het R van het subject (g) isole- ren.

Wolfsman (1918)	Abriss (1938)
1. oerscène (vader & moeder) 2. verleiding (vader) 3. castratiedreiging (vader of moeder)	1. spenen of borst als object (a) (moeder) 2. verleiding (moeder) 3. castratiedreiging (vader)

"in den beginne"	1916-1917
1. angstneurotische fobie 2. dwangneurotische fobie	1. fobische angst 2. angst in dwangneurose en hys- terie

FIGUUR 30
DEEL TWEE, p. 130

Aktualneurose	Psychoneurose
1. neurasthenie 2. angstneurose 3. hypochondrie	1. conversiehysterie 2. angsthysterie of fobie 3. parafronie (dementia praecox en paranoia)

FIGUUR 31
DEEL TWEE, p. 130

Aktualneurose	Psychoneurose
1. neurasthenie 2. angstneurose 3. hypochondrie	1. dwangneurose 2. (conversie)hysterie 3. parafrenie

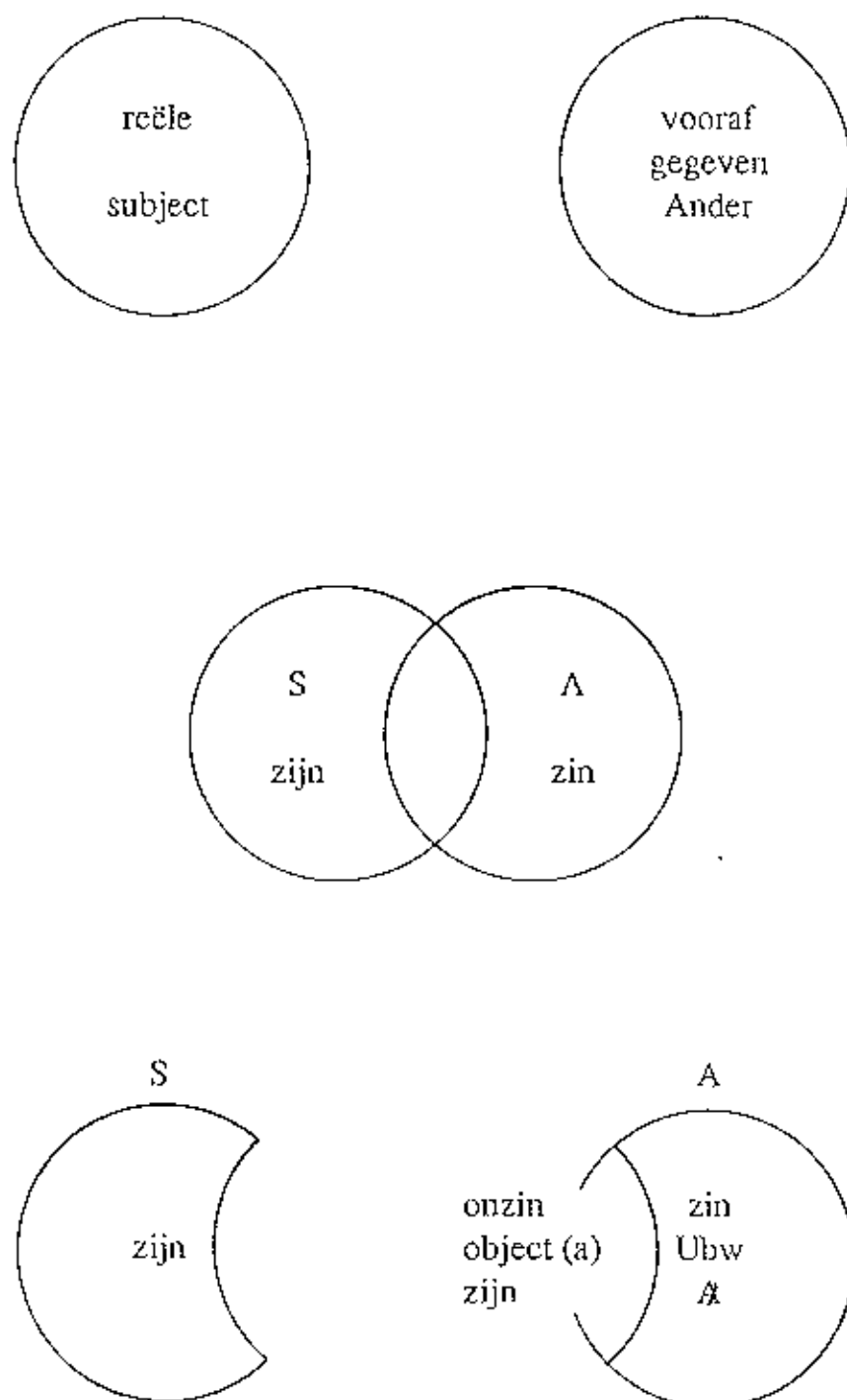
FIGUUR 32
DEEL TWEE, pp. 163-164

wat wordt oerverdrongen	effect van de oerverdringing
de mythe van het subject vóór de oerverdringing	de kliniek van het subject ná de oerverdringing
<i>ik (je)</i>	geen <i>ik (je)</i> <i>uitwissen, vergeten, verduisteren, onbetekenend maken (effacement); vervallen verklaren, ontzet worden (déchéance); benaveling (ombilication); verdubbeling (réduplication); omwerking, omsmelting (refonte); snelheidsvermindering (démultiplication); inmenging (immixtion); verdwijning, kwijning, verslustering, verflauwen, flauw vallen (fading); (...)</i> van het subject op het niveau van het proces van het uitspreken (<i>énonciation</i>) subject dat nergens te vatten valt als subject van een uitspraak (<i>énoncé</i>) onpersoonlijk; vernietigd (<i>aboli</i>); doorgehaald, doorstreept, ervanonder gemuisd (<i>barré</i>) subject subject van het onbewuste, als onbewust
<i>geheel, alles (tout)</i> <i>één (Un)</i>	<i>niets (rien)</i> <i>niet één (pas Un)</i>
<i>zijn, wezen (être)</i>	<i>zijns gemis, afwezigheid (manque-à-être)</i> oscillatie tussen <i>zin (sens)</i> en <i>onzin (non sens)</i>

FIGUUR 32
DEEL TWEE, pp. 163-164

<i>behoefte, nood</i> (besoin)	<i>verlangen</i> (désir)
reële als <i>gat</i> (trou) Es (ça) <i>drift</i> (pulsion)	gat in het symbolische (S) onbewuste gestructureerd als een taal rond het gat in het symbolische RSI als borromeaanse knoop
<i>vermorzeld lichaam</i> (corps morcelé)	gedeeld subject
<i>genot dat het spreekwezen toekomt als te vroeg geboren</i> — Ander genot (cette jouissance (...)) vient à celui qui parle (...) parce que c'est un petit prématuré)	<i>tekort aan genot</i> (plus-de-jouir)
<i>seksuele verhouding</i> (rapport sexuel)	geen seksuele verhouding
(Moeder als) Ding	object (a)
origine	

FIGUUR 33
DEEL TWEE, p. 166

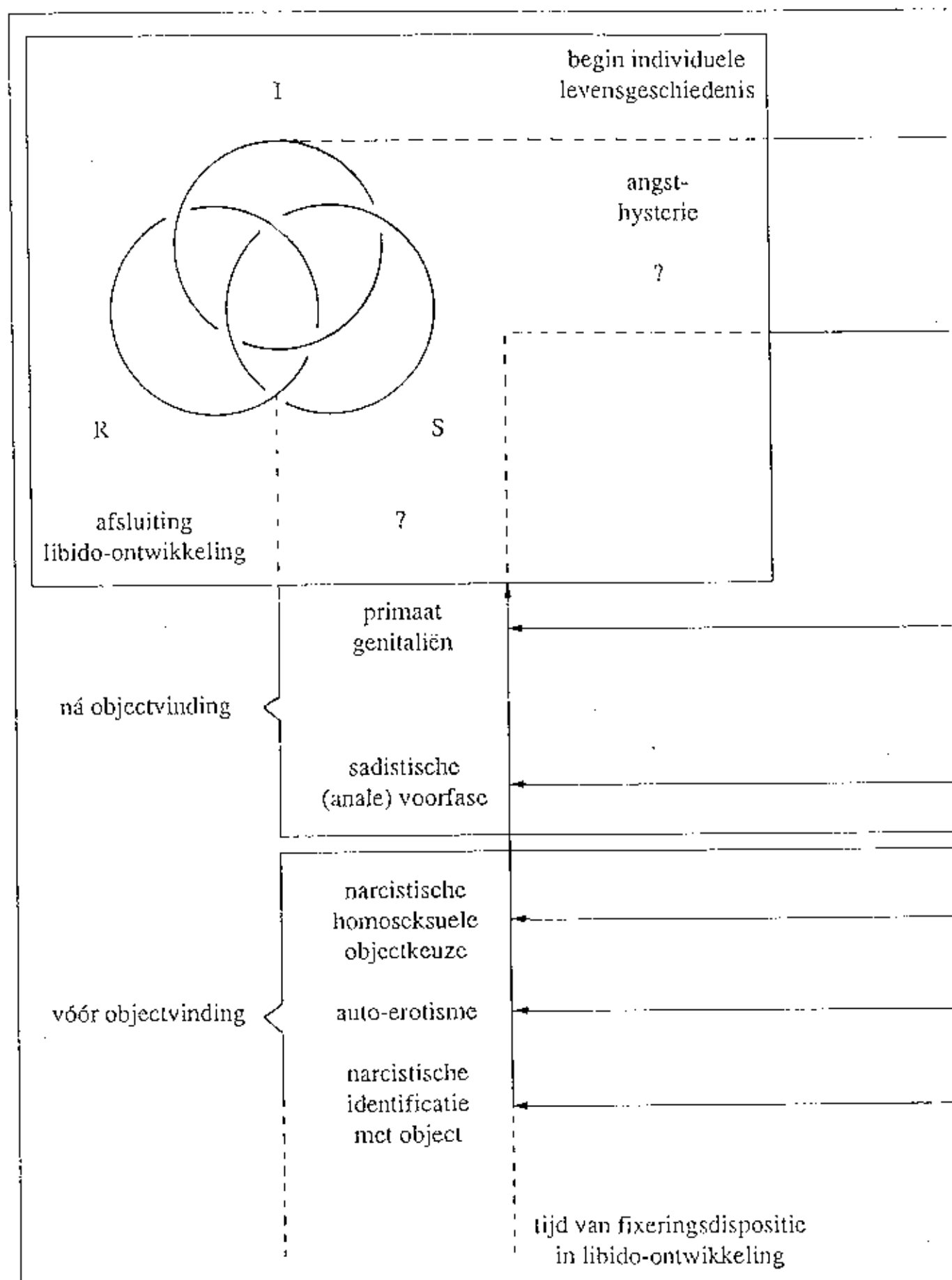
FIGUUR 34
DEEL TWEE, p. 167

1.	A		S	genot
2.	a		Ä	angst en oerverdringing
3.	g			verlangen

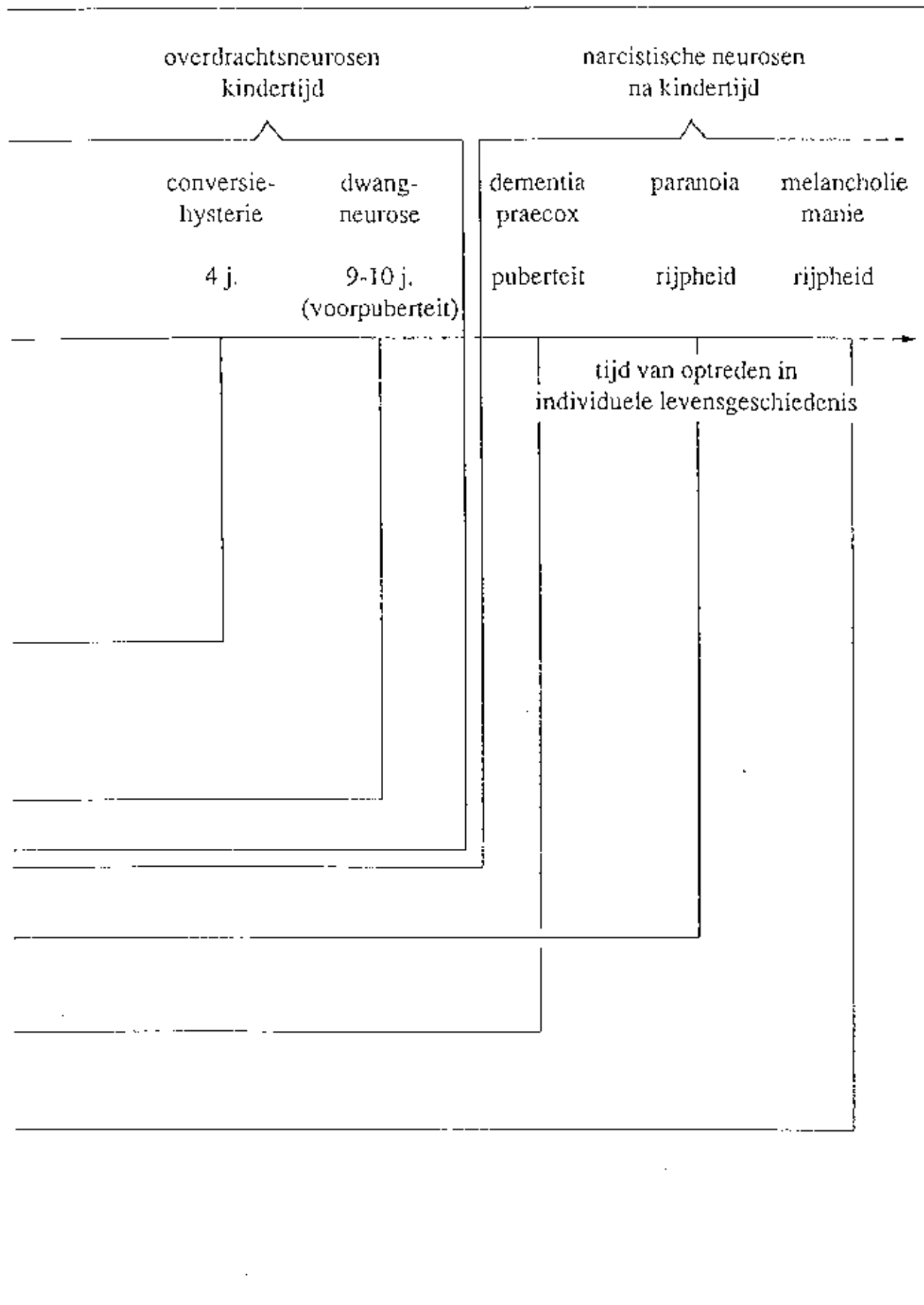
FIGUUR 35
DEEL TWEE, p. 170

oerverdringing	Oedipuscomplex
aliënerie $\S \checkmark a$ intrede in de taal $\frac{S_1 \longrightarrow S_2}{\S}$	separatie $\S \diamond a$ intrede in het discours $\frac{S_1 \longrightarrow S_2}{\S \quad // \quad a}$

FIGUUR 36
DEEL TWEE, pp. 236-237

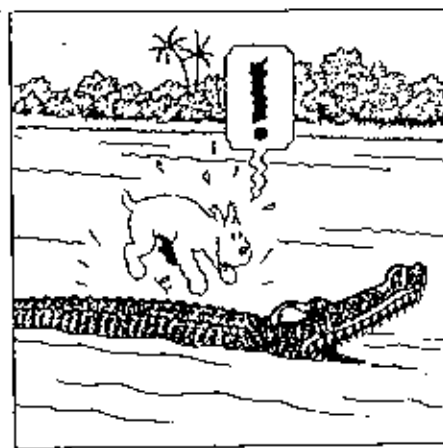

FIGUUR 36
DEEL TWEE, pp. 236-237

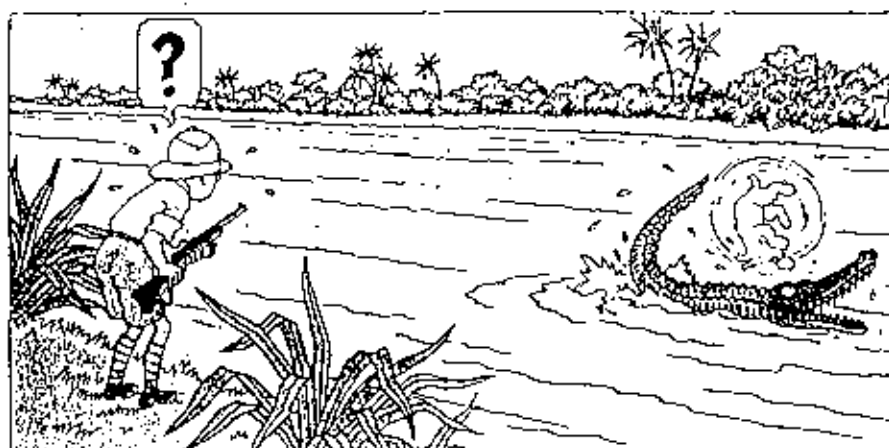

Geboortetrauma — duik van het
reële in de stroom van het symbo-
lische

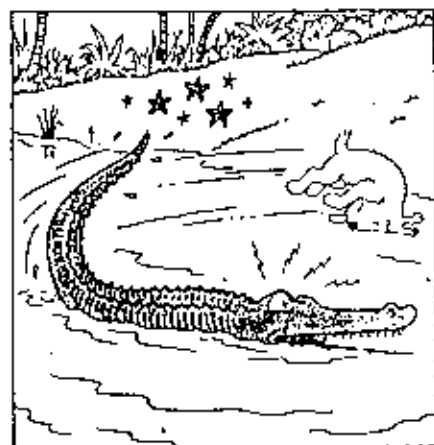
Confrontatie met het verlangen van
de moeder als reële Ander

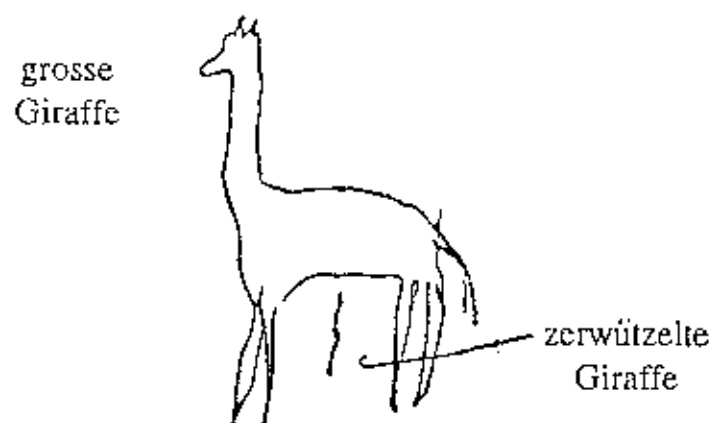

Imaginaire relatie tussen moeder en kind laat vader links liggen

Eerste tussenkomst van de vader

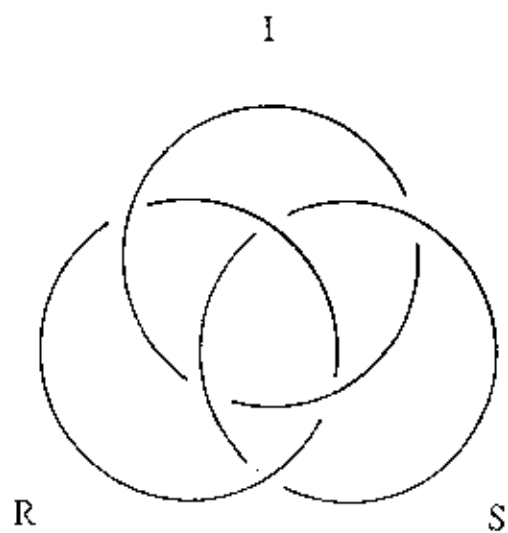
FIGUUR 39
DEEL TWEE, p. 289

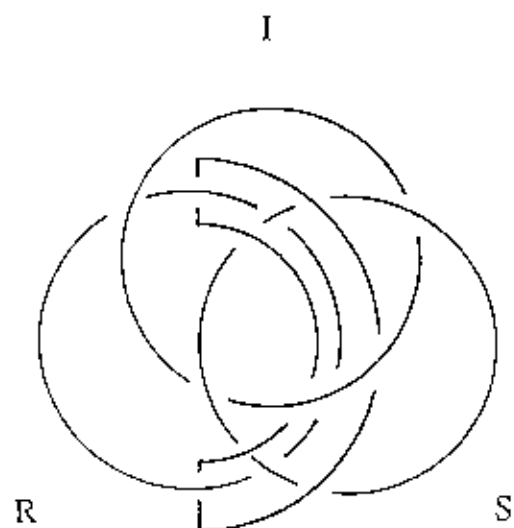

Borromeaanse knoop
met drie

Borrromeaanse knoop
met vier

FIGUUR 44
DEEL TWEE, p. 322

geheel
Gestalt

deel
metonymie

$$\begin{array}{ccc} \text{hysterisch discours} & \frac{\mathcal{S}}{a} \longrightarrow \frac{S_1}{S_2} & (= \text{bêtise}) \end{array}$$

$$\text{analytisch discours} \quad \frac{a}{S_2} \longrightarrow \frac{\mathcal{X}}{S_1} \quad (= \text{bêtise})$$